

PROCURATURA
REPUBLICII MOLDOVA

ISSN 2587-3601
E-ISSN 2587-361X

REVISTA PROCURATURII Republicii Moldova

Nr. 14/2025

ÎN REVISTĂ:

- Editorial
- Studii – Articole – Discuții –
Comentarii – Analize – Sinteze –
Opinii – Cercetări
- Cadrul normativ internațional și
jurisprudența Curții Europene a
Drepturilor Omului

REVISTA **PROCURATURII** Republicii Moldova

Nr. 14/2025

COLEGIUL ȘTIINȚIFIC AL PUBLICAȚIEI:

Alexandru MACHIDON – Procuror General interimar

Sergiu RUSSU – Adjunct al Procurorului General

Sergiu BRIGAI – Adjunct al Procurorului General

Dumitru OBADĂ – Președintele Consiliului Superior al Procurorilor, procuror detașat

Ion GUCEAC – doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician

Vitalie STATI – doctor în drept, conferențiar universitar USM

Igor DOLEA – doctor habilitat în drept, profesor universitar USM

Stanilav COPEȚCHI – doctor în drept, conferențiar universitar USM

Ion CĂPĂȚÎNĂ – lector superior USM

Lilia MĂRGINEANU – doctor în drept, decan ULIM, Șef catedră drept privat

Dumitru ROMAN – doctor în drept, conferențiar universitar USM

Ovidiu PREDESCU – doctor în drept, profesor universitar, România

Mircea DUȚU – doctor în drept, profesor universitar, Director al Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACȚIE AL PUBLICAȚIEI:

Nicolae ZANEVICI – Procuror-șef interimar al Secției analiză criminologică și inițiative legislative, redactor-șef

Sergiu BURSACOVSKI – Procuror-șef interimar al Secției judiciar-penale

Tatiana GULEA – Procuror-șef al Secției urmărire penală a Procuraturii Generale

Vasile UNTILĂ – Adjunct interimar al procurorului-șef al Procuraturii mun. Chișinău, șef al Oficiului Ciocana

Aliona VDOVÎ – procuror în Secția analiză criminologică și inițiative legislative a Procuraturii Generale

Alexandru MORCOV – procuror delegat în Secția analiză criminologică și inițiative legislative a Procuraturii Generale

Cristina DANILESCU – procuror în Secția analiză criminologică și inițiative legislative a Procuraturii Generale

Eduard VARZARI – procuror în Secția combatere crime cibernetice a Procuraturii Generale

Nicolae LEVANDOVSKI – Procuror-șef interimar al Procuraturii UTA Găgăuzia

Dumitru CALENDARI – Procuror-șef al Procuraturii de circumscripție Cahul

Gheorghe RENIȚĂ – lector universitar USM

Cornelia VICLEANSCHI – ex-procuror

ANUNȚ IMPORTANT

Analizele, comentariile și sintezele din prezenta publicație nu exprimă în mod necesar poziția oficială a Procuraturii Republicii Moldova și a Consiliului Superior al Procurorilor cu privire la problematica tratată, ci constituie opinia profesională și publicistică a autorilor acestora.

Reproducerea materialelor publicate este permisă numai cu acordul scris al Colegiului de redacție al Revistei Procuraturii Republicii Moldova și al autorului.

Numerele apărute ale Revistei Procuraturii Republicii Moldova sunt disponibile în format electronic pe pagina de internet a Procuraturii Republicii Moldova – www.procuratura.md, rubrica Biblioteca digitală, subrubrica Cercetare și publicații, compartimentul Revista Procuraturii.

NOTA REDACȚIEI

Condițiile de tehnoredactare și de publicare le găsiți pe pagina de internet a Procuraturii Republicii Moldova – www.procuratura.md, rubrica Despre instituție, subrubrica Cadrul juridic, compartimentul Acte departamentale.

CUPRINS

EDITORIAL

Alexandru MACHIDON: Mesajul Procurorului General interimar la final de an.....	5
Dumitru OBADĂ: Mesajul Președintelui Consiliului Superior al Procurorilor la final de an.....	6

STUDII – ARTICOLE – DISCUȚII – COMENTARII – ANALIZE – SINTEZE – OPINII – CERCETĂRI

Ghennadi EPURE: Finanțarea ilegală a partidelor politice, a grupurilor de inițiativă, a concurenților electorali sau a participanților la referendum – art. 181 ³ din Cod penal	9
Ion ROȘCA: Medierea în procesul penal – alternativă viabilă în echilibrul justiției moderne	14
Aliona FRUNZĂ: Echilibrul între celeritatea și calitatea procesului penal	23
Dumitru CALENDARI: Perspectivele apelului peste termen în procesul penal	28
Lilia POPA, Ecaterina ȘAPORDA: Mecanisme de raportare a materialelor de pornografie infantilă în mediul online.....	32
Aliona HOTNOG: Investigarea infracțiunilor săvârșite de personalul medical în procesul acordării asistenței medicale.....	39
Anatolie GÎRBU, Nicu OSOIANU: Analiza infracțiunii prevăzute de art. 361 Cod Penal al Republicii Moldova: calificarea faptelor infracționale ale participanților, incidențe ale art. 11 și art. 12 din Codul Penal al Republicii Moldova și problematica aplicării legii penale în timp, în cazul comiterii infracțiunii prevăzute de art. 361 Cod Penal	50
Vadim GRIBINCEA, Dumitru HMELI, Ecaterina ȘAPORDA: Unele aspecte privind citirea declarațiilor martorilor în ședința de judecată	56
Mircea ROȘIORU, Doina Cezara GALAN: Interacțiunea dintre răspunderea disciplinară a procurorilor și principiul ne bis in idem: Studiu asupra art. 38 lit. a) din Legea nr. 3/2016 cu privire la Procuratură.....	62
Ion BALANEL: Subiectul infracțiunii de Trădare de Patrie – Delimitări conceptuale și implicații juridice	67
Ana CUȘNIR: Raționamente privind oportunitatea și necesitatea acordării statutului de magistrat procurorilor.....	73

CADRUL NORMATIV INTERNAȚIONAL

ȘI JURISPRUDENȚA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

Dorel ZATIC, Dionisie SPÎNU: Jurisprudența CtEDO privind citirea în ședința de judecată a declarațiilor martorilor.....	83
---	----

EDITORIAL

Alexandru MACHIDON: Mesajul Procurorului General interimar la final de an5

Dumitru OBADĂ: Mesajul Președintelui Consiliului Superior al Procurorilor la final de an.....6

MESAJUL PROCURORULUI GENERAL INTERIMAR LA FINAL DE AN

Alexandru MACHIDON*

Procuror General interimar al Republicii Moldova

Stimați Colegi,

La finalul acestui an și în ajunul sărbătorilor de iarnă, mă adresez tuturor angajaților Procuraturii, care au contribuit cu profesionalism, responsabilitate și dedicare la îndeplinirea misiunii noastre comune. Efortul vostru zilnic, adesea nevăzut, este fundamentul pe care se sprijină activitatea instituției și încrederea societății.

Anul 2025 a fost însoțit de provocări, care au pus la încercare calitățile noastre profesionale, dar și cele umane. În pofida acestor încercări, întreg personalul Procuraturii a manifestat abnegație, la realizarea sarcinilor de serviciu, demonstrând sacrificiu și curaj la îndeplinirea actului de justiție.

Activitatea de bază a Procuraturii a fost axată pe implementarea politicii penale a statului în contracararea fenomenelor infracționale și protejarea intereselor societății. O atenție deosebită a fost atribuită exercitării și conducerii urmăririi penale, pe dosarele de interes sporit în societate, precum și din domenii specifice ale criminalității, cum ar fi: corupția, corupția electorală, spălarea banilor, traficul ilicit de droguri, traficul de ființe umane, crimele cibernetice, infracțiunile economice ș.a.

Concomitent instituția a contribuit la asigurarea supremației legii, preeminenței respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, dezvoltării capacităților funcționale ale instituției și asigurarea transparenței în activitate.

Realizările menționate au fost posibile grație aportului nostru comun, fiind relevantă prestația fiecărui angajat al Procuraturii.

În acest context, mulțumesc colegilor pentru efortul depus în fiecare zi și contribuția profesională în realizarea actului de justiție, pentru dedicație, curaj și rezistență.

Cu prilejul sărbătorilor de iarnă, în numele meu personal și al echipei Procuraturii Republicii Moldova, vă doresc sărbători liniștite, alături de cei dragi, și un An Nou cu sănătate, satisfacții personale și împliniri profesionale.

În anul 2026 să continuăm împreună, cu aceeași determinare, să construim un sistem mai puternic și mai eficient, să păstrăm valorile fundamentale care ne ghidează în activitatea zilnică: integritatea, echitatea și respectul pentru lege. Aceștia sunt pilonii pe care trebuie să continuăm să clădim încrederea cetățenilor în instituția noastră.

**Sărbători fericite și un An Nou plin de realizări!
LA MULȚI ANI!!!**

* a.machidon@procuratura.md

MESAJUL PREȘEDINTELUI CONSILIULUI SUPERIOR AL PROCURORILOR LA FINAL DE AN

Dumitru OBADĂ*
*Președinte al Consiliului
Superior al Procurorilor*

Stimați Colegi,

Sărbătorile de iarnă constituie un prilej deosebit de a vă exprima aprecierea pentru profesionalismul, devotamentul și rigoarea cu care vă desfășurați, zi de zi, activitatea.

Finalul de an este un moment legitim de bilanț, dar și de reafirmare a valorilor care dau sens chemării profesionale de a sluji legea, adevărul și justiția.

Într-un context marcat de provocări, discernământul și integritatea dumneavoastră contribuie la consolidarea încrederii publice și la afirmarea valorilor statului de drept, iar prin păstrarea echilibrului dintre litera și spiritul legii, susțineți și onorați noblețea inerentă profesiei de procuror.

Angajamentul nostru comun față de o justiție independentă, imparțială și accesibilă constituie reperul care ne călăuzește în fața tuturor provocărilor profesionale. Anul ce trece ne-a adus multiple încercări și, totodată, oportunități de a întări acest angajament în conformitate cu valorile europene ale justiției. Să ne găsească Noul An

mai determinați, mai uniți și mai dedicați misiunii de a susține aceste valori, care protejează drepturile fundamentale și garantează egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii.

Nu uitați că, prin activitatea dumneavoastră zilnică, marcată de rigoarea profesională, independența în gândire și probitatea morală, contribuiți la asigurarea funcționării corecte a justiției și la consolidarea respectului societății față de actul judiciar. Să ne menținem mereu devotamentul, integritatea și dorința neîntreruptă de excelență profesională, acestea fiind fundamentul angajamentului nostru și garanția unor decizii corecte și imparțiale.

Adresăm felicitări și mulțumiri tuturor colegilor care activează în sistemul Procuraturii, pentru devotamentul și profesionalismul cu care slujesc dreptatea și valorile statului de drept. Să cinstiți în continuare valorile profesiei, apărând-le cu responsabilitate, aplicându-le cu consecvență și asigurându-le relevanța în fiecare decizie pe care o veți lua.

* presedinte@csp.md

Să încheiați anul cu o introspecție sinceră asupra activității dumneavoastră, cu convingerea datoriei împlinite, privind cu mândrie realizările obținute și cu încredere spre provocările ce urmează.

Vă dorim ca sărbătorile de iarnă să vă aducă echilibru și claritate, iar Noul An să vă găsească cu tărie interioară, demnitate profesională și încredere în valorile pe care le apărați.

Spiritul curat al sărbătorilor să vă ofere dumneavoastră, precum și familiilor dumneavoastră, perspective promițătoare, sănătate trainică, liniște sufletească și puterea de a transforma fiecare zi într-un pas înainte spre realizarea aspirațiilor personale și profesionale.

Un An Nou cu bucurii!

**Cu deosebit respect,
în numele Consiliului Superior al Procurorilor,
Dumitru OBADĂ**

STUDII – ARTICOLE – DISCUȚII – COMENTARII – ANALIZE – SINTEZE – OPINII – CERCETĂRI

Ghennadi EPURE: Finanțarea ilegală a partidelor politice, a grupurilor de inițiativă, a concurenților electorali sau a participanților la referendum – art. 181 ³ din Cod penal.....	9
Ion ROȘCA: Medierea în procesul penal – alternativă viabilă în echilibrul justiției moderne.....	14
Aliona FRUNZĂ: Echilibrul între celeritatea și calitatea procesului penal.....	23
Dumitru CALENDARI: Perspectivele apelului peste termen în procesul penal.....	28
Lilia POPA, Ecaterina ȘAPORDA: Mecanisme de raportare a materialelor de pornografie infantilă în mediul online.....	32
Aliona HOTNOG: Investigarea infracțiunilor săvârșite de personalul medical în procesul acordării asistenței medicale	39
Anatolie GÎRBU, Nicu OSOIANU: Analiza infracțiunii prevăzute de art. 361 Cod Penal al Republicii Moldova: calificarea faptelor infracționale ale participanților, incidențe ale art. 11 și art. 12 din Codul Penal al Republicii Moldova și problematica aplicării legii penale în timp, în cazul comiterii infracțiunii prevăzute de art. 361 Cod Penal	50
Vadim GRIBINCEA, Dumitru HMELI, Ecaterina ȘAPORDA: Unele aspecte privind citirea declarațiilor martorilor în ședința de judecată.....	56
Mircea ROȘIORU, Doina Cezara GALAN: Interacțiunea dintre răspunderea disciplinară a procurorilor și principiul ne bis in idem: Studiu asupra art. 38 lit. a) din Legea nr. 3/2016 cu privire la Procuratură ..	62
Ion BALANEL: Subiectul infracțiunii de Trădare de Patrie – Delimitări conceptuale și implicații juridice...	67
Ana CUȘNIR: Raționamente privind oportunitatea și necesitatea acordării statutului de magistrat procurorilor	73

FINANȚAREA ILEGALĂ A PARTIDELOR POLITICE, A GRUPURILOR DE INIȚIATIVĂ, A CONCURENȚILOR ELECTORALI SAU A PARTICIPANȚILOR LA REFERENDUM – ART. 181³ DIN COD PENAL

Ghennadi EPURE*

Procuror-Detașat, director-adjunct al INJ

Doctor în drept

REZUMAT

Introducerea infracțiunii de „Finanțare ilegală a partidelor politice, a grupurilor de inițiativă, a concurenților electorali sau a participanților la referendum” în legea penală reprezintă o infracțiune de o actualitate stringentă în peisajul juridic și politic al Republicii Moldova. Această faptă prejudiciabilă a fost introdusă în Codul penal prin art. 181³, la 31 martie 2022 (în vigoare din 20 aprilie 2022), marcând o extindere semnificativă a ariei de incriminare menită să consolideze integritatea procesului electoral și transparența activității politice. Caracterul său relativ nou în legea penală necesită o analiză aprofundată a componenței de infracțiune și a modului în care această normă se raportează la acest fenomen al finanțării ilicite.

Cuvinte-cheie: finanțare ilegală, proces electoral, transparență, componență de infracțiune etc.

ABSTRACT

The introduction of the crime of “Illegal financing of political parties, initiative groups, electoral competitors, or referendum participants” into criminal law is a crime of pressing relevance in the legal and political landscape of the Republic of Moldova. This harmful act was introduced into the Criminal Code by Article 181³ on March 31, 2022 (effective April 20, 2022), marking a significant expansion of the scope of criminalization aimed at strengthening the integrity of the electoral process and the transparency of political activity. Its relatively new nature in criminal law requires an in-depth analysis of the components of the offense and how this norm relates to the phenomenon of illicit financing.

Keywords: illegal financing, electoral process, transparency, criminal offense, etc.

* ghennadi.epure@procuratura.md

Fapta penală prevăzută la art. 181³ din Codul penal – finanțare ilegală a partidelor politice, a grupurilor de inițiativă, a concurenților electorali sau a participanților la referendum, a apărut grație Legii nr. 73 din 31.03.2022, în vigoare din 20.04.2022¹, respectiv este o incriminare relativ recentă în legea penală națională.

În forma sa incipientă, infracțiunea se plasa în categoria faptelor mai puțin grave. Ulterior, ca urmare a celor patru intervenții legislative succesive de până în prezent, varianta agravantă, stipulată la alin. (2), a fost reîncadrată în categoria infracțiunilor deosebit de grave, reținând ca pedeapsă principală – închisoare de la 7 la 15 ani.²

Modificările legislative au fost generate de fenomenul finanțării ilicite care la un moment dat a luat o amploare, afectând în cele din urmă democrația, integritatea proceselor electorale și corectitudinea competițiilor politice.

Conform Raportului de activitate al Procuraturii pe anul 2024, se constată o dinamică ascendentă a cazurilor de infracțiuni privind finanțarea ilicită a partidelor politice, a grupurilor de inițiativă, a concurenților electorali și a participanților la referendum, pe parcursul ultimilor ani.

Cu referire la numărul de cauze penale gestionate și expediate în instanța de judecată, Raportul stipulează că: *în cadrul investigațiilor numite generic „Finanțarea ilegală a PP „Șansa” – urmărirea penală a fost pornită la 15.08.2023, în baza art. 181³ și art. 243 alin. (3) lit. a), b) CP, art. 181¹ alin. (1) CP și art. 284 alin. (1) CP, în cadrul căreia 33 persoane au statut de învinuit, fiindu-le incriminate diverse fapte infracționale, printre care art. 181¹ alin.(1), art. 181³, art. 243 alin.(3), art. 284 alin. (1) CP.*

În cadrul urmăririi penale în cauza vizată s-au desfășurat peste 250 măsuri speciale de investigație; în jur de 130 dispozitive tehnice (telefoane, laptopuri, sisteme de bloc) au fost supuse expertizei, în vederea extragerii informației, cu ulterioara examinare de către membrii grupului de urmărire penală; s-au aplicat sechestre asupra sumelor în mărime de 1.347.132 euro.

Mai mult, în rezultatul activităților desfășurate în perioada toamnei anului 2023, când sub paravanul ajutorului material unor Gospodării Țărănești și Întreprinderi Individuale din Comrat, Orhei, Vulcănești s-au transferat mijloace bănești venite din Republica Kazahstan prin „Eurasian Bank” JSC; peste 10.000.000 lei ridicate în cadrul perchezițiilor pe două episoade distincte, unul din

mun. Orhei și altul din mun. Chișinău, care au fost recunoscute în calitate de corpuri delictive; episodul din mun. Chișinău a fost expediat în instanța de judecată.

Totodată, 3 cauze penale în privința a 3 persoane au fost expediate în instanța de judecată, fiind disjuncte în temeiul art. 181³ CP (finanțarea ilegală a partidelor politice) din cauza penală de bază, cauzele penale fiind remise în judecată în perioada cuprinsă de timp octombrie 2024 – martie 2025 (în aceste cauze penale figurează sumele finanțării ilicite care urmează a fi confiscate în mărime de 6.733.000 lei), iar într-o 1 cauză penală în privința 1 persoană a fost emisă sentință de condamnare pe 11.11.2024 în baza art.181³ CP, cauza fiind examinată în procedura acordului de recunoaștere a vinovăției (în care s-a dispus deja confiscarea specială a sumei de 613.000 lei).³

Având în vedere această tendință de creștere a numărului de infracțiuni din sfera finanțării ilicite, se impune o explicație teoretică mai amănunțită, dar și o expunere practică a acestui tip de infracțiune, sub aspect de componență de infracțiune, modalitate de comitere, calificare juridică corespunzătoare a faptelor.

Ultimele completări la structura normei juridice au fost operate prin Legea nr. 154 din 19.06.2025, în vigoare 05.07.2025⁴, prin introducerea agravantelor de la alin. (2). La momentul actual, infracțiunea se prezintă în următoarea formă:

(1) Finanțarea partidelor politice, a grupurilor de inițiativă, a concurenților electorali sau a participanților la referendum din surse interzise de lege săvârșită în proporții mari

se pedepsește cu închisoare de la 3 la 6 ani cu amendă în mărime de la 850 la 1350 de unități convenționale și cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita anumite activități pe un termen de la 2 la 7 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 9000 la 13000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice.

2) Acțiunile prevăzute la alin.(1) săvârșite:

a) în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale;

b) de către o persoană care cunoștea ori trebuia să cunoască că banii, bunurile, serviciile sau alte foloase, promise, oferite sau date, provin de la un grup criminal organizat, o organizație criminală;

1 Legea nr. 73 din 31.03.2022 privind modificarea unor acte normative. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 115-117 din 20.04.2022.

2 Legea pentru modificarea unor acte normative (combaterea fraudelor îndreptate împotriva intereselor financiare ale Uniunii Europene) nr. 154 din 19.06.2025. În Monitorul oficial al Republicii Moldova nr. 350-352 din 05.07.2025.

3 Raportul privind activitatea Procuraturii pentru anul 2024, p. 62-63. Disponibil: https://procuratura.md/sites/default/files/2025-04/raport-privind-activitatea-procuraturii-anul-2024-finalcpr_0.pdf. (Accesat la 29.10.2025).

4 Legea pentru modificarea unor acte normative (combaterea fraudelor îndreptate împotriva intereselor financiare ale Uniunii Europene) nr. 154 din 19.06.2025. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 350-352 din 05.07.2025.

c) de către o persoană care cunoștea ori trebuia să cunoască că banii, bunurile, serviciile sau alte foloase, promise, oferite sau date, provin de la un stat străin, o organizație străină, o entitate anticonstituțională sau de la reprezentanții acestora,
d) în proporții deosebit de mari.

se pedepesc cu închisoare de la 7 la 15 ani cu amendă în mărime de la 1850 la 2350 de unități convenționale și cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita anumite activități pe un termen de la 5 la 10 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 16000 la 20000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice.

Codul electoral la art. 1, definește noțiunea „finanțare a partidelor politice”, ca fiind finanțare directă și/sau indirectă, adică oferire, alocare sau transmitere în beneficiul partidelor politice a mijloacelor financiare, materiale sau de alt tip, inclusiv acțiuni de voluntariat și serviciile prestate gratuit partidelor politice de către persoane fizice și/sau juridice, precum și acordare a mijloacelor financiare sub formă de alocații de la bugetul de stat.⁵

Infrațiunea prevăzută la art. 181³ din Codul penal – finanțarea ilegală a partidelor politice, a grupurilor de inițiativă, a concurenților electorali sau a participanților la referendum, se află într-o relație de complementaritate cu infrațiunea prevăzută de art. 181² alin. (5) din Codul penal (sub aspect comparativ: art. 324 din Codul penal (coruperea pasivă) – art. 325 din Codul penal (coruperea activă)). În sensul că săvârșirea unei fapte este condiționată de existența celeilalte în majoritatea cazurilor.

Obiectul juridic special este format din totalitatea relațiilor sociale care sunt puse în pericol prin procesul ilegal de finanțarea sau întreținerea financiară a partidelor politice, a grupurilor de inițiativă, a concurenților electorali sau a participanților la referendum.

Obiectul material/imaterial al infracțiunii îl reprezintă în mod principal mijloacele financiare în proporții mari, care sunt introduse bunăoară în interiorul partidului politic din surse interzise de lege. Însă în calitate de obiect al infracțiunii pot fi și proprietăți, alte bunuri sau servicii prestate, în condițiile în care donațiile se pot exprima atât sub formă de bunuri, cât și de servicii.

Curtea Constituțională prin decizia nr. 102 din 05.08.2025, a respins sesizarea de ridicare a excepției de neconstituționalitate a sintagmei „surse interzise de lege”, reținând că articolul 25 alin. (1) din Legea nr. 294 din 21 decembrie 2007 privind partidele politice stabilește ca fiind „surse de finanțare a partidelor politice: (i) cotizațiile de membru de partid; (ii) donațiile, inclusiv cele colectate în

cadrul manifestărilor de agrement, culturale, sportive sau altor manifestări de masă organizate de partid, cu condiția că sunt luate la evidență în modul stabilit; (iii) alocațiile de la bugetul de stat, potrivit reglementărilor prezentei legi și legii bugetare anuale; (iv) alte venituri legal obținute conform articolului 24 alin. (3)”. Pentru a nu admite interpretări în aplicare, legislatorul a prevăzut în mod imperativ că „partidele politice nu pot folosi alte surse de finanțare decât cele prevăzute la alin. (1)” (a se vedea alin. (2) din articolul 25 din Lege). În cazul în care persoana nu respectă norma imperativă citată supra, articolul 25 alin. (7) din Lege stabilește printr-o normă de trimitere că „încălcările prevederilor legale privind finanțarea partidelor politice [...] se sancționează în conformitate cu legea.”⁶

În acest context, un rol esențial de clarificare normativă îi revine Curții Constituționale, care a tranșat definitiv problema privind sursele de întreținere și finanțare a partidelor politice.

Decizia Curții înlătură orice dubiu cu privire la sursele permise, consacrand principiul exhaustivității, potrivit căruia partidele politice pot beneficia de sprijin financiar doar prin cele patru modalități expres prevăzute și enumerate limitativ de legislația în vigoare, menționate mai sus.

Prin urmare, orice alt tip de venit sau de finanțare acceptat de formațiunile politice, care nu se încadrează în respectivele modalități legale, se califică automat drept sursă interzisă de lege. Această interpretare, oferită de Curtea Constituțională, are aplicabilitate extinsă și este valabilă *mutatis mutandis* pentru toți actorii electorali vizați: concurenți electorali, grupuri de inițiativă și participanți la referendum.

Este valabilă această interpretare a Curții Constituționale și pentru grupurile de inițiativă și campaniile electorale, pe motiv că art. 54 din Codul electoral, prevede aceleași condiții de finanțare, ca și în cazul partidelor politice, stipulând că: (1) Pentru finanțarea grupurilor de inițiativă și a campaniilor electorale pot fi utilizate următoarele surse: a) mijloace financiare proprii acumulate în conturile partidului politic la data începerii perioadei electorale (cotizații, donații, alocații, alte venituri prevăzute de lege); b) donații; c) credite fără dobândă de la stat.”⁷

După cum observăm, practic sunt aceleași surse de finanțare stabilite printr-o listă exhaustivă și orice altă sursă integrată în cadrul campaniilor electorale sau în grupurile de inițiativă, reprezintă în sine o sursă inter-

5 Codul electoral nr. 325 din 08.12.2022. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 426-427 din 23.12.2022.

6 Decizia de inadmisibilitate a Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 102 din 05.08.2025 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 181³ din Codul penal, în redactarea anterioară Legii nr. 100 din 13 iunie 2025 (claritatea sintagmei „surse interzise de lege”).

7 Codul electoral nr. 325 din 08.12.2022. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 426-427 din 23.12.2022.

zisă, constituind astfel obiectul material/imaterial al infracțiunii vizate.

Pentru calificare se va reține ca finanțarea să se realizeze în *proporții mari*, adică suma care depășește 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei.

În felul acesta se face și delimitarea dintre infracțiunea menționată și contravenția prevăzută de art. 48³ din Codul contravențional – „*finanțarea ilegală a partidelor politice, a grupurilor de inițiativă, a concurenților electorali sau a participanților la referendum*.”⁸

La calificare juridică a faptei, natura instrumentului monetar utilizat pentru efectuarea actului de finanțare – indiferent dacă este vorba despre monedă națională sau valută – nu prezintă relevanță. În unele cazuri poate fi și monedă electronică, însă este important ca moneda electronică să fie convertită în mijloace financiare care sunt admise în circuitul financiar din Republica Moldova.

Latura obiectivă a infracțiunii se caracterizează prin acțiunea de *finanțare* care presupune punerea la dispoziția partidelor politice, a grupurilor de inițiativă, a concurenților electorali sau a participanților la referendum, prin orice metode, directe sau indirecte, de mijloace financiare, bunuri sau servicii, care prin natura lor sunt interzise prin lege.

În acest sens, art. 25 din Legea nr. 294/2007 privind partidele politice, prevede în mod exhaustiv sursele de finanțare a partidelor politice, printre care se numără: „a) cotizațiile de membru de partid;

- b) donațiile, inclusiv cele colectate în cadrul manifestărilor de agrement, culturale, sportive sau altor manifestări de masă organizate de partid, cu condiția că sînt luate la evidență în modul stabilit;
- c) alocațiile de la bugetul de stat, potrivit reglementărilor prezentei legi și legii bugetare anuale;
- d) alte venituri legal obținute din activitate editorială, activitate legată nemijlocit de administrarea proprietății sale, precum și alte activități ce aduc venituri pentru nevoile partidului, dacă aceste activități nu sînt interzise prin lege și sînt prevăzute în mod expres în statutul partidului politic.

Partidele politice nu pot folosi alte surse de finanțare decât cele prevăzute mai sus.”⁹

Totodată, interzice finanțarea, prestarea unor servicii cu titlu gratuit ori susținerea materială sub orice formă, directă și/sau indirectă, a partidelor politice de către:

- cetățenii Republicii Moldova care nu au împlinit

vârsta de 18 ani, cetățenii în privința cărora este instituită o măsură de ocrotire judiciară sub forma tutelei;

- cetățenii străini, apatrizi, persoanele anonime sau cele care donează în numele unor terți;
- autoritățile publice, organizațiile, întreprinderile, instituțiile publice, alte persoane juridice finanțate de la bugetul public sau care au capital de stat, cu excepția cazurilor în care acordarea de servicii sau susținerea materială este în mod expres prevăzută de legislație;
- persoanele juridice care, la data efectuării donației, au datorii la bugetul de stat, la bugetul asigurărilor sociale de stat sau la fondurile asigurării obligatorii de asistență medical;
- persoanele juridice care, în ultimii 3 ani, au încheiat contracte de achiziții publice de lucrări, bunuri sau servicii în sensul Legii nr.131/2015 privind achizițiile publice;
- persoanele juridice cu capital străin sau mixt, persoanele juridice din străinătate;
- alte state și organizații internaționale, inclusiv organizațiile politice internaționale;
- organizațiile necomerciale, sindicale, de binefacere sau religioase.¹⁰

Măsurile respective sunt impuse în mod similar și pentru grupurile de inițiativă ale concurenților electorali sau ale participanților la referendum și au drept scop asigurarea integrității financiare a întregului proces legat de finanțarea subiecților nominalizați. Infracțiunea în cauză poate lua atât forma tentativei (art. 27 din Codul penal), cât și forma pregătirii (art. 26 din Codul penal).

Infracțiunea prevăzută la art. 181³ din Codul penal este *formală* și se consumă din momentul săvârșirii faptei prejudiciabile, exprimată sub forma finanțării ilegale prin diverse metode.

Latura subiectivă a infracțiunii se manifestă doar prin vinovăție sub forma *intenției directe*. În sensul dat, făptuitorul conștientizează caracterul prejudiciabil al celor comise, și anume faptul finanțării partidelor politice, a grupurilor de inițiativă, a concurenților electorali sau a participanților la referendum din surse interzise de lege săvârșită în proporții mari și dorește săvârșirea acestei fapte.

Subiect al infracțiunii poate fi orice persoană fizică responsabilă care a împlinit vârsta de 16 ani. Subiect al infracțiunii poate fi și persoana juridică (cu excepția autorităților publice).

În următoarea speță, instanța de judecată a reținut în acțiunile inculpatului săvârșirea infracțiunii prevăzute

8 Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. În Monitorul Oficial nr. 78-84 din 17.03.2017.

9 Legea nr. 294 din 29.12.2007 privind partidele politice. În Monitorul Oficial nr. 42-44 din 29.02.2008.

10 Legea nr. 294 din 29.12.2007 privind partidele politice. În Monitorul Oficial nr. 42-44 din 29.02.2008.

de art. 42 alin. (5) raportat la art. 181³ din Codul penal – complicitate la finanțarea ilegală a partidelor politice, manifestată prin finanțarea partidelor politice din surse interzise de lege, săvârșită în proporții mari, în următoarele circumstanțe – *B. M., în perioada de timp cuprinsă între lunile iunie – septembrie 2023, aflându-se în mun. Chișinău, acționând cu intenție directă și conștientizând caracterul ilegal al acțiunilor sale și consecințele ce ar putea surveni, fiind instigat de către liderul grupului criminal organizat I. Ș., de a acționa în interesele acestui grup, a recepționat mijloace bănești de la grupul criminal organizat, prin persoane necunoscute, în cinci tranșe, în sumă de cel puțin 452 700 dolari SUA, echivalentul a 8 110 658,98 MDL, potrivit cursului mediu al BNM, care potrivit art.126 alin.(1¹) din Codul penal, depășește 40 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei și se consideră proporții deosebit de mari, pe care le-a transmis lui C. A., care la data de 05.08.2023, a devenit secretar general al „Partidului Politic Alianța Liberalilor și Democraților pentru Europa”, care potrivit art. 8.6, lit. f) din Statut, era responsabil de organizarea contabilă și financiară a partidului, pentru a fi utilizate în scopul fortificării partidului politic.*¹¹

Apreciem că soluția de drept reținută în speța analizată, referitoare la calitatea de complice la infracțiune, este una fundamentată juridic. Calitatea de autor al infracțiunii de finanțare ilegală este circumscrisă, *de plano*, exclusiv subiectului care dispune efectiv de mijloacele financiare (finanțatorul) și le transmite sau transferă. Iar persoanele care acționează ca intermediari în procesul de integrare a fondurilor ilicite în circuitul financiar al partidului politic, al campaniilor electorale etc., vor dobândi calitatea de complici. Acestea din urmă contribuie la realizarea elementului material al faptei prin acțiuni de sprijin – fie prin furnizarea de informații esențiale, fie prin asigurarea mijloacelor și instrumentelor necesare, fie prin înlăturarea obstacolelor care ar împiedica consumarea infracțiunii.

În concluzie, infracțiunea prevăzută de art. 181³ din Codul penal este un instrument juridic esențial care poziționează Republica Moldova în linia standardelor internaționale de integritate politică, punând accentul pe transparența originii fondurilor ca element cheie al democrației autentice.

Norma penală analizată este una complexă, necesitând o corelare obligatorie cu legislația electorală și cu Legea partidelor politice. Fără o analiză detaliată a acestui cadru normativ secundar, nu ar fi posibilă înțelegerea și calificarea corectă a faptelor, deoarece noțiuni esențiale (precum *concurrent electoral*, *campanie electorală* sau *surse de finanțare*) sunt definite în afara Codului penal.

Bibliografie:

1. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. În M. O. nr. 78-84 din 17.03.2017.
2. Codul electoral nr. 325 din 08.12.2022. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 426-427 din 23.12.2022.
3. Decizia de inadmisibilitate a Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 102 din 05.08.2025 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 181³ din Codul penal, în redactarea anterioară Legii nr. 100 din 13 iunie 2025 (*claritatea sintagmei „surse interzise de lege”*).
4. Legea nr. 294 din 29.12.2007 privind partidele politice. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 42-44 din 29.02.2008.
5. Legea nr. 73 din 31.03.2022 privind modificarea unor acte normative. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 115-117 din 20.04.2022.
6. Legea pentru modificarea unor acte normative (*combaterea fraudelor îndreptate împotriva intereselor financiare ale Uniunii Europene*) nr. 154 din 19.06.2025. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 350-352 din 05.07.2025.
7. Raportul privind activitatea Procuraturii pentru anul 2024, p.62-63. Disponibil: https://procuratura.md/sites/default/files/2025-04/raport-privind-activitatea-procuraturii-anul-2024-finalcpr_0.pdf. (Accesat la 29.10.2025).
8. Sentința Judecătoriei Chișinău (sediul Buiucani) din 19 septembrie 2025 (Dosarul nr. 1-2056/2025).

¹¹ Sentința Judecătoriei Chișinău (sediul Buiucani) din 19 septembrie 2025 (Dosarul nr. 1-2056/2025).

MEDIEREA ÎN PROCESUL PENAL – ALTERNATIVĂ VIABILĂ ÎN ECHILIBRUL JUSTIȚIEI MODERNE

Ion ROȘCA*

*Adjunct-interimar al Procurorului-șef al
Procuraturii Bălți, șef al Oficiului Sîngerei*

REZUMAT

Într-un context juridic marcat de suprasolicitarea instanțelor și de necesitatea umanizării actului de justiție, medierea în cadrul procesului penal apare ca o soluție complementară, menită să reechilibreze raportul dintre rigoarea sancțiunii și nevoia de reconciliere socială. Departea de a reprezenta o simplă alternativă procedurală, medierea se conturează ca un mecanism profund relațional, centrat pe dialog, consens și responsabilizare. Articolul de față își propune să analizeze această instituție atât din perspectivă teoretică și legislativă, cât și prin prisma aplicabilității sale practice în România, Republica Moldova și spațiul european. În același timp, se aduce în discuție rolul transformator al medierii în procesul penal, capacitatea sa de a degreva sistemul judiciar și, nu în ultimul rând, potențialul de a reconstrui relațiile sociale afectate de conflictul penal.

Cuvinte-cheie: mediere, proces penal, consens, alternativă procedurală, eficiență judiciară.

ABSTRACT

In a legal context marked by the overburdening of courts and the growing need to humanize the act of justice, mediation within criminal proceedings emerges as a complementary solution, aimed at rebalancing the relationship between the rigor of punishment and the need for social reconciliation. Far from being merely a procedural alternative, mediation is shaped as a deeply relational mechanism, centered on dialogue, consensus, and accountability. This article seeks to analyze this institution from both theoretical and legislative perspectives, as well as through the lens of its practical applicability in Romania, the Republic of Moldova, and the broader European context. At the same time, it explores the transformative role of mediation in criminal proceedings, its capacity to relieve pressure on the judicial system, and, importantly, its potential to rebuild the social relationships affected by criminal conflict.

Keywords: mediation, criminal proceedings, consensus, procedural alternative, judicial efficiency.

* ion.rosca@procuratura.md

La nivel internațional, noțiunea de mediere a fost conținută în moduri diferite, în funcție de perspectiva doctrinară și de abordarea conceptuală adoptată în diverse sisteme juridice. În lucrările de specialitate, se regăsește frecvent ideea că, mediatorul este acea figură neutră, dar activă, care are menirea de a înlesni dialogul între părțile aflate în conflict, ascultând atent ambele versiuni ale realității și căutând, împreună cu acestea, soluții viabile și acceptabile.

Mai mult decât atât, o parte a literaturii de specialitate subliniază că, medierea nu este doar o simplă intervenție sau o etapă procedurală, ci un mecanism complex, compus dintr-un ansamblu dinamic de interacțiuni și interdependențe. Acestea iau naștere între părțile aflate în dezacord și însuși mediatorul, care nu este un arbitru, ci un ghid. În acest context, medierea primește forma unui proces organizat, dar flexibil, în care fluxul comunicării se poate reconfigura constant. Totul depinde de abilitatea mediatorului de a tempera tensiunile și a deschide noi perspective. Cu alte cuvinte, el are capacitatea, uneori subtilă, alteori directă, de a orienta dinamica dialogului spre soluții constructive și sustenabile¹².

Potrivit unei alte perspective din literatura de specialitate, medierea se configurează ca un proces eminamente consensual, clădit pe fundamentul autodeterminării, fiind acel principiu care oferă fiecărei părți libertatea de a decide, fără constrângeri, direcția dialogului și, în cele din urmă, rezultatul acestuia. Într-un astfel de cadru, participanții la conflict, fie că sunt persoane fizice sau entități juridice, își pot aduce alături avocații, consilierii ori alți susținători de încredere, formând împreună o echipă care nu caută victoria, ci înțelegerea.

Aceștia se întâlnesc față în față cu o terță persoană, care este una neutră, imparțială, dar profund implicată în arhitectura procesului și care are rolul de a facilita comunicarea, nu de a impune verdicte. Finalitatea este una comună și asumată: identificarea unei soluții fezabile, echitabile și adaptate realităților concrete ale conflictului. Cu alte cuvinte, medierea nu doar apropie poziții, ci le transformă, oferind participanților șansa de a-și revendica controlul asupra propriului destin conflictual¹³.

O opinie deosebit de sugestivă, care merită reținută prin claritatea și profunzimea cu care abordează conceptul, este aceea care percepe medierea ca pe o procedură profund informală.

Această perspectivă accentuează lipsa constrângerilor instituționale și absența cadrului formal specific altor mecanisme de soluționare a conflictelor. Medierea, astfel înțeleasă, se desfășoară într-un spațiu lipsit de solemnitate, într-un cadru neprotocolar, aproape familiar, unde

rigiditatea formelor este înlocuită de flexibilitatea dialogului sincer.

În centrul acestui proces stă o terță persoană neutră, un facilitator, care nu judecă și nu impune, ci încurajează, susține și ghidează. Rolul său este de a crea punți între părțile aflate în conflict, de a le oferi cadrul necesar pentru a-și înțelege reciproc pozițiile, temerile, aspirațiile. De altfel, această abordare subliniază câteva trăsături esențiale ale medierii: caracterul informal, lipsa de condiționare, natura consensuală și, mai presus de toate, dorința autentică de înțelegere reciprocă.

Astfel, ceea ce conferă valoare acestui proces nu este doar soluția în sine, ci modul în care aceasta este atinsă: prin voință liber exprimată, prin asumare voluntară. Aceasta este, poate, cea mai prețioasă realizare a medierii, nu impunerea unei decizii, ci nașterea ei prin consens, în deplină libertate¹⁴.

Unul dintre cele mai distincte atribute ale medierii este, fără îndoială, pragmatismul său. Această trăsătură se evidențiază prin capacitatea părților aflate în conflict de a-și ajusta comportamentul și pozițiile în funcție de realitatea nou creată, o realitate în care accentul cade nu pe câștig sau pierdere, ci pe eficiența procesului de comunicare, pe înțelegerea mutuală și empatia manifestată sincer. În acest context, medierea își dovedește valoarea nu prin formalism, ci prin utilitatea sa practică, tangibilă, imediată.

Pe acest fundal, considerăm că, o justiție cu adevărat eficientă și imparțială nu poate fi clădită decât pe temelia corectitudinii care este un ideal ce trebuie asumat nu doar de părțile implicate într-un litigiu, ci și de actorii instituționali care veghează la buna funcționare a statului de drept. Onestitatea, transparența și responsabilitatea trebuie să guverneze nu doar sălile de judecată, ci și conduita autorităților, a organelor de aplicare a legii și, în sens larg, a întregii societăți.

Justiția, prin esența sa, este un act public. Nu poate fi ocultă, arbitrară sau dictată de interese obscure. Ea trebuie să reflecte nu doar litera legii, ci și spiritul acesteia care se cere a fi echilibrul între rigoare și umanitate, între sancțiune și reabilitare.

Totuși, în contextul actual, marcat de mobilitate intensă și o dinamică socială în permanentă transformare, devine din ce în ce mai evident că paradigma tradițională a justiției penale, centrată exclusiv pe aplicarea de pedepse, nu mai răspunde exigențelor unei societăți moderne și pluraliste. Realitatea contemporană reclamă o re poziționare a opticii asupra justiției: una care să privilegieze nu doar sancțiunea, ci și reconcilierea, responsabilizarea și reintegrarea.

12 Bowling D., Hoffman D. A., *Psihologia mediatorului*. Traducere din limba engleză de N. Vișan. Ed. Trei, București, 2012, p.60.

13 Dingle J., Kelbie J., *The Mediation Handbook*, 2014/15, 2nd Edition, Ed. Unicorn Press Ltd., London, 2014, p.17.

14 Baruch Bush R. A., Folger J. P., *The promise of mediation: the transformative approach to conflict*. New and Revised Edition. Ed. Jossey-Bass, San Francisco, 2004. p.8.

Această schimbare profundă nu poate avea loc fără o reformă structurală a sistemului juridic, reformă care să integreze în mod inovator și progresist mecanisme alternative, precum medierea, în multiple arii ale dreptului, inclusiv în sfera penală. Nu este vorba doar despre o ajustare legislativă, ci despre o reconfigurare de substanță a modului în care înțelegem conflictul, repararea lui și raportul dintre individ și comunitate.

Într-un asemenea cadru, medierea se justifică nu doar prin eficiență procedurală, ci mai ales prin aportul său la întărirea principiilor democratice, prin consolidarea respectului pentru drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei și prin deschiderea către forme noi de inovație socială, acolo unde dreptul se intersectează cu etica, iar justiția devine instrument de coeziune, nu doar de constrângere.

Prin raportarea atentă la trăsăturile definitorii ale justiției și ale medierii, se conturează tot mai clar concluzia că, medierea introduce un element de echilibru subtil, dar esențial, în arhitectura relațiilor dintre diferite grupuri sociale. Acolo unde justiția tradițională operează cu instrumente riguroase, guvernate de norme stricte și proceduri inflexibile, inevitabil impuse prin constrângere, în virtutea gravității faptelor și a nevoii de a proteja ordinea publică însă medierea intervine ca o contrapondere umanizatoare.

Justiția penală, prin însăși natura sa coercitivă, este obligată să răspundă cu fermitate la încălcările normelor juridice, adoptând o poziție severă, justificată pe deplin de pericolul social ridicat al infracțiunilor. Acest lucru impune o exigență accentuată, o rigoare aproape implacabilă, ce nu lasă loc pentru nuanțe subiective sau flexibilitate morală. În schimb, medierea, tocmai prin natura sa informală și orientarea sa spre relație, spre comunicare și reconciliere, reușește să suplinească acele curențe de ordin social și uman pe care justiția clasică nu le poate atinge în mod direct.

Medierea nu pornește de la normă, ci de la persoană. Nu impune, ci deschide. Este un proces ghidat mai degrabă de o înțelegere holistică a conflictului, în care intuiția, empatia și capacitatea de a vedea dincolo de fapte joacă un rol fundamental. Astfel, se realizează un balans între litera dură a legii și nevoia de reconectare umană, un echilibru între ordinea normativă și pacea socială.

Un element comun ce se regăsește atât în sfera justiției, cât și în cea a medierii, este apelul constant la logică și raționament, două dimensiuni esențiale care fundamentează fiecare opțiune, decizie sau intervenție. Atât actul de justiție, cât și procesul de mediere se construiesc pe argumente raționale, pe evaluări obiective ale faptelor și pe o analiză coerentă a circumstanțelor, ceea ce conferă legitimitate și echilibru fiecărei metode în parte.

Această convergență, logică și conceptuală, între cele două instituții nu le transformă în sisteme paralele sau concurente, ci în mecanisme complementare de reglare socială. Justiția, prin forța sa normativă și autoritatea sancțiunii, oferă garanții de legalitate și protecție. Medierea, prin deschiderea către dialog și reconciliere, aduce umanitate și flexibilitate în raporturile interumane. Astfel, fiecare își asumă un rol propriu, dar convergent, în procesul de disciplinare socială.

Din această perspectivă, devine nu doar util, ci necesar să se reevalueze locul medierii în arhitectura juridică generală, creând premisele unei extinderi reale și funcționale a aplicabilității sale. Justiția clasică și medierea, împreună, pot da naștere unui sistem judiciar mai echilibrat, mai accesibil și, poate, mai apropiat de realitățile și nevoile societății contemporane.

În ceea ce privește obiectul medierii, se poate afirma cu claritate că, acesta vizează soluționarea conflictelor ori stingerea litigiilor, inclusiv a celor deja ajunse pe rolul instanțelor de judecată, prin intermediul unei proceduri amiabile, centrate pe voința liber exprimată a părților implicate. Indiferent dacă este vorba despre persoane fizice sau entități juridice, medierea le oferă acestora o alternativă viabilă și non-conflictuală de a depăși divergențele existente.

Spre deosebire de procesul judiciar, care presupune o intervenție autoritară și o soluționare impusă de instanță, medierea încurajează colaborarea, comunicarea deschisă și găsirea unui compromis rezonabil. Astfel, obiectul medierii nu este doar stingerea formală a unei neînțelegeri, ci și refacerea echilibrului relațional și restabilirea unei forme de armonie socială, deseori afectată de conflictul inițial¹⁵.

Scopul fundamental al medierii constă în orientarea acțiunilor și facilitarea comunicării dintre părți, cu intenția clară de a atenua și, în cele din urmă, de a soluționa conflictul care le opune. Esența procesului constă în identificarea unei soluții optime, nu ideale în sens abstract, ci rezonabile și acceptabile pentru toate părțile implicate. În acest sens, medierea nu se limitează la simpla încheiere a unei dispute, ci urmărește reechilibrarea raporturilor afectate, într-un cadru voluntar și cooperant.

Literatura de specialitate susține în mod constant că, obiectul medierii îl reprezintă conflictul, acel dezacord sau tensiune deja existentă între părți, fie el manifestat într-o relație personală, profesională ori instituțională. Cu toate acestea, nu orice conflict este susceptibil de a fi soluționat pe calea medierii. În situațiile în care mediatorul, în urma analizei inițiale, constată că natura conflictului excedă posibilitățile procedurale sau etice ale medierii, fie prin gravitatea faptelor, fie prin impo-

15 Coadă C., *Legislația medierii: note, comentarii și explicații*. Ed. Universul Juridic, București, 2013. p.181-186.

sibilitatea reală de a ajunge la un acord, acesta are nu doar dreptul, ci și obligația de a refuza medierea cauzei. Această limitare nu reprezintă un eșec al medierii, ci o dovadă a profesionalismului și responsabilității celui care o conduce, respectând delimitările impuse de lege și de buna-credință procedurală¹⁶.

În ceea ce privește sfera medierii penale, se poate susține că, obiectul acesteia este circumscris acelor categorii de infracțiuni pentru care legea prevede posibilitatea înlăturării răspunderii penale, în condițiile expres stabilite de cadrul normativ. În mod particular, este vorba despre faptele pentru care declanșarea acțiunii penale este condiționată de formularea unei plângeri prealabile din partea persoanei vătămate, ceea ce denotă un grad mai redus de pericol social și, totodată, un spațiu de manevră mai larg pentru restabilirea echilibrului prin mijloace extrajudiciare.

Prin urmare, în aceste situații, medierea nu doar că este admisibilă, ci devine un instrument viabil și legitim de detensionare a raporturilor sociale, oferind părților implicate ocazia de a soluționa conflictul într-o manieră amiabilă, rapidă și, cel mai adesea, mai eficientă decât traseul clasic al procesului penal.

Conform dispozițiilor art.67 alin. (1) și (2) din Legea României nr.192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator, legiuitorul a stabilit în mod expres aplicabilitatea medierii și în materie penală, sub rezerva unor distincții esențiale. Astfel, textul de lege prevede că: „Dispozițiile din prezenta lege se aplică și în cauzele penale, atât în latura penală, cât și în latura civilă, după distincțiile arătate în prezenta secțiune”, iar în continuare se precizează că: „În latura penală a procesului, dispozițiile privind medierea se aplică numai în cauzele privind infracțiuni pentru care, potrivit legii, retragerea plângerii prealabile sau împăcarea părților înlătură răspunderea penală”¹⁷.

În Republica Moldova, medierea penală este reglementată prin Legea nr.137/2015, care consacră în art.35–38 cadrul normativ aplicabil medierii în cauze penale și contravenționale. Conform prevederilor naționale, medierea este definită în art.2, pct.6 din Legea organică nr.137 din 03.07.2015 cu privire la mediere, ca fiind: „o modalitate de soluționare alternativă a litigiilor pe cale amiabilă, în cadrul unui proces structurat, flexibil și confidențial, cu asistenta unui sau mai multor mediatori”¹⁸.

Spre deosebire de formularea generală din legea română, legislația națională conține dispoziții detaliate, stipulând că: „procesul de mediere în cauzele penale și contravenționale este reglementat de prezenta lege, Codul penal,

Codul de procedură penală și Codul contravențional”. Părțile participante sunt în mod expres determinate, victima și făptuitorul, iar participarea unui psiholog sau pedagog este obligatorie în cazul în care una dintre părți este minoră.

Un aspect notabil în reglementarea moldovenească este faptul că, medierea nu înlocuiește procesul penal propriu-zis, însă poate produce efecte în raport cu înlăturarea răspunderii penale, dacă sunt întrunite condițiile prevăzute în Codul penal și Codul de procedură penală. De asemenea, mediatorul este obligat să transmită procesul-verbal și tranzacția încheiată autorităților competente, ceea ce asigură o transparență procedurală, chiar și într-un cadru confidențial¹⁹.

Așadar, atât reglementările din România, cât și cele din Republica Moldova trasează cu fermitate și precizie granițele în care medierea poate opera în sfera penală. Această procedură alternativă nu se aplică oricărui tip de infracțiune, ci este permisă strict în acele situații în care legea oferă posibilitatea legală de înlăturare a răspunderii penale, condiționată de voința expresă a părților implicate, manifestată, după caz, prin retragerea plângerii prealabile sau prin realizarea unei împăcări între victimă și făptuitor.

Această viziune legislativă nu este întâmplătoare. Ea reflectă o încercare deloc ușoară, dar esențială, de a menține un echilibru delicat între două valori aparent opuse: pe de o parte, exigențele interesului public, care reclamă sancționarea fermă a conduitei antisociale, pe de altă parte, recunoașterea importanței implicării victimei în reconfigurarea procesului penal. Aceasta din urmă nu mai este doar un simplu martor pasiv, ci devine un actor activ, capabil să contribuie, prin dialog și consens, la dezamorsarea tensiunilor și la atingerea unei soluții mutual acceptabile într-un cadru informal, dar reglementat.

Se poate afirma că, obiectivul central al medierii constă în facilitarea unei rezolvări autentice a conflictului penal, nu doar prin obținerea unui acord formal între părți, ci prin stimularea unui proces profund de conștientizare din partea infractorului. Medierea își propune să creeze un spațiu în care făptuitorul să reflecteze asupra gravității faptei comise, să înțeleagă pe deplin impactul acțiunilor sale, nu doar asupra victimei directe, ci și asupra echilibrului social, precum și asupra propriei persoane.

Această formă de abordare transformă medierea într-un instrument nu doar de reconciliere, ci și de responsabilizare morală. Ea deschide posibilitatea unei confruntări sincere cu efectele reale ale comportamentului infracțional, oferind premisele unei schimbări interioare și, implicit, ale unei reintegrări mai eficiente în cadrul comunității.

16 Ibidem. p.20-22.

17 Legea României nr.192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator, publicată în M.O. al României, nr. 441 din 22 mai 2006.

18 Legea Republicii Moldova nr.137/2015 cu privire la mediere, Publicată în M.O. la 21.08.2015, nr.224-233, art. nr: 445.

19 Ibidem.

Directiva nr.2008/52/CE a Parlamentului European și a Consiliului conturează, într-o formulare clară și orientată spre aplicabilitate practică, atât obiectivul general al instituției medierii, cât și sfera sa de aplicare. Astfel, se prevede că „*obiectivul directivei este de a facilita accesul la soluționarea alternativă a litigiilor și de a promova soluționarea pe cale amiabilă a acestora prin încurajarea utilizării medierii și asigurarea unei relații echilibrate între mediere și procedurile judiciare*”²⁰.

Această dispoziție evidențiază o dublă finalitate: pe de o parte, consolidarea accesului efectiv la justiție prin mecanisme alternative, mai puțin formaliste și mai puțin costisitoare, iar pe de altă parte, promovarea unei culturi a dialogului, în care soluționarea amiabilă a conflictelor devine nu o excepție procedurală, ci o opțiune viabilă și frecventă. Mai mult ca atât, prin mențiunea expresă privind echilibrul necesar între mediere și justiția clasică, directiva trasează un cadru armonios de coexistență între aceste două forme de reglementare a litigiilor, fără a le pune în opoziție, ci într-o relație de complementaritate funcțională.

Obiectivul esențial al medierii este acela de a evita rigiditatea și inconvenientele inerente ale sistemului judiciar clasic, oferind o alternativă care favorizează o înțelegere rapidă, echitabilă și, totodată, executabilă. Acest proces se desfășoară într-un cadru confidențial, lipsit de publicitatea ședințelor de judecată, ceea ce contribuie la protejarea demnității părților și la reducerea tensiunilor interpersonale. Mai mult decât o simplă soluție procedurală, medierea creează premisele pentru menținerea sau chiar restabilirea relațiilor dintre părțile implicate, valorificând empatia, comunicarea și voința comună de a ajunge la un acord. Rezultatul final este o soluție convenabilă pentru ambele tabere, obținută cu costuri semnificativ mai reduse decât cele presupuse de desfășurarea unui proces în instanță.

Prin urmare, se poate afirma cu temei că, aplicarea medierii în domeniul penal este adecvată în special în cazul infracțiunilor cu un grad redus sau mediu de pericol social. Această compatibilitate nu depinde în mod esențial de vârsta participanților la procesul penal, fie minori sau adulți, ci de natura faptei, de contextul social și de disponibilitatea părților de a se angaja într-un dialog autentic și constructiv²¹.

Medierea în procesul penal nu produce beneficii exclusive doar pentru părțile implicate în conflict, ci generează avantaje semnificative și pentru sistemul judiciar în ansamblu, contribuind la o administrare mai eficientă, mai echilibrată și mai umanizată a actului de justiție.

Prin integrarea medierii în arhitectura procedurilor penale, se conturează o serie de efecte pozitive, atât la nivel instituțional, cât și în plan social.

În primul rând, utilizarea medierii conduce la optimizarea activității instanțelor, eliberând judecătorii de presiunea examinării unor cauze minore sau medii, care pot fi soluționate prin acordul părților. Acest lucru le permite magistraților să își canalizeze energia profesională asupra cauzelor complexe, cu grad ridicat de pericol social, care necesită o analiză atentă, o interpretare riguroasă a probelor și o judecată profund fundamentată. Astfel, medierea contribuie indirect la creșterea calității actului de justiție și la ameliorarea condițiilor de muncă ale judecătorilor.

În al doilea rând, prin degrevarea instanțelor, se sporește eficiența acestora în soluționarea dosarelor care implică valori juridice fundamentale, cum ar fi viața, integritatea fizică sau psihică, libertatea ori patrimoniul, valori pe care legea penală le protejează cu cel mai înalt grad de exigență.

Totodată, medierea apare ca o completare funcțională a sistemului judiciar, consolidând performanța organelor de urmărire penală și a instanțelor, fără a le substitui, ci sporindu-le eficiența și capacitatea de răspuns. Din această perspectivă, ea poate fi calificată ca o măsură de ameliorare instituțională, cu impact direct asupra calității serviciului public de justiție.

Un alt aspect demn de menționat este cel economic și administrativ. Prin reducerea numărului de condamnări la pedepse privative de libertate în cauzele ce permit astfel de soluții, devine posibilă o redistribuire judicioasă a fondurilor alocate sistemului penitenciar, ceea ce poate duce la îmbunătățirea condițiilor de detenție și la eficientizarea utilizării resurselor umane și materiale în penitenciare.

În plan individual, medierea oferă o multitudine de avantaje părților implicate, printre care se disting:

- costuri semnificativ reduse față de un proces judiciar, fiind eliminate, de regulă, taxele de timbru;
- celeritatea soluționării, întrucât medierea permite atingerea unui acord într-un timp scurt;
- flexibilitatea procedurii, care se adaptează nevoilor părților, inclusiv în ceea ce privește calendarul întâlnirilor;
- implicarea directă a părților în procesul de negociere și soluționare, ceea ce favorizează asumarea rezultatului și crește gradul de satisfacție;
- caracterul nepublic al procedurii, care oferă un cadru securizat, lipsit de expunere mediatică sau presiune socială;
- confidențialitatea discuțiilor, esențială în cauzele sensibile, cum sunt cele de natură familială, economică ori cele în care părțile sunt persoane publice;
- menținerea sau restabilirea relațiilor interpersonale,

20 Directiva Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene nr. 2008/52/CE din 21 mai 2008 privind anumite aspecte ale medierii în materie civilă și comercială, art.1 alin.(1), publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 136/3 din 24.5.2008.

21 Blohorn-Brenneuer B., *Medierea pentru toți*, Ed. Universitară, București, 2014, p.60.

întrucât soluția obținută amiabil contribuie la diminuarea ostilității și la refacerea comunicării;

- și nu în ultimul rând, medierea oferă posibilitatea relansării unei relații normale între părți, în special în cauze unde contactul viitor între acestea este inevitabil (vecinătate, colaborări profesionale, relații de familie etc.)²².

Astfel, medierea se dovedește a fi nu doar o soluție procedurală alternativă, ci un instrument complex, cu valențe juridice, sociale și umane, care oferă avantaje tuturor actorilor implicați: părți, avocați, judecători și stat. Prin urmare, dezvoltarea și consolidarea acestei instituții ar trebui să constituie o prioritate strategică în cadrul oricărei reforme autentice a justiției penale²³.

În anumite tipuri de conflicte, în special cele care implică aspecte tehnice, medicale sau financiare de o complexitate sporită, desfășurarea îndelungată a procedurii judiciare devine, din păcate, inevitabilă. Această întârziere este adesea determinată de necesitatea administrării unor probe prin expertiză, care presupun nu doar un proces elaborat de analiză, dar și o perioadă extinsă de timp pentru elaborare, uneori întinzându-se pe durata mai multor luni. Factorii care influențează această prelungire pot varia, de la disponibilitatea specialiștilor și volumul documentelor supuse analizei, până la complexitatea tehnică a subiectului investigat sau solicitarea unor contraexpertize, ce devin necesare atunci când concluziile inițiale sunt contestate ori se impune verificarea suplimentară a acestora.

În asemenea situații, eficiența procedurilor alternative, precum medierea, se diminuează considerabil, întrucât acestea nu pot înlocui funcția probatorie a instanței și nu dispun de mecanismele formale prin care să asigure stabilirea cu rigoare a adevărului. Prin urmare, pentru anumite cauze, parcursul judiciar clasic rămâne singura cale viabilă de soluționare, în ciuda duratei sale extinse²⁴.

Prin opțiunea voluntară a părților de a soluționa litigiul prin procedura medierii, finalizată prin încheierea unui acord care reflectă consensul acestora, se realizează nu doar o accelerare semnificativă a procesului de rezolvare a conflictului, ci și o diminuare considerabilă a costurilor asociate unui proces judiciar clasic. Astfel, se evită consumul de resurse materiale, umane și de timp, care, în contextul unui litigiu desfășurat în fața instanței, ar fi inevitabil.

Pe de altă parte, în cauzele în care procedura de mediere nu este posibilă sau nu este suficientă pentru soluționa-

rea completă a litigiului, iar conflictul ajunge pe rolul instanței, examinarea concluziilor expertizelor tehnico-științifice devine esențială. În acest cadru, organul judiciar are obligația de a interpreta aceste date utilizând fie propriile competențe profesionale și cunoștințe de specialitate, fie prin documentare suplimentară, în scopul clarificării aspectelor tehnice ale cauzei, necesare pentru pronunțarea unei hotărâri conforme cu realitatea faptică și cu exigențele legii.

Unul dintre aspectele definitorii ale procedurii de mediere constă în absența necesității administrării probelor, în sensul strict judiciar al termenului. Spre deosebire de procesul clasic, unde probele au rolul de a stabili adevărul obiectiv și de a fundamenta o hotărâre judecătorească, în cadrul medierii părțile implicate dețin deja o cunoaștere directă și profundă a circumstanțelor conflictului, inclusiv a faptelor, a cauzelor care au generat tensiunile, precum și a consecințelor acestora.

În acest cadru, nu se pune problema demonstrării vinovăției sau nevinovăției, întrucât medierea nu este un forum al judecății, ci un spațiu de reconciliere voluntară, în care accentul cade pe restabilirea echilibrului relațional și pe identificarea unei soluții reciproc avantajoase. Procedura se fundamentează pe principiul câștigului mutual, fiecare parte având de beneficiat din renunțarea la confruntare în favoarea dialogului, înțelegerii și compromisului rezonabil. Astfel, prin renunțarea la paradigma adversarială a procesului și orientarea către colaborare, medierea transformă soluționarea conflictului dintr-un demers formal și conflictual, într-un proces cooperant, flexibil și umanizat²⁵.

Un alt avantaj esențial al medierii constă în transformarea treptată a atitudinii părților implicate în conflict, proces facilitat de intervenția echilibrată și constructivă a mediatorului. Prin tehnici de comunicare activă și prin crearea unui climat de încredere reciprocă, mediatorul nu se limitează la simpla gestionare a divergențelor, ci clarifică natura reală a conflictului, aducând în prim-plan interesele autentice ale fiecărei părți, uneori ascunse sub poziții rigide sau ostile.

Această deschidere către înțelegerea nevoilor și a motivațiilor reciproce contribuie la detensionarea relației și permite părților să treacă de la o logică a adversității la una a colaborării. În acest sens, medierea devine nu doar un mecanism procedural, ci un proces cu valențe profund educative și transformatoare, în care accentul nu cade pe trecutul conflictual, ci pe construcția unei soluții viabile pentru viitor²⁶.

În mod firesc, procedura justiției retributive culminează cu aplicarea unei pedepse, ca expresie a răspunsului

22 Barbăneagră A., Tudor V.-L., *Unele reflecții juridice privind medierea în contextul Recomandării nr.(2001)9 a Comitetului Miniștrilor, cât și unele observații critice privind Decizia Curții Constituționale a României, nr. 23 din 20 ianuarie 2016*, în "Revista Națională de Drept" p.5-9.

23 Ibidem.

24 Ghervase D. G., *Ședințele de informare implementate prin Legea nr. 202/2010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor*. Revista Medierea, Nr.1-2/2011. Ed. Universitară București, 2011. p.53.

25 Codruț Stănescu N. B., [et al.], *Medierea – oxigen pentru o societate modernă*. Ed. Universul Juridic. București, 2013. p.172.

26 Păncescu F. G., *Legea medierii. Comentarii și explicații. Ediția a 3-a, revăzută*. Ed. C.H. Beck, București, 2014. p.20.

statului față de conduita infracțională, într-o logică ce urmărește restabilirea ordinii juridice și descurajarea recidivei. Cu toate acestea, în literatura de specialitate au fost formulate opinii bine fundamentate care problematizează eficiența sistemului penitenciar în realizarea funcției sale declarate de reeducare și reintegrare socială a condamnatului.

Astfel, pe de o parte, se subliniază că mediul carceral, prin însăși natura sa coercitivă și rigidă, nu oferă cadrul moral și relațional necesar dezvoltării unui proces autentic de reflecție, asumare și transformare personală. Lipsa interacțiunii constructive, suprasolicitarea sistemului, condițiile improprii și absența unei pedagogii corecționale reale contribuie, în mod paradoxal, la accentuarea alienării deținuților față de normele sociale.

Pe de altă parte, există și perspectiva conform căreia anumite pedepse, percepute ca fiind prea blânde, nu reușesc să își atingă scopul represiv și preventiv, transmițând un semnal de toleranță excesivă în fața încălcării normelor fundamentale. În acest context, apare o tensiune structurală între necesitatea fermității sancțiunii și insuficiența sistemului actual în a produce efecte reformatoare.

Această dublă carență, deficitul moral al detenției și ineficiența sancțiunii ca instrument de reabilitare, justifică interesul tot mai pronunțat pentru proceduri alternative precum medierea, care, în anumite situații, pot oferi soluții cu un impact mai profund și mai durabil asupra comportamentului infractorului.

Un aspect adesea ignorat în discursul oficial asupra politicilor penale este acela că, închisoarea nu funcționează întotdeauna ca sancțiune, ci în anumite situații, este percepută de către unii indivizi vulnerabili, care nu au o înclinație criminală propriu-zisă, drept un refugiu de circumstanță. După cum subliniază unii autori care s-au dedicat cu seriozitate studiului regimului penitenciar, există persoane care, confruntate cu greutățile insurmontabile ale vieții cotidiene, lipsa adăpostului, a hranei, a mijloacelor de subzistență, ajung să caute în mod deliberat încarcerarea, văzând în aceasta o soluție de supraviețuire.

Paradoxal, eliberarea nu este întotdeauna întâmpinată cu bucurie. Dimpotrivă, s-au consemnat cazuri în care deținuții părăsesc penitenciarul cu regret, fiind nevoiți să se reîntoarcă într-o societate care nu le oferă nici sprijin, nici demnitate. Situații de-a dreptul dramatice sunt relatate în care, odată cu apropierea iernii, unele persoane comit fapte antisociale minore în mod voit, doar pentru a fi reîncarcerate, beneficiind astfel de un acoperiș, hrană, căldură și îmbrăcăminte, elemente pe care nu le pot asigura în libertate.

În ceea ce privește recidiviștii, observațiile empirice arată că aceștia revin în penitenciar cu un sentiment de

familiaritate, chiar de apartenență, fiind întâmpinați cu jovialitate de foștii lor camarazi, care îi salută în mod simbolic cu apelative precum „voiajori” sau „tovarăși de drum”. În acest sens, închisoarea devine pentru unii nu o instituție de corecție, ci un spațiu de repliere socială, un „acasă” alternativ, dar înfricoșător de real.

Această realitate impune o reflecție serioasă asupra funcției sociale și psihologice a pedepsei privative de libertate și ridică întrebări esențiale privind necesitatea extinderii și consolidării măsurilor alternative, precum medierea penală, care pot oferi nu doar o rezolvare procedurală, ci și o abordare umanizată, adaptată profilului individual al persoanei aflate în dificultate²⁷.

Problematica recidivei rămâne una dintre cele mai spinoase provocări ale sistemului penal contemporan, cu atât mai dificil de gestionat după executarea pedepsei, când individul eliberat se confruntă cu realități sociale și psihologice chiar mai ostile decât cele care au precedat comiterea faptei. Experiența carcerală, departe de a genera un proces veritabil de reeducare, conduce adesea la adâncirea în cultura infracțională, întrucât deținutul, în perioada detenției, se adaptează la mediul penitenciar și se integrează în rețele infracționale bine încheiate, dezvoltate în interiorul închisorilor.

La ieșirea din detenție, aceste persoane constată adesea că, factorii structurali care au condus inițial la săvârșirea infracțiunii persistă: lipsa resurselor, marginalizarea, inegalitatea de șanse, discriminarea. Însăși societatea îi respinge, refuzându-le posibilitatea unei reintegrări autentice. Stigmatul condamnării penale, profund și greu de înlăturat, devine un obstacol în calea reabilitării, generând un cerc vicios din care individul nu mai poate ieși.

Astfel, deși actul de justiție, în etapa de cercetare penală și de judecată, se desfășoară, în cele mai multe cazuri, cu profesionalism și rigoare, urmărind idealul reeducării și al responsabilizării morale, sistemul de executare a pedepselor eșuează adesea în atingerea acestui scop. Deținutul nu se simte îndrumat sau recuperat, ci stigmatizat, exclus și dezonorat, lipsit de orice perspectivă reală de reintegrare socială. În căutarea unei apartenențe, acesta regăsește sprijin și validare în anturaje infracționale deja cunoscute sau nou formate, perpetuând comportamentele deviante și, nu de puține ori, dobândind „expertiză infracțională” de la ceilalți deținuți, ceea ce amplifică riscul de recidivă.

Această realitate accentuează necesitatea revizuirii paradigmei punitive și reevaluarea rolului pedepselor privative de libertate, în favoarea unor forme alternative de justiție, precum medierea penală, care, în anumite categorii de infracțiuni, poate contribui nu doar la re-

27 Tanoviceanu I., *Curs de Drept Penal*, Vol. II. Tipărit la Atelierele Grafice SOCEC&Co. București, 1912. p.384-386.

pararea prejudiciului, ci și la resocializarea timpurie a făptuitorului, prin asumare, dialog și reconciliere.

Pornind de la premisa că, pedeapsa ar trebui să aibă un rol moralizator, se ridică întrebarea firească privind eficiența reală a sistemului penitenciar: câți dintre cei încarcerați ies cu adevărat reabilitați din detenție? Nu este o manifestare de pesimism să afirmăm că, în numeroase cazuri, penitenciarele nu reușesc să îndeplinească această funcție esențială, ba chiar contribuie, prin contactul prelungit cu persoane profund deviate și în absența unui mediu moral susținător, la accentuarea tendințelor infracționale. Lipsa unor persoane cu autoritate morală capabile să sprijine procesul de îndreptare și reintegrare a celor care au greșit devine un factor agravant. Rata crescută a recidivei, vizibilă atât în plan național, cât și internațional, reprezintă o dovadă elocventă a acestei disfuncționalități. Deși adesea neexprimată explicit, dintr-o reticență de a critica frontal sistemul punitiv clasic, această constatare planează ca o realitate greu de ignorat²⁸.

Apreciem că, procedura medierii se desfășoară fără a compromite sau a diminua forța juridică a actelor și voinței părților implicate, respectând în mod riguros cadrul legal existent și principiile de drept care guvernează relațiile contractuale ori sociale. Mediarea nu operează în afara sistemului juridic, ci în interiorul acestuia, ca alternativă reglementată, iar orice eventuală nesocotire a efectelor juridice ale înțelegerilor legale ar putea atrage repercusiuni penale sau civile greu cuantificabile, în special în cazurile în care s-ar încălca drepturile legitime ale altor persoane ori dispozițiile imperative ale legii.

Pentru sistemul judiciar, utilizarea mecanismului medierii reprezintă nu doar un instrument de degrevare a instanțelor, ci și un mijloc eficient de optimizare a alocării resurselor. Statul poate, astfel, direcționa fondurile economisite către dosarele cu un grad ridicat de complexitate și urgență sau spre ameliorarea condițiilor din penitenciare, aspect esențial pentru respectarea standardelor internaționale privind drepturile omului.

La nivel societal, extinderea și consolidarea practicii medierii poate genera, pe termen mediu și lung, o modificare de mentalitate: o creștere a capacității colective de a gestiona pașnic conflictele, de a înțelege diferențele de opinie și de a tolera comportamente considerate neconvenabile, dar care nu depășesc pragul pericolozității sociale. Această schimbare ar putea deschide calea către o cultură a dialogului și a reconcilierii, în care justiția nu mai este percepută doar ca sancțiune, ci și ca mijloc de restaurare a echilibrului social²⁹.

Existența și funcționarea justiției penale într-o societate democratică îndeplinește o serie de scopuri esențiale, între care se numără garantarea siguranței și ordinii publice, reafirmarea valorilor sociale prin retribuirea răului, descurajarea comportamentelor antisociale și, nu în ultimul rând, educarea indivizilor în spiritul respectului față de lege. Cu toate acestea, aceste finalități nobile implică un cost substanțial, atât financiar, cât și social, suportat în mod direct și indirect de stat și de societate.

Astfel, sistemul de justiție presupune alocarea de resurse considerabile pentru funcționarea organelor de urmărire penală, salarizarea magistraților, a apărătorilor și a personalului auxiliar, pentru desfășurarea anchetelor, protejarea martorilor și a altor participanți procesuali, precum și pentru întreținerea complexă a sistemului de executare a pedepselor privative de libertate. Pe lângă aceste costuri directe, există și efecte colaterale semnificative, adesea ignorate în evaluările oficiale, cum ar fi lipsirea de sprijin material și emoțional a familiilor persoanelor încarcerate, fapt care poate genera noi vulnerabilități sociale sau chiar riscul transmiterii excluziunii de la o generație la alta.

În multe situații, aceste resurse, deși investite cu bună-credință în atingerea scopului represiv și preventiv al legii penale, nu reușesc să producă rezultatul dorit, iar impactul real al aplicării pedepsei se dovedește a fi inferior așteptărilor teoretice. În acest context, se impune o reflecție critică asupra eficienței comparative a justiției punitive și deschiderea către mecanisme alternative, precum mediarea penală, care pot oferi, în anumite cazuri, soluții mai economice, mai rapide și mai eficace în atingerea unei justiții cu adevărat reparator și orientate spre reconciliere³⁰.

În concluzie, reliefând beneficiile medierii, trebuie subliniat faptul că, această procedură implică costuri semnificativ reduse în comparație cu desfășurarea unui proces judiciar complet, ceea ce constituie un avantaj incontestabil atât pentru părți, cât și pentru stat. Mediarea nu doar că diminuează cheltuielile suportate direct de justițiabili, prin evitarea taxelor judiciare, a onorariilor ridicate și a duratei îndelungate a procesului, dar contribuie și la economisirea fondurilor publice, prin degrevarea sistemului judiciar de cauze care pot fi rezolvate amiabil.

Mai mult decât o simplă eficiență financiară, mediarea aduce și beneficii de ordin psihologic și relațional, întrucât permite vindecarea emoțională a părților implicate în conflict, oferindu-le un cadru sigur, confidențial și echilibrat pentru exprimarea nemijlocită a pozițiilor și intereselor. Spre deosebire de justiția clasică, adesea rigidă și distantă, mediarea promovează repararea directă

28 Ibidem. p.197.

29 Danileț C., *Ghid de mediere pentru magistrați. Mediarea în materie civilă. Mediarea familială. Mediarea în cauzele penale*, 2010. p.18. accesibil on-line la adresa: http://www.medierenet.ro/wp-content/uploads/2012/06/ghid_mediare_magistrati.pdf.

30 Dolea Ig. [et. al.], *Justiția penală și drepturile omului. Cercetare sociologică*. Institutul de Reforme Penale, Chișinău, 2010. p.47-49.

a prejudiciului, iar gradul de restituire voluntară a daunelor către victimă este, în multe cazuri, mai ridicat decât în urma unei sentințe executorii.

În acest sens, devine tot mai evident că, reducerea implicării statului în soluționarea anumitor categorii de conflicte, prin apelul la mecanisme alternative precum medierea, nu înseamnă o abandonare a responsabilității publice, ci o redistribuire inteligentă și sustenabilă a resurselor, într-o manieră mai puțin costisitoare decât operarea integrală a mecanismelor clasice ale justiției.

ECHILIBRUL ÎNTRE CELERITATEA ȘI CALITATEA PROCESULUI PENAL

Aliona FRUNZĂ*

Procuror în Procuratura Drochia,
Oficiul Rîșcani

REZUMAT

Studiul examinează interdependența dintre două exigențe fundamentale ale procesului penal: celeritatea și calitatea actului de justiție, în contextul garanțiilor oferite de art.6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Analiza pornește de la premisa că, eficiența procedurilor judiciare nu poate fi atinsă în detrimentul dreptului la un proces echitabil, iar accelerarea artificială a etapelor procesuale, în absența unei examinări riguroase a cauzei, riscă să compromită legitimitatea verdictului final. Sunt investigate, în acest sens, standardele stabilite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în jurisprudența sa constantă, care reclamă menținerea unui echilibru just între necesitatea de a evita tergiversarea procedurilor și obligația statului de a asigura respectarea deplină a garanțiilor procesuale ale inculpatului. Studiul relevă faptul că, dezechilibrul între cele două dimensiuni ale procesului penal poate afecta grav încrederea publicului în sistemul judiciar și submina autoritatea acestuia într-un stat de drept.

Cuvinte-cheie: proces penal, celeritate, calitate, jurisprudență, echilibru.

ABSTRACT

The study examines the interdependence between two fundamental requirements of criminal proceedings: the promptness and the quality of the act of justice, within the context of the guarantees provided by Article 6 of the European Convention on Human Rights. The analysis starts from the premise that the efficiency of judicial procedures cannot be achieved at the expense of the right to a fair trial, and that artificially accelerating procedural stages, without a thorough examination of the case, risks compromising the legitimacy of the final verdict. In this regard, the study investigates the standards established by the European Court of Human Rights in its consistent jurisprudence, which requires maintaining a fair balance between the need to avoid undue delays and the obligation of the state to fully uphold the procedural guarantees of the accused. The study highlights that an imbalance between

* aliona.frunza@procuratura.md

these two dimensions of criminal proceedings can seriously affect public trust in the judiciary and undermine its authority in a state governed by the rule of law.

Keywords: criminal proceedings, promptness, quality, jurisprudence, balance.

Procesul penal are menirea de a realiza un just echilibru între interesul public privind aflarea adevărului și protecția drepturilor fundamentale ale părților. În această dinamică, două imperative sunt constante: celeritatea procesului și calitatea indiscutabilă a actului de justiție.

Pe de o parte, celeritatea constituie esența unei justiții eficiente, implicând derularea promptă și neîntârziată a etapelor procesuale, cu scopul declarat de a evita tergiversările excesive. Orice întârziere nejustificată riscă să submineze însăși legitimitatea procesului penal, afectând grav încrederea cetățenilor în capacitatea sistemului judiciar de a livra dreptate promptă și nepărtinitoare.

Pe de altă parte, exigența calității rămâne intangibilă și de necompromis. Actul judiciar trebuie să fie riguros fundamentat, meticulos construit și în deplină consonanță cu standardele unui proces echitabil. Justiția nu poate și nu trebuie să sacrifice calitatea în numele vitezei, astfel rapiditatea nu este un scop în sine, ci o modalitate prin care dreptatea să fie administrată eficient și corect.

Astfel, celeritatea, consacrată explicit în art.6 §1 din CEDO³¹, reprezintă poate cea mai dezbătută și analizată dimensiune a dreptului la un proces echitabil. Exigența termenului rezonabil nu este doar o simplă obligație formală, ci constituie o condiție esențială a bunei guvernări judiciare, o expresie directă a respectului față de demnitatea umană și drepturile fundamentale ale persoanei.

Conceptul însuși de celeritate reclamă o abordare complexă și sofisticată: rapiditatea acțiunilor procesuale trebuie să fie acompaniată întotdeauna de o analiză judicioasă și completă a materialului probatoriu. Graba excesivă, lipsită de reflecție și profunzime, ar putea conduce la erori judiciare grave, prejudiciind ireparabil drepturile celor implicați. Prin urmare, justiția trebuie să acționeze cu rapiditate, însă fără a abdica de la principiile fundamentale ale dreptului procesual penal și fără a compromite echilibrul fragil dintre viteză și temeinicie³².

În contextul național, jurisprudența CtEDO a identificat adesea probleme de echitate procedurală alături de probleme de durată a procesului. Curtea a notat asupra tergiversării procedurilor și atitudinea părtinitoare a instanțelor, ceea ce împreună au condus la încălcarea art.6 din CEDO. Un mesaj implicit al acestor hotărâri este că, **reforma justiției trebuie să țină seama concomitent am-**

bele dimensiuni: celeritatea și calitatea. Simplul fapt că un proces durează puțin nu este suficient dacă el nu este și corect, și invers, o procedură foarte minuțioasă, dar excesiv de lungă, devine inefficientă. CtEDO, în ansamblu, încurajează statele să găsească **soluții de eficiențizare care să nu compromită garanțiile**³³.

În definitiv, celeritatea nu reprezintă doar o simplă virtute procedurală, ci un principiu fundamental ce asigură atât credibilitatea, cât și eficacitatea sistemului judiciar, reflectând angajamentul profund al statului față de respectarea drepturilor fundamentale și asigurarea unei justiții autentice și echitabile.

Celeritatea trebuie să răspundă scopului procesului penal privind constatarea la timp și în mod complet a faptelor ce constituie infracțiune, având o strânsă legătură cu activitatea de administrare a probelor, care necesită urgență, pentru a nu se deteriora și a nu-și pierde calitatea de probe. De aceea, procesul penal cere a fi desfășurat într-un timp cât mai util posibil și realizat în condiții optime³⁴.

Un proces penal excesiv de lung poate conduce la încălcarea art.6 din CEDO, care garantează dreptul la un proces echitabil într-un termen rezonabil³⁵.

În jurisprudența sa bogată și diversificată, CtEDO a tras în mod repetat semnale ferme asupra unor întârzieri nejustificate ale procedurilor penale, sancționând frecvent statele pentru neglijența de a acționa prompt și eficient. Oare ce implicații ascund aceste întârzieri aparent minore? Răspunsul Curții este cât se poate de clar: durată excesivă a unui proces penal nu reprezintă doar o simplă inconveniență procedurală, ci generează efecte negative profunde atât asupra persoanelor implicate, care devin victime ale unei incertitudini insuportabile, cât și asupra încrederii publice în justiție, afectând credibilitatea întregului sistem judiciar.

Deși cunoscut în limbaj comun ca rapiditate sau operativitate, acest principiu fundamental al procesului penal nu beneficiază, în mod paradoxal, de o reglementare explicită și directă în Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Prin urmare, principiul operativității își trage existența indirect, dar incontestabil, din însăși scopul declarat al procesului penal, acela al stabilirii prompte, corecte și exhaustive a circumstanțelor cauzei,

31 Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale. Roma, 4.XI.1950. art.6, §1.

32 Hotărârea CtEDO în cauza Pélissier și Sassi c. Franței din 25 martie 1999. Accesibil on-line la adresa: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58226%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58226%22]}).

33 Hotărârea CtEDO în cauza *Oferta Plus SRL c. Moldovei* din 12 februarie 2008. Accesibil on-line la adresa: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-127944%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-127944%22]}).

34 Osoianu T. [et.al.], *Drept procesual penal, Partea generală*. Ed. Tipografia Academiei "Ștefan cel Mare" a MAI, Chișinău, 2009, p.106.

35 Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale. Roma, 4.XI.1950. art.6, §1.

fapt consacrat indirect în dispozițiile Codului de procedură penală. Astfel, chiar și lipsit de o consacrare explicită, principiul rapidității se impune ca o exigență procedurală absolut necesară, menită să garanteze în final legitimitatea și calitatea actului de justiție.

Celeritatea, privită în contextul procesului penal, nu este o simplă formalitate procedurală, ci constituie o garanție fundamentală, indispensabilă pentru atingerea obiectivului suprem al justiției penale și anume, aflarea adevărului. Probele, prin natura lor vulnerabilă, reclamă administrarea promptă și eficientă, orice întârziere putând compromite iremediabil valoarea lor probatorie.

În această ecuație juridică complexă, cea mai semnificativă instituție a dreptului procesual penal care acționează ca motor al operativității este, fără îndoială, termenul. Instituirea unor termene clare și precise determină ritmul procesului penal, disciplinând activitatea autorităților judiciare și prevenind astfel stagnarea sau tergiversarea nejustificată a procedurilor. Prin urmare, termenul devine nu doar un simplu instrument procedural, ci un pilon strategic al echității și eficienței procesului penal în ansamblul său³⁶.

Potrivit art.20 alin.(1) din Codul de procedură penală: „*Urmărirea penală și judecarea cauzelor penale se face în termene rezonabile*”³⁷. Așadar, actuala reglementare procesuală penală consacră, *expressis verbis*, principiul soluționării cauzei într-un termen rezonabil, ca garanție procedurală a dreptului la un proces echitabil. Totuși, până la intrarea în vigoare a actualei redacții a Codului de procedură penală, operativitatea sau celeritatea erau privite ca un principiu fundamental al procesului penal exclusiv dintr-o perspectivă doctrinară.

Termenul rezonabil al procedurii, ca element esențial al dreptului fundamental la un proces echitabil, reflectă necesitatea stringentă a unui proces penal operativ, eficient și coerent. Însă, oare rapiditatea este întotdeauna sinonimă cu calitatea actului de justiție? Evident că nu. Tocmai aici intervine subtilitatea acestui principiu: termenul rezonabil nu este doar o chestiune simplistă de rapiditate, ci implică echilibrarea atentă, chiar delicată, a intereselor divergente, precum aflarea riguroasă a adevărului și garantarea efectivă a dreptului la apărare al părților implicate.

De altfel, art.6 din CEDO consacră explicit dreptul persoanei la judecarea cauzei sale într-un termen rezonabil. Totuși, contrar unei interpretări superficiale, această prevedere nu vizează exclusiv situațiile de prelungire excesivă a procesului. Paradoxal, o interpretare profundă și nuanțată ne dezvăluie că aplicabilitatea acestui

principiu se extinde și asupra situațiilor în care procedura este excesiv de rapidă, situație care, deși aparent favorabilă, poate compromite fundamental calitatea și corectitudinea soluției judiciare³⁸.

Prin urmare, devine imperios necesară o echilibrare permanentă între celeritate și calitate. Numai astfel se poate garanta o soluție autentic justă, echitabilă și legitimă, în spiritul real al principiului procesului echitabil³⁹.

În aceeași ordine de idei, este de menționat faptul că „celeritatea nu este singurul imperativ al procesului penal, fiind necesar un echilibru între calitate și celeritate, prima având întâietate, or, ritmul judiciar trebuie să fie el însuși just”⁴⁰. Echilibrul între celeritate și calitate în cadrul procesului penal nu este doar o simplă recomandare procedurală, ci reprezintă, în mod profund, o condiție a înfăptuirii autentice a justiției penale.

Acest echilibru vital, are menirea de a asigura eficacitatea justiției penale fără să compromită niciuna dintre garanțiile și drepturile procesuale fundamentale ale părților implicate în proces. Problematica delicată și complexă a reconcilierii celor două imperative, celeritatea și calitatea, nu este o simplă preocupare academică izolată, ci reprezintă o temă constantă și profund dezbătută atât în doctrina procesuală penală, cât și în jurisprudența nuanțată a CtEDO.

Noțiunea de termen rezonabil instituită de art.6 din CEDO, se aplică tuturor persoanelor implicate într-o procedură penală, indiferent dacă sunt sau nu private de libertate și are ca scop evitarea prelungirii pe o perioadă excesivă a incertitudinii cu privire la soarta celui acuzat⁴¹.

Chiar dacă dreptul la soluționarea cauzei într-un termen rezonabil este perceput, în mod obișnuit, prin prisma efectelor negative generate asupra acuzatului de prelungirea excesivă a procedurilor, semnificația acestui principiu depășește cu mult o simplă preocupare individuală. Într-adevăr, durata exagerată a unui proces penal nu reprezintă exclusiv o problemă a persoanei acuzate, ci poate fi invocată cu deplină legitimitate și de alte părți participante la procedură, cum ar fi victima, partea civilă sau chiar martorii.

Astfel, acest principiu esențial urmărește să preîntâmpine tergiversările inutile care pot slăbi grav atât încrederea publicului în actul de justiție, cât și însăși eficacitatea mecanismului judiciar. În ultimă instanță, obiectivul

36 Curpân S.-V., Petrescu T., *Tratat de științe juridice*. Ed. Princeps, Bacău, 2008. p.494. <https://sorincurpan.ro/wp-content/uploads/2012/10/TRATAT-DE-STIINTE-JURIDICE.pdf>.

37 C. pr. pen. al RM nr.122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial nr. 248-251 din 05.11.2013, art.20.

38 Hotărârea CtEDO în cauza Barberà, Messegue și Jabardo c. Spaniei din 6 decembrie 1988. Accesibil on-line la adresa: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-57429%22%7D>.

39 Renucci J.-F., *Tratat de drept european al drepturilor omului*. Ed. Hamangiu, București, 2009. p.661. ISBN/ISSN: 978-606-522-092-8.

40 Deleanu I., *Termenul rezonabil-exigentă a unui proces echitabil. De la un termen rezonabil la un termen optim și previzibil*. În: Revista de Drept Public, nr.1/2005, pp.128-130.

41 Udriou M., Predescu O., *Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal roman*. Ed. C.H. Beck, București, 2008. p.638. ISBN: 978-973-115-359-9.

fundamental al garanției termenului rezonabil constă tocmai în menținerea unui echilibru vital: o justiție promptă, fără precipitări nejustificate și fără amânări inutile, care să-și păstreze intacte atât credibilitatea, cât și capacitatea reală de a înfăptui dreptatea⁴².

Momentul exact din care începe să curgă durata procesului penal „*dies a quo*” în privința persoanei acuzate reprezintă un aspect esențial în contextul dreptului la soluționarea cauzei într-un termen rezonabil. Stabilirea acestui punct inițial nu ține exclusiv de legislația internă, ci derivă în mod direct dintr-o noțiune autonomă, elaborată și rafinată atent în jurisprudența CtEDO cu privire la interpretarea art.6 din Convenție.

Potrivit jurisprudenței constante și nuanțate a CtEDO, „acuzăția în materie penală” desemnează orice act procedural emis de către o autoritate națională competentă, care are ca efect comunicarea unei suspiciuni clare persoanei vizate că ar fi comis o infracțiune.

În consecință, punctul inițial al duratei procedurii coincide, de regulă, cu momentul notificării oficiale, indiferent de modalitatea concretă utilizată, privind învinuirea adusă persoanei că ar fi săvârșit o faptă penală. Astfel, stabilirea *dies a quo* nu este o simplă problemă de detaliu procedural, ci o componentă vitală ce afectează direct aplicarea efectivă a principiului termenului rezonabil și, implicit, garanția fundamentală a unui proces echitabil⁴³.

Corespunzător actualei reglementări din legislația procesuală penală, *dies a quo* echivalează cu momentul când o anumită persoană, dobândește calitatea de bănuț potrivit dispozițiilor art.63 alin.(1)-(3) din Codul de procedură penală⁴⁴.

Analizând jurisprudența CtEDO, constatăm că, legiuitorul național, în interpretarea art.6 din CEDO, a preluat în reglementarea internă cele patru criterii esențiale în funcție de care CtEDO analizează, *in concreto*, durata rezonabilă a procesului penal. Acestea sunt: complexitatea cauzei în fapt și în drept, comportamentul părților, comportamentul autorităților naționale, în special al autorităților judiciare, ținându-se cont de contextul social și miza pe care o reprezintă pentru reclamant obiectul procedurii, sens în care trebuie de luat în calcul vârsta, starea de sănătate a acuzatului, faptul că acuzatul este sau nu privat de libertate pe parcursul soluționării cauzei penale⁴⁵.

Celeritatea, ca principiu fundamental al procesului penal, a exercitat constant o presiune subtilă, dar fermă, asupra legiuitorului, determinându-l să adopte neîncetat norme procedurale capabile să dinamizeze și să simplifice activitatea organelor judiciare. În acest context, nu este deloc întâmplător că legiuitorul a urmărit să elimine treptat formalismul excesiv, considerat adesea o piedică în calea unei justiții rapide și eficiente, restrângând în același timp aplicarea riguroasă a sancțiunilor procesuale, tocmai pentru a preveni blocajele procedurale inutile și contraproductive.

Pe de altă parte, în mod strategic și coerent, sistemul căilor de atac a fost permanent restructurat, astfel încât să nu permită multiplicarea excesivă a procedurilor și prelungirea nejustificată a incertitudinii juridice. De asemenea, recunoscând particularitățile infracțiunilor de gravitate redusă, legiuitorul a decis să creeze mecanisme procedurale speciale, proceduri simplificate și accelerate, tocmai pentru a garanta soluționarea rapidă, dar echitabilă, a acestor categorii de fapte.

În ansamblu, principiul celerității nu doar că influențează discret modul în care se desfășoară procesul penal, ci modelează în profunzime întreaga structură procedurală penală, asigurând un echilibru delicat, însă esențial, între rapiditatea și calitatea actului de justiție⁴⁶.

Astfel, CtEDO a subliniat în repetate rânduri necesitatea esențială a unui proces echitabil desfășurat într-un termen rezonabil, considerând că orice dezechilibru poate afecta grav legitimitatea întregului demers judiciar și, implicit, poate submina încrederea publicului în actul de justiție însuși⁴⁷.

În cursul procesului penal, un rol esențial în menținerea echilibrului dintre celeritate și calitate, în temeiul art.20 alin.(4) din Codul de procedură penală, este împărțită între două entități-cheie: procurorul, în etapa urmăririi penale, și instanța de judecată, la etapa de judecare a cauzei⁴⁸.

Procurorul, în calitate de actor principal, trebuie să asigure desfășurarea acțiunilor procesuale cu respectarea principiilor fundamentale ale dreptului procesual penal. El este responsabil nu doar de pornirea și conducerea urmăririi penale, ci și de supravegherea respectării drepturilor fundamentale ale participanților procesului penal. Prin urmare, acesta trebuie să își îndeplinească atribuțiile într-o manieră care să nu compromită nici eficiența procesului penal, nici drepturile fundamentale ale părților⁴⁹.

42 Bîrsan C., *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole, ediția 2*. Ed. C.H.Beck, București, 2010. p.521. ISBN: 978-973-115-676-7.

43 Hotărârea CtEDO în cauza Deweer c. Belgiei din 27 februarie 1980. Accesibil on-line la adresa: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57469%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57469%22]}).

44 C. pr. pen. al RM nr.122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial nr. 248-251 din 05.11.2013, art.63.

45 Hotărârea CtEDO în cauza Brăgădăreanu c. României din 6 decembrie 2007. Accesibil on-line la adresa: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-122647%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-122647%22]}).

46 Bălan C., *Termenul rezonabil în procesul penal român*. Rezumatul tezei de doctor. Universitatea din București, 2020, p.4.

47 Hotărârea CtEDO în cauza Frydlander c. Franței din 27 iunie 2000. Accesibil on-line la adresa: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58762%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58762%22]}).

48 C. pr. pen. al RM nr.122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial nr. 248-251 din 05.11.2013, art.20.

49 C. pr. pen. al RM nr.122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial nr. 248-251 din 05.11.2013, art.52.

Pe de altă parte, procurorul are obligația de a asigura calitatea procesului penal printr-o analiză minuțioasă a probelor, respectarea principiului oportunității și garantarea echității procedurilor. Acesta trebuie să evite formularea unor rechizitorii insuficient de fundamentate sau transmiterea unor cauze către instanță fără o bază probatorie solidă, deoarece astfel de practici pot duce la achitări nedrepte sau condamnări nejustificate. Astfel, principiul celerității trebuie armonizat cu exigențele calității procesului, astfel încât eficiența actului de justiție să nu compromită echitatea acestuia.

Rolul procurorului în asigurarea echilibrului între celeritate și calitate devine și mai amplu în cauzele complexe, unde timpul necesar administrării probatoriului este considerabil. În aceste situații, procurorul trebuie să găsească soluții eficiente pentru a accelera investigațiile fără a compromite rigurozitatea acestora. CtEDO a statuat în mai multe hotărâri că, durata unui proces trebuie să fie justificată prin complexitatea cauzei, comportamentul părților și eficiența autorităților, astfel încât responsabilitatea finală a respectării termenului rezonabil revine organelor judiciare, inclusiv procurorilor.

În schimb, judecătorului, în calitatea sa de garant al legalității și imparțialității, îi revine o misiune de o complexitate aparte: să vegheze necontenit ca procesul penal să se desfășoare nu doar într-un cadru normativ bine definit, ci și într-un spirit de echitate profundă. Nu este suficient ca judecătorul să „asiste” la proces, el trebuie să-l conducă, să-l structureze, să-l păstreze pe traiectoria unui echilibru just între rigoarea juridică și respectul față de drepturile fundamentale ale persoanelor implicate⁵⁰.

Mai mult decât un arbitru, judecătorul devine arhitectul procesului, el trasează limitele admisibilității probelor, gestionează dinamica contradictorialității și supraveghează aplicarea principiului egalității armelor. Prin urmare, diligența cu care își exercită atribuțiile trebuie să reflecte nu doar cunoaștere juridică, ci și discernământ uman, echilibru interior și o sensibilitate reală la fiecare decizie adoptată.

În mod special, judecătorul trebuie să prevină formalismul steril sau transformarea procesului într-un spectacol al tergiversărilor. El are obligația nu doar de a sancționa comportamentele dilatorii ale părților, ci și de a nu deveni, prin inacțiune sau pasivitate, complice la prelungirea nejustificată a procedurii. Astfel, celeritatea, trebuie mereu pusă în balanță cu exigențele calității actului de justiție, fără a sacrifica una în favoarea celeilalte.

În cauzele complexe, unde timpul pare să se dilueze în volume impresionante de probe și audieri interminabile, judecătorul trebuie să manifeste o vigilență suplimentară. El este chemat să discearnă între ceea ce este necesar

și ceea ce este redundant, între probe utile și diluări inutile. În acest sens, jurisprudența constantă a CtEDO reamintește că durata procesului penal trebuie justificată în mod obiectiv, prin natura cauzei, prin conduita actorilor implicați și prin eficiența cu care autoritățile, inclusiv judecătorii, își exercită atribuțiile.

Așadar, în mâinile judecătorului nu stă doar aplicarea legii, ci și menținerea unui echilibru fragil, dar esențial, între rapiditatea actului de justiție și profunzimea acestuia. Orice abatere de la acest echilibru poate produce fisuri ireparabile în edificiul încrederii publice în justiție.

Așadar, într-un sistem judiciar funcțional, timpul nu trebuie să fie un aliat al întârzierii, ci un instrument al echității.

Concluzii

Echilibrul între celeritatea și calitatea procesului penal se afirmă ca o condiție esențială pentru realizarea efectivă a justiției penale. Departate de a reprezenta doar o preocupare teoretică, acest echilibru influențează direct legitimitatea și eficiența întregului sistem judiciar, determinând atât încrederea publică, cât și garantarea drepturilor fundamentale ale părților implicate. Este, prin urmare, stringent necesară o abordare legislativă și judiciară care să asigure o armonizare continuă între exigențele operativității și imperativele unei justiții echitabile și temeinice, evitând astfel atât întârzierile excesive, cât și procedurile pripite, ce pot compromite însăși esența actului de dreptate. Numai prin respectarea constantă și riguroasă a acestui echilibru delicat poate fi consolidată în mod real eficiența, credibilitatea și, în cele din urmă, integritatea procesului penal.

⁵⁰ C. pr. pen. al RM nr.122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial nr. 248-251 din 05.11.2013, art.317.

PERSPECTIVELE APELULUI PESTE TERMEN ÎN PROCESUL PENAL

Dumitru CALENDARI*

*Procuror-șef al Procuraturii de circumscripție Sud,
Doctor în drept*

REZUMAT

În articol a fost efectuată o analiză a normelor legale și a practicii judiciare cu privire la instituțiile procesual penale a declarării apelului peste termen și reluării examinării cauzei penale în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate. Introducerea unei noi căi extraordinare de atac a procedurii privind reluarea examinării cauzei penale în conformitate cu Secțiunea a 3-a din Capitolul V al Titlului II din Codul de procedură penală al RM⁵¹, în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate, duce la inaplicabilitatea instituției procesuale apelului peste termen. Problema științifică importantă constă în fundamentarea științifică a modului de aplicare în practică a prevederilor legale privind instituțiile procesuale menționate și necesitatea menținerii în lege a prevederilor privind apelul peste termen. Prin studiul dat dorim să provocăm la analiza și discuții în continuare cu privire la tema respectivă.

Cuvinte-cheie: procesul penal, apelul peste termen, reluarea examinării.

ABSTRACT

In the present article was carried out the analysis of the legal norms and judicial practice regarding the criminal procedural institutions the appeal after the deadline and the resuming of the trial of the criminal case in the absence of the convicted person. The introduction of a new extraordinary appeal of the procedure regarding the resumption of the trial of the criminal case in the absence of the convicted person, in accordance with Section 3 of Chapter V of the Title II of the Code of Criminal procedure of the Republic of Moldova, affects the inapplicability of the procedural institution the appeal after the deadline. The presented problem consists in the scientific substantiation and practical regarding the mentioned procedural institutions and the need to maintain in the law the provisions regarding the appeal after the deadline. Through this study, we want to provoke further analysis and discussion on this topic.

Keywords: the criminal process, the appeal after the deadline, the resumption of the trial.

* d.calendari@procuratura.md

51 Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122-XV din 14.03.2003. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.248-251/699 din 05.11.2013.

Apelul peste termen, instituția procesual-penală, este un remediu procesual, ca și repunere în termen, fiind un mijloc prin care o parte în proces, care neavând cunoștință nici de judecată, nici de hotărârea pronunțată, care a pierdut dreptul de apel, adică termenul de apel, are posibilitatea de a supune controlului instanței ierarhic superioare, instanței de apel, hotărârea primei instanțe cu care nu este de acord. La baza reglementării apelului peste termen se află preocuparea de a se da părților judecate în lipsă și supuse executării hotărârii, în latura penală sau civilă, o posibilitate suplimentară de a ataca această hotărâre, chiar dacă și după expirarea termenului de apel, ceea ce corespunde atât interesului particular al părții, cât și interesul general ca adevărul să triumfe și ca legea să fie respectată.⁵² Prin Legea nr.189 din 14 iulie 2022 în Codul de procedură penală a fost introdusă o nouă cale extraordinară de atac în art.465⁵–art.465⁸ din Secțiunea 3 din Capitolul V a Titlului II.⁵³

Reluarea examinării cauzei penale în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate prevede că, persoana judecată și condamnată în lipsa ei poate depune o cerere de reluare a examinării cauzei penale în termen de 30 de zile de la data la care i-a fost adusă la cunoștință, contra semnătură, hotărârea instanței de judecată.

Examinarea cauzei penale poate fi reluată în cazul în care: a) persoana condamnată nu a fost informată despre procesul penal și a lipsit în mod justificat de la judecarea cauzei; b) persoana condamnată nu a avut un apărător ales care a participat la judecarea cauzei în prima instanță; c) persoana condamnată, fiind informată despre sentința de condamnare, a declarat apel și nu l-a retras; d) persoana condamnată nu a solicitat să fie judecată cauza în lipsa sa. Cererea de reluare a examinării cauzei penale se depune personal sau prin apărător la instanța care s-a pronunțat ultima asupra fondului cauzei. Această cale de atac extraordinară a fost instituită ca o garanție compensatorie persoanei judecate și condamnate în lipsă cu respectarea dreptului la un proces echitabil, dreptului la apărare, la un proces contradictorial, prin prisma prezentării organelor judiciare datelor și informațiilor care pot releva aspecte noi cu privire la starea de fapt care a făcut obiectul cauzei.⁵⁴

Legea obligă instanța de apel să constate motivele depunerii apelului peste termen în fiecare caz și să examineze chestiunea privind repunerea apelului în termen.⁵⁵

Participantul la proces care a lipsit atât la judecarea, cât și la pronunțarea sentinței și nu a fost informat despre adoptarea sentinței poate declara apel și peste termen, dar nu mai târziu de 15 zile de la data începerii executării pedepsei sau încasării despăgubirilor materiale.⁵⁶

Dacă instanța de apel a constatat că, termenul declarării apelului a fost depășit din motive întemeiate, iar apelul a fost depus nu mai târziu de 15 zile după începerea executării pedepsei sau încasării prejudiciului material, în acest caz apelul declarat va fi considerat ca fiind depus în termen.⁵⁷

În cazul dacă apelantul a depus cererea peste termen, atunci trebuie de înaintat demersul ca instanța de apel să examineze această chestiune cu adoptarea deciziei privind respingerea apelului ca depus peste termen, fără examinarea cererii de apel și a întregii cauze penale în ordinea de apel, deoarece sesizarea instanței de apel nu a avut loc în corespundere cu legea.⁵⁸

Printr-o decizie a Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a RM s-a constatat că, instanța de apel corect a respins apelul declarat de N.C. ca depus peste termen, just constatănd că condamnatul, care a fost condamnat la 26.12.2008, iar ulterior, la 15.01.2009 a primit copia sentinței, nici el, nici apărătorul lui nu au atacat cu apel sentința pronunțată, deci demonstrând că sânt de acord cu aceasta, cu calificarea faptei și cu pedeapsa aplicată. Apelul s-a declarat la 16.03.2009, cu mult timp după epuizarea termenului de declarare a acestuia prevăzut de art.402 CPP RM.⁵⁹

Conform prevederilor art. 415 alin. (1) pct.1) lit.a) Codului de procedură penală al Republicii Moldova (în continuare – CPP RM), instanța de apel, judecând cauza în ordine de apel, respinge apelul, dacă acesta a fost depus peste termen. În aceste situații, instanțele de apel nu examinează legalitatea și temeinicia apelului, adică nu este vorba despre examinarea în fapt și în drept a hotărârii atacate, ceea ce înseamnă că, la respingerea apelului ca depus peste termen nu are loc verificarea fondului cauzei și sentința rămâne definitivă la data expirării termenului de apel.⁶⁰

52 Iuga M. *Căile legale de atac în procesul penal*. Chișinău: Garuda-art, 2000, p. 35; Papadopol V., Turianu C. *Apelul penal*. București: Casa de editură și presă „Șansa”, 1994, p.88-89; Paraschiv C.S. *Apelul penal*. București: Hamangiu, 2019, p.83.

53 *Legea privind modificarea unor acte normative nr.189 din 14.07.2022*, art.1 pct.18. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.235-236/460 din 26.07.2022.

54 *Notă informativă la proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (urmărirea penală și judecarea cauzei în lipsa, nr.213 din 02.06.2022*, p.20-22. Disponibil pe <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiecteactenormative/tabid/61/LegislativId/6040/language/roRO/Default.aspx>, accesat la 21.11.2023.

55 *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 13.10.2004. Dosarul nr.1ra-734/2004*. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova, 2005, №1, p. 26.

56 *Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122-XV din 14.03.2003*, art.404. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.248-251/699 din 05.11.2013.

57 *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 26.10.2004. Dosarul nr.1ra-695/2004*. Disponibil pe http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php, accesat la 21.11.2023; *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 26.05.2004. Dosarul nr.1ra-427/2004*. În: Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Disponibil pe http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php, accesat la 21.11.2023.

58 *Decizia Curții de Apel Cahul din 30.11.2016. Dosarul nr.05-1a-440-22042016*. Disponibil pe https://cach.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php, accesat la 21.11.2023.

59 *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 08.07.2009. Dosarul nr.1ra-859/2009, pct.6*. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Disponibil pe http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php, accesat la 21.11.2023.

60 *Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122-XV din 14.03.2003*. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.248-251/699 din 05.11.2013; Osoianu T., Calendari D. *Apelul penal. Monografie*. București: Pro Universitaria, 2023, p.53-54.

În speță, prin sentința Judecătoriei Rîșcani din 30.06.2009, C.G. a fost condamnat pentru comiterea infracțiunii incriminate. Nefiind de acord cu sentința, inculpatul doar la 01.03.2010 a atacat-o cu apel, solicitând casarea acesteia, rejudecarea cauzei și pronunțarea unei noi hotărâri, de achitare. Prin decizia Curții de Apel Bălți din 21.04.2010, apelul declarat de inculpatul C.G. a fost respins ca depus peste termen. Condamnatul C.G., în temeiul art.427 alin.(1) pct.5) CPP RM, a atacat hotărârile judecătorești cu recursul ordinar. ... Instanța de apel a constatat că inculpatul a depus apelul peste mai mult de jumătate de an de la intrarea sentinței în vigoare ... Condamnatul a omis termenul legal și nu a solicitat repunerea în termen cu invocarea motivelor omisiunii.⁶¹

Totodată, dacă apelantul formulează cerere de repunere în termen, instanța nu poate respinge apelul ca tardiv înainte de a se pronunța asupra cererii de repunere în termen. Omisiunea de a se pronunța expres asupra soluționării cererii nu poate fi suplinită în motivarea deciziei, fiind motiv de casare.⁶²

O altă chestiune care poate crea probleme și confuzii la aplicarea corectă a normelor procesuale, este legată de introducerea la 26 iulie 2022 unei noi căi extraordinare de atac a procedurii privind *reluarea examinării cauzei penale*, în conformitate cu Secțiunea a 3-a din Capitolul V al Titlului II din CPP RM, *în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate*.

Astfel, apelul peste termen presupune situația când participantul procesului care a lipsit atât la judecarea, cât și la pronunțarea sentinței și nu a fost informat despre adoptarea sentinței, poate declara apel și peste termen, dar nu mai târziu de 15 zile de la data începerii executării pedepsei sau încasării despăgubirilor materiale.⁶³

În situația depunerii *cererii privind reluarea examinării cauzei penale*, persoana judecată și condamnată în lipsa ei poate depune o cerere de reluare a examinării cauzei penale în termen de 30 de zile de la data la care i-a fost adusă la cunoștință, contra semnătură, hotărârea instanței de judecată, dacă nu a fost informată despre procesul penal și a lipsit în mod justificat de la judecarea cauzei; dacă nu a avut un apărător ales care a participat la judecarea cauzei în prima instanță; dacă, fiind informată despre sentința de condamnare, nu a declarat apel sau și-a retras apelul; sau dacă nu a solicitat să fie judecată în lipsa sa.⁶⁴

Pot apărea situații, când persoana judecată și condamnată în lipsa sa, nu declară apel în termen de 15 zile de la data începerii executării pedepsei, dar folosește dreptul său la reluarea examinării cauzei penale, pentru care este prevăzut termenul de aplicare de 30 de zile de la data aducerii la cunoștință a hotărârii judecătorești. Suplimentar, persoana dispune și de dreptul de a cere reluarea examinării cauzei într-un termen de până la 3 luni de la data aducerii la cunoștință a hotărârii judecătorești, cu aducerea motivelor întemeiate privind întârzierea înaintării cererii respective. Din aceste două proceduri mai favorabilă persoanei judecate este cea de a doua, care prevede termene mai mari.

În acest caz, prevederile ce se referă la *apelul peste termen* urmează a fi excluse din lege așa cum s-a procedat în România.

Potrivit art.365 alin.(1) CPP României din 1968, partea care lipsea atât la toate termenele de judecată, cât și la pronunțare avea posibilitatea de a declara *apel și peste termen*, dar nu mai târziu de 10 zile de la data, după caz, a începerii executării pedepsei sau a începerii executării dispozițiilor privind despăgubirile civile.⁶⁵

În actuala reglementare a Codului de procedură penală din România s-a renunțat la instituția *apelului peste termen*, având în vedere introducerea unei noi căi extraordinare de atac, constând în *redeschiderea procesului penal în cazul judecării în lipsa a persoanei condamnate*.⁶⁶

Concluzionând cele relatate, legea procesual penală a Republicii Moldova stipulează doua instituții procesuale – *apelul peste termen și reluarea examinării cauzei penale în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate*, care stipulează termene de aplicare diferite, dar, după sensul lor, sunt la asemănătoare.

Din analiza efectuată, procedura reluării examinării cauzei penale este mai favorabilă pentru persoana condamnată, deoarece este reluată examinarea cauzei în fond cu posibilitatea pronunțării unei hotărâri noi, susceptibile căii de atac apelul, precum și termenul de aplicare este dublat.

Considerăm că, prevederile ce se referă la *apelul peste termen* urmează a fi excluse din lege.

61 Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 06.10.2010. Dosarul nr.1ra-944/2010, pct.1, 3, 4, 6.1. În: Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Disponibil pe http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php, accesat la 21.11.2023.

62 Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A. *Apelul în procesul penal. Practica judiciară*. București: Hamangiu, 2008, p. 99-100.

63 *Codul de procedură penală al Republicii Moldova*, nr. 122-XV din 14.03.2003, art.404 alin.(1). Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.248-251/699 din 05.11.2013.

64 *Codul de procedură penală al Republicii Moldova*, nr. 122-XV din 14.03.2003, art.465⁵. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.248-251/699 din 05.11.2013.

65 *Codul de procedură penală al României din 12.11.1968*. În: Buletinul Oficial al României nr. 145-146 din 12.11.1968. Republicat Oficial al României, Partea I, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/193>, accesat la 21.11.2023.

66 *Codul de procedură penală a României*, nr.135 din 01.07.2010, art. 466-469. În: Monitorul Oficial al României, nr.486/38 din 15.07.2010; Neagu I., Damaschin M. *Tratat de procedură penală. Partea Specială*. Ed. a III-a, revizuită și adăugită. București: Universul Juridic, 2021, p.334.

Bibliografie

1. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122-XV din 14.03.2003*. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.248-251/699 din 05.11.2013.
2. *Codul de procedură penală a României, nr.135 din 01.07.2010*. În: Monitorul Oficial al României, nr.486/38 din 15.07.2010.
3. *Codul de procedură penală al României din 12.11.1968*. În: Buletinul Oficial al României nr. 145-146 din 12.11.1968. Republicat în: Monitorul Oficial al României, Partea I, 14.11.1996, nr.289. Disponibil pe <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/193>, accesat la 21.11.2023.
4. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 13.10.2004. Dosarul nr.1ra-734/2004*. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova, 2005, №1, p. 26.
5. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 26.10.2004. Dosarul nr.1ra-695/2004*. Disponibil pe http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php, accesat la 21.11.2023.
6. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 26.05.2004. Dosarul nr.1ra-427/2004*. În: Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Disponibil pe http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php, accesat la 21.11.2023.
7. *Decizia Curții de Apel Cahul din 30.11.2016. Dosarul nr.05-1a-440-22042016*. Disponibil pe https://cach.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php, accesat la 21.11.2023.
8. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 08.07.2009. Dosarul nr.1ra-859/2009*. În: Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Disponibil pe http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php, accesat la 21.11.2023.
9. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 06.10.2010. Dosarul nr.1ra-944/2010*. În: Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Disponibil pe http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php, accesat la 21.11.2023.
10. Iuga M. *Căile legale de atac în procesul penal*. Chișinău: Garuda-art, 2000, 210 p.
11. Neagu I., Damaschin M. *Tratat de procedură penală. Partea Specială. Ed. a III-a, revizuită și adăugită*. București: Universul Juridic, 2021, 744 p.
12. *Legea privind modificarea unor acte normative nr.189 din 14.07.2022*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.235-236/460 din 26.07.2022.
13. *Notă informativă la proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (urmărirea penală și judecarea cauzei în lipsa persoanei), nr.213 din 02.06.2022*. Disponibil pe <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactenormative/tabid/61/LegislativId/6040/1 language/ro-RO/Default.aspx>, accesat la 21.11.2023.
14. Osoianu T., Calendari D. *Apelul penal. Monografie*. București: Pro Universitaria, 2023, 224 p.
15. Papadopol V., Turianu C. *Apelul penal*. București: Casa de editură și presă „Șansa”, 1994, 293 p.
16. Paraschiv C.S. *Apelul penal*. București: Hamangiu, 2019, 257 p.
17. Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A. *Apelul în procesul penal. Practica judiciară*. București: Hamangiu, 2008, 188 p.

MECANISME DE RAPORTARE A MATERIALELOR DE PORNOGRAFIE INFANTILĂ ÎN MEDIUL ONLINE

Lilia POPA*

Procuror în Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale

Ecaterina ȘAPORDA*

Audient al Institutului Național al Justiției

REZUMAT

Articolul analizează mecanismele actuale de sesizare și combatere a pornografiei infantile online, accentuând rolul autorităților și entităților private în identificarea rapidă și raportarea conținutului ilegal. Este evidențiată importanța platformelor internaționale (NCMEC, ICSE, ICCACOPS) și a organizațiilor nonguvernamentale (AO „La Strada”) în facilitarea sesizării cazurilor către organele de urmărire penală din Republica Moldova. Se subliniază necesitatea dezvoltării mecanismelor naționale și introducerea obligațiilor clare pentru furnizorii de servicii internet în legislația națională pentru monitorizarea, notificarea autorităților și blocarea automată a conținutului ilegal. Sunt propuse modificări legislative concrete pentru eficientizarea răspunsului instituțional, asigurarea protecției copiilor și armonizarea practicilor naționale cu standardele europene și internaționale în domeniul combaterii pornografiei infantile online.

Cuvinte-cheie: abuz sexual online, materiale ilegale, furnizori internet, sesizare autorități, cooperare internațională, legislație penală, protecția minorilor.

ABSTRACT

The article examines current mechanisms for reporting and combating online child pornography, emphasizing the roles of authorities and private entities in quickly identifying and reporting illegal content. It highlights the importance of international platforms (NCMEC, ICSE, ICCACOPS) and NGOs (AO "La Strada") in facilitating case referrals to law enforcement in Moldova. The article stresses the necessity of developing national reporting mechanisms and introducing explicit legal obligations for Internet Service Providers to proactively monitor, notify authorities, and automatically block illegal content. Specific legislative amendments are proposed to enhance institutional res-

* l.popa@procuratura.md

* eshaporda@gmail.com

ponses, ensure child protection, and align national practices with European and international standards for combating online child pornography.

Key words: online sexual abuse, illegal materials, internet providers, authority reporting, international cooperation, criminal legislation, minors' protection.

Pornografia infantilă reprezintă una dintre cele mai grave forme de infracționalitate sexuală, constând în exploatarea și abuzul copiilor prin realizarea și difuzarea de materiale cu caracter sexual explicit ce implică minori. Dezvoltarea mediului online a amplificat semnificativ acest fenomen, facilitând producerea, stocarea și distribuirea rapidă și transfrontalieră a acestor materiale ilicite. Consecințele asupra victimelor minore sunt profund traumatizante, imaginile și înregistrările abuzului putând circula indefinit în spațiul virtual. În ultimii ani, inclusiv în Republica Moldova, autoritățile au semnalat o creștere îngrijorătoare a cazurilor de abuz sexual online asupra copiilor, ceea ce subliniază gravitatea și actualitatea problemei în discuție.

În acest context, se evidențiază necesitatea unor mecanisme eficiente de sesizare și reacție promptă din partea autorităților față de cazurile de pornografie infantilă în mediul online. Având în vedere caracterul ascuns și adesea transnațional al acestor infracțiuni, identificarea și combaterea lor depind în mare măsură de capacitatea persoanelor și entităților private (de exemplu, furnizorii de servicii internet) de a semnală prompt conținutul ilegal către organele competente. Mecanismele de raportare fiabile permit autorităților să afle în timp util despre existența materialelor pornografice cu minori, să dispună măsuri imediate de înlăturare a conținutului din mediul online și să demareze acțiuni operative de investigare și urmărire a făptuitorilor.

În consecință, prezentul articol urmărește o analiză detaliată a mecanismelor actuale de raportare a materialelor de abuz sexual asupra copiilor (în continuare MASC) în mediul online, mecanisme care pot conduce la începerea urmăririi penale pentru infracțiunea de pornografie infantilă. Vor fi examinate primordial instrumentele special create în acest scop, evaluându-se eficiența și lacunele acestora în practica autohtonă. Totodată, pe baza constatărilor, vor fi propuse mecanisme suplimentare ori măsuri adiționale necesare pentru eficientizarea răspunsului autorităților competente, în vederea asigurării unei protecții mai ferme a copiilor împotriva exploatarei sexuale în spațiul online și a unei combateri mai prompte a fenomenului de pornografie infantilă.

Inițial, menționăm că în conformitate cu prevederile art. 1 alin. (1) Codul de procedură penală, „procesul penal este considerat a fi început în momentul în care organul competent este informat, fie prin sesizare, fie prin autosevizare, cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni.” Reieșind din această prevedere, pentru demararea procesului penal și, implicit, pentru începerea activității organelor de urmărire penală în toate situațiile, este

necesar ca organele competente să fie notificate sub una din formele enunțate în articolele 262 și 273 ale Codului de procedură penală, referitoare la săvârșirea sau pregătirea pentru săvârșirea unei infracțiuni prevăzute de Codul penal.

Astfel, din cele menționate rezultă că înaintea declanșării procesului penal și începerii activității de urmărire penală, este necesară înștiințarea organului de urmărire penală despre săvârșirea unei infracțiuni, adică, trebuie să existe un temei pentru începerea activității organului de urmărire penală.

Având în vedere că începerea urmăririi penale presupune, în mod obligatoriu, ca organele de urmărire penală să aibă cunoștință despre comiterea infracțiunii și să fie sesizate în conformitate cu dispozițiile legale, putem susține că „sesizarea organelor judiciare reprezintă punctul de plecare al urmăririi penale, fără de care aceasta nu poate începe, și conține atât elementul de informare, cât și temeiul legal de desfășurare a activității de cercetare.”⁶⁷

În opinia lui Gr. Theodoru, „modul de sesizare a organelor de urmărire penală este, în primul rând, un mijloc prin care acestea iau cunoștință despre săvârșirea unei infracțiuni. Dar modul de sesizare nu este numai un mijloc de informare, ci are efectul juridic de a obliga organul de urmărire penală să se pronunțe cu privire la începerea sau neînceperea urmăririi penale pentru infracțiunea cu care a fost sesizat. Ca urmare, prin mod de sesizare a organului de urmărire penală se înțelege mijlocul prin care acesta ia cunoștință, în condițiile legii, despre săvârșirea unei infracțiuni, determinând obligația de a se pronunța cu privire la începerea urmăririi penale referitoare la acea infracțiune”⁶⁸.

Pe bună dreptate se menționează că, „sesizarea presupune încunoștințarea mai mult sau mai puțin completă a organului de urmărire penală despre săvârșirea unei infracțiuni și solicitarea acestuia de a efectua activitățile prevăzute de lege pentru realizarea obiectului urmăririi penale”⁶⁹.

În cazul infracțiunilor de pornografie infantilă, care implică producerea, distribuirea, difuzarea, importarea, exportarea, oferirea, vinderea, procurarea, schimbarea, folosirea sau deținerea de imagini sau alte reprezentări ale unui sau mai mulți copii implicați în activități sexu-

67 Gr. Theodoru, Moldovan Lucia. Drept procesual penal. București, 1979, p. 204.

68 Gr. Theodoru. Drept procesual penal. București, 1979, p. 477-478.

69 I. Vizdoga, D. Roman, A. Donciu ș.a. Ghid practic pentru investigarea infracțiunilor de trafic de persoane. Chișinău, 2013, p.49.

ale explicite, reale sau simulate, ori de imagini sau alte reprezentări ale organelor sexuale ale unui copil, reprezentate de manieră lascivă sau obscenă în format online, de regulă, organele de constatare sunt sesizate prin 2 modalități: informația primită prin intermediul bazelor de date internaționale (NCMEC, ICCACOPS și ICSI) și plângere.

În primele cazuri, sesizarea organului de urmărire penală are loc prin procesele-verbale privind constatarea infracțiunii, întocmite de organul de constatare.

De regulă, organele de constatare intră în posesia informațiilor privind comiterea unui eventual abuz sexual a copiilor prin intermediul tehnologiilor informaționale în baza informațiilor primite de la INTERPOL sau alte organizații internaționale. Este de menționat faptul că, OIPC „Interpol” gestionează o bază de date specializată în identificarea victimelor pornografiei infantile, abuzului și exploatării sexuale a copiilor denumită „ICSE”.

Exemplu elocvent în acest caz, poate servi procesul-verbal de constatare a infracțiunii, prin care organele de constatare au stabilit că în perioada de timp 17.06.2017–06.11.2023, utilizatorul adresei IP: XX.YYY.ZZ.KK, prin intermediul programei specializate pentru copiere și distribuire a fișierelor în internet ce utilizează rețelele „Peer to peer” și „Bittorent” a descărcat 6892 fișiere⁷⁰. Interpolul, la solicitarea organului de constatare, a confirmat că 5534 fișierele din cele descărcate și depistate se atribuie la pornografia infantilă.

Un alt exemplu servește cauza penală pornită în baza faptului că în perioada de timp 21.12.2018–21.06.2020 utilizatorul sistemelor informatice conectate la Internet, folosind programe software pentru partajarea de fișiere, a copiat, deținut și distribuit 157 de fișiere electronice, care au fost identificate și clasificate de către Bazele de date internaționale polițienești specializate în identificarea victimelor pornografiei infantile, abuzului și exploatării sexuale a copiilor, cu conținut de pornografie infantilă. Astfel, organul de urmărire penală din Republica Moldova a fost sesizat pe acest fapt, sesizarea respectivă fiind temei de pornire a urmăririi penale⁷¹.

La fel, putem menționa că în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 208¹ din Codul penal – pornografia infantilă, se constată că în majoritatea cazurilor ofiterii de investigații ai Direcției Investigarea Infracțiunilor Informatice a Inspectoratului Național de Investigații a Inspectoratului General al Poliției al Ministerului Afacerilor Interne se autosesizează urmare a rapoartelor obținute din baza de date a „ICSE”, administrat de OIPC „Interpol” sau bazele de date polițienești internaționale

„GRIDCOP” și „ICACCOPS”. La fel, în adresa organului de urmărire penală sunt expediate sesizări de către Centrul Național pentru Copii Dispăruți și Exploatați din SUA (în continuare NCMEC)⁷².

National Center for Missing & Exploited Children (NCMEC) este organizația națională din SUA care acționează ca un hub global de raportare a exploatării sexuale a copiilor. NCMEC operează CyberTipline, un sistem centralizat la care publicul și furnizorii de servicii online (platforme de internet) transmit sesizări privind posibile cazuri de exploatare sexuală a minorilor.⁷³

NCMEC se află în prima linie a eforturilor globale de protejare a copiilor de abuzul online, sprijinind organele de aplicare a legii în stoparea abuzurilor și în întreruperea circulației MASC.

NCMEC nu doar colectează rapoarte, ci și le analizează: în 2023, personalul NCMEC a identificat aproape 63.892 de cazuri considerate urgente sau care implicau un copil în pericol iminent, escaladându-le rapid către organele de aplicare a legii. Totodată, Centrul oferă training și suport polițiștilor din diverse țări pentru a răspunde eficient la aceste cazuri, dat fiind caracterul transfrontalier al majorității incidentelor semnalate.

Având în vedere că volume mari de rapoarte vizează utilizatori din afara SUA, Republica Moldova beneficiază de mecanismul de alertare oferit de NCMEC. Autoritățile moldovenești, prin intermediul poliției, utilizează un „canal virtual” stabilit cu NCMEC pentru a primi sesizările relevante despre posibile materiale de pornografie infantilă sau alte forme de abuz online legate de Moldova.⁷⁴

De menționat că organele competente sunt sesizate de pe platforma NCMEC în cazul în care fișierele pornografice apar în rețelele de socializare (de regulă, de pe platformele GOOGLE și APPLE), de pe platforma ICACCOPS în cazul accesării materialelor pornografice de pe o adresă IP concretă, și de pe platforma ICSE în cazul în care au fost încărcate în spațiul online careva fișiere foto sau video cu implicarea copiilor.

Practic, atunci când platforme online internaționale (de exemplu, rețele sociale, servicii de e-mail sau cloud) depistează pe serverele lor fișiere cu abuz sexual asupra copiilor și raportează cazul la CyberTipline, NCMEC analizează informația și o transmite mai departe autorităților competente din țara de unde provine utilizatorul sau conținutul respectiv. Astfel de mecanisme au

70 Cauza penală nr. 2023590183, pornită la 27.11.2023 în baza art. 208/1 Cod penal, de către organul de urmărire penală a Inspectoratului Național de Investigații al Inspectoratului General al Poliției.

71 Cauza penală cu nr. 2020560162, pornită la 08.07.2020 conform elementelor infracțiunii prevăzute la art. 208¹ Cod penal.

72 L.Popa. Particularitățile efectuării măsurilor speciale de investigații în cazurile infracțiunilor de abuz sexual online. În: Prevenirea și combaterea criminalității: probleme, soluții și perspective, Ed. 5, Chișinău, 2023.

73 CyberTipline 2023 Report. Disponibil: <https://bit.ly/4li2F6d> [accesat: 15.03.2025].

74 Raport de analiză a riscurilor în domeniul crimelor de abuz și exploatare sexuală a copiilor în Internet, pentru anul 2018. Disponibil: <https://bit.ly/4cHcKWt> [accesat: 17.03.2025].

generat un flux semnificativ de informații: de exemplu, în anul 2019, din totalul de ~16,9 milioane de raportări primite de NCMEC, 10.516 raportări au fost asociate cu Republica Moldova (după indicatorii geografici ai uploader-ilor).⁷⁵

Un exemplu elocvent este cauza în care organul de urmărire penală al Direcției Investigare Infracțiuni Informatică a Inspectoratului Național de Investigații al Inspectoratului General al Poliției, în cadrul schimbului de informații la nivel internațional cu privire la infracțiunile de pornografie infantilă, a primit informație din partea NCMEC, precum că utilizatorul profilului rețelei Instagram XXX, a expediat imagini foto din categoria pornografiei infantile prin intermediul aplicației de mesagerie „Instagram”. Compania „Instagram” a sesizat pe cazul dat autoritățile din SUA, în vederea realizării măsurilor necesare pentru identificarea persoanei care a distribuit fișierele foto în cauză, despre ce ulterior a fost informată Direcția Investigare Infracțiuni Informatică.⁷⁶

Respectiv, primul mecanism de sesizare are loc prin intermediul organelor de constatare și are loc în următoare ordine:

- Organul de constatare primește un mesaj de la agențiile internaționale care gestionează și monitorizează aceste baze de date, în care există un link. De menționat că organele de constatare sunt sesizate de pe platforma NCMEC în cazul în care fișierele pornografice apar în rețelele de socializare (de regulă, de pe platformele GOOGLE și APPLE), de pe platforma ICCACOPS în cazul accesării materialelor pornografice de pe o adresă IP concretă, și de pe platforma ICSI în cazul în care au fost încărcate în spațiul online careva fișiere foto sau video cu implicarea copiilor;
- accesează linkul și examinează informația parvenită;
- dacă informația cuprinde fișiere grafice și video, acestea se încarcă în baza de date ICSI cu scopul de a verifica dacă au fost catalogate de alte state ca pornografie infantilă sau dacă fișierele respective cuprind imagini cu copii implicați în activități sexuale;
- verifică dacă adresa IP sau compania de hosting (companii care comercializează adresele IP), se află pe teritoriul Republicii Moldova;
- înregistrează informația în Registrul nr. 2;
- verifică posibilitatea de deschidere a conturilor utilizatorilor de pe rețelele de socializare;
- extrag rapoartele ICSE (certificate care confirmă apartenența fișierelor la categoria – pornografie infantilă);
- întocmesc procesele-verbale privind actele de constatare, în care descriu acțiunile lor, implicit exami-

narea informațiilor parvenite și acțiunile de verificare a acestora;

- sesizează organul de urmărire penală.

Totodată, autoritățile pot utiliza rețeaua de contact 24/7 prevăzută de Convenția de la Budapesta (la care Moldova este parte) pentru a comunica prompt cu omologi din alte state în vederea obținerii de date (de exemplu, date despre proprietarii unor conturi, log-uri server etc.) în cazurile transfrontaliere.

Totodată, prin Biroul Național Interpol de la Chișinău, poliția poate trimite și primi notificări urgente (Notices) privind cazuri de pornografie infantilă, și participă la inițiative globale cum ar fi baza de date ICSE menționată, unde investigatori din 68 de țări își partajează fotografii și video de abuz pentru a identifica copiii victime și făptuitorii.

Un alt exemplu de cooperare este recurgerea la Child Rescue Coalition (în continuare CRC) – o organizație parteneră în efortul global anti-MASC. Direcția investigații infracțiuni informatice a Inspectoratului Național de Investigații al Inspectoratului General al Poliției utilizează Sistemul de software pentru protecția copilului (GRIDCOP), oferit gratuit de către CRC. Acest sistem identifică utilizatorii locali de rețele „peer-to-peer”, care tranzacționează imagini și/sau filme cu abuzuri sexuale asupra copiilor.⁷⁷

În a 2-a situație, când există o plângere, organul de constatare:

- primește plângerea;
- înregistrează plângerea în Registrul nr. 2;
- consemnează în procesele-verbale, întocmite potrivit art. 273 alin. (2) Codul de procedură penală, declarațiile victimei, a părinților sau a persoanelor care au depus plângerea;
- examinează, cu acordul acestora, telefonul sau alt dispozitiv electronic, informațiile pe care aceștia au reușit să le salveze sau alte informații pe care le dețin;
- stabilesc IP, identitatea presupusului abuzator, adresa acestuia;
- examinează informații din surse deschise;
- efectuează măsuri speciale de investigații;
- sesizează organul de urmărire penală.

O situație specifică este sesizarea organului de constatare sau a organului de urmărire penală de către unele ONG-uri din Republica Moldova, care și-au creat platforme de raportare a cazurilor de abuz sexual on-line asupra copiilor. Astfel, în 2023 AO Centrul Internațional „La Strada” a lansat serviciul de raportare a materialelor

75 NCMEC. 2019 CyberTipline Reports by Country. Disponibil: <https://bit.ly/4jkOIGv> [accesat: 17.03.2025].

76 Cauza penală nr.2023560027, pornită la 15 februarie 2023 de către organul de urmărire al DIII, conform elementelor infracțiunii prevăzute la art.208¹ Cod penal.

77 Consiliul European. Analiza materialelor, cursurilor, programelor și strategiilor de instruire privind investigarea exploatarei sexuale și abuzului sexual online a copiilor, disponibile pentru ofiterii de urmărire penală/investigație în Republica Moldova. Consiliul European, 2020. Disponibil: <https://bit.ly/3E9brme> [accesat: 20.03.2025].

de abuz sexual asupra copiilor unde orice persoană poate raporta anonim un material de abuz sexual asupra copiilor prin intermediul formularului disponibil pe platforma www.siguronline.md. Prin acest fapt, Republica Moldova a aderat la rețeaua globală INHOPE - International Association of Internet Hotlines, stabilind o modalitate de cooperare dintre Inspectoratul General al Poliției și alte entități de drept public sau privat din domeniul tehnologiilor informaționale și comunicațiilor în scopul prevenirii și combaterii cazurilor de abuz sexual online asupra copiilor.

Această platformă, permite oricărei persoane să raporteze anonim și confidențial fotografii sau video care prezintă copii (sub 18 ani) în ipostaze sexuale. Cetățeanul care raportează nu trebuie să fie sigur că materialul este ilegal – specialiștii hotline-ului vor evalua conținutul. Dacă în urma analizei se constată că imaginile într-adevăr constituie pornografie infantilă, echipa SigurOnline informează imediat poliția pentru inițierea măsurilor de investigație și notifică furnizorii de hosting sau site-urile unde acel material este găzduit, solicitând eliminarea lui de pe internet.

Urmare a lansării acestui mecanism de raportare, acesta fiind anonim pentru persoanele care raportează fie cazuri de abuz sexual online în privința copilului, fie materialele ce pot conține abuz sexual sau exploatare sexuală a copilului, devine tot mai eficientă și răspândită identificarea, referirea, notificarea, înlăturarea și prevenirea distribuirii repetate a materialelor de abuz sexual asupra copiilor. Astfel, numărul de cazuri raportate crește, ceea ce înseamnă că lupta cu fenomenul dat își ia amploare.

Astfel, fiind un mecanism de raportare, care asigură încredere între copil și Centru, reținem că raportarea cazurilor de abuz sexual în mediul online în privința copiilor de către colaboratorii Centrului Internațional „La Strada” este răspândită și se întâlnește des în practica de investigare a unor astfel de cazuri.

Este de menționat că, autoritățile pot detecta uneori activități suspecte de abuz sau exploatare sexuală online a minorilor prin monitorizarea rețelelor sociale, forumurilor online și altor surse de informații publice. Această supraveghere le oferă posibilitatea să identifice și să intervină în cazul acestor activități ilegale. Este o modalitate prin care autoritățile pot interveni prompt pentru a proteja minorii și pentru a combate abuzurile și exploatarea online.

Totodată, depistarea și fixarea semnelor infracțiunilor de abuz sexual online în privința copiilor se înfăptuiește „pe calea efectuării acțiunilor de constatare de la parvenirea sesizării, precum și în limitele activității speciale de investigație inițiate din oficiu, urmate de sesizarea ofițerului de investigații care a înfăptuit aceste măsuri sau a organului de constatare. Toate acestea se efectuează în scopul dobândirii informațiilor necesare, precum

și verificarea informațiilor parvenite anterior de la izvoarele confidențiale.”⁷⁸

După acțiunile întreprinse potrivit art. 273 Codul de procedură penală și după constatarea bănuielii rezonabile de comitere a infracțiunii, organele de constatare sesizează organul de urmărire penală.

În ceea ce privește cazurile de abuz sexual în privința copiilor prin intermediul tehnologiilor informaționale, trebuie să atragem maximă atenție asupra faptului că reacția promptă a organelor competente la sesizarea privind comiterea unei din infracțiuni relevante, aduce un rezultat pozitiv și eficient.

Imperfecțiunea legislației naționale de reglementare a activității companiilor de hosting, lipsa unui mecanism de raportare a MASC fac deosebit de atractivă Republica Moldova pentru circulația acestor materiale.

De aceea, considerăm că este imperios necesar de a dezvolta mecanisme naționale interne de depistare și sesizare a cazurilor de abuz sexual împotriva minorilor, în special prin raportarea în timp util a materialelor de abuz sexual împotriva copiilor de către furnizorii naționali de servicii internet.

Furnizorii de servicii de internet și platformele digitale (rețele sociale, servicii de e-mail, cloud etc.) au un rol esențial în identificarea, notificarea și prevenirea răspândirii conținutului cu caracter de abuz sexual asupra copiilor.

În Republica Moldova, obligațiile acestora nu sunt reglementate într-un mod la fel de detaliat ca în unele state membre UE. Totuși, există câteva prevederi relevante, dar care nu acoperă în totalitate necesitatea de existență a unui mecanism legal care obligă furnizorii de servicii internet de a raporta și a bloca imediat MASC.

În vara anului 2024 a fost modificată Legea nr. 20/2009 privind prevenirea și combaterea criminalității informatice și s-a introdus posibilitatea pentru Ministerul Afacerilor Interne și Serviciul de Informații și Securitate de a dispune sistarea accesului la pagini web care conțin informații destinate și utilizate pentru pregătirea sau comiterea infracțiunilor. Ordinul de sistare a accesului la o pagină web se emite numai dacă conținutul online nu poate fi eliminat la sursă de către furnizorii de servicii de găzduire a conținutului online sau de către furnizorii de conținut online de pe teritoriul Republicii Moldova.

Astfel, potrivit art.4² alin.(1) al legii menționate⁷⁹, o pagină web poate fi considerată ca fiind destinată și utili-

78 D. Ostavciuc. Aspecte procesual-penale și tactici criminalistice privind cercetarea traficului de copii. Chișinău, 2016, p.92.

79 Legea nr.20 din 03.02.2009 privind prevenirea și combaterea criminalității informatice, publicată la 26.01.2010 în Monitorul Oficial Nr. 11-12 art. 17.

zată pentru pregătirea sau comiterea infracțiunilor în cazul în care informația publicată sau oferită în orice mod pe aceasta, inclusiv sub formă de linkuri, corespunde unuia sau mai multor dintre următoarele criterii:

- a) afișarea sau distribuirea informației respective reprezintă în sine o faptă infracțională prevăzută la art. 173, 175¹, 177, 178, 186, 189, 190, 208¹, 237, 245¹⁰ sau 259–261¹ din Codul penal;
- b) informația respectivă este utilizată pentru determinarea potențialei victime a infracțiunii să furnizeze anumite date sau să întreprindă alte acțiuni cu scopul de a obține un beneficiu material pentru sine sau pentru o altă persoană;
- c) informația respectivă este utilizată pentru recrutarea sau determinarea persoanei în vederea favorizării sau comiterii infracțiunilor prevăzute la lit. a);
- d) informația respectivă este utilizată pentru răspândirea programelor malițioase utilizate la comiterea infracțiunilor, în special a celor informatice și din domeniul comunicațiilor electronice;
- e) informația respectivă este utilizată pentru comercializarea, oferirea sau promovarea în orice mod a obiectelor sau substanțelor interzise prin lege sau a căror circulație este limitată prin legea penală;
- f) informația respectivă este utilizată pentru distribuirea, difuzarea, importarea, procurarea, schimbarea, folosirea sau păstrarea de imagini sau alte reprezentări ale unui sau mai multor copii implicați în activități sexuale explicite, reale sau simulate, ori de imagini sau alte reprezentări ale organelor sexuale ale unui copil, reprezentate într-o manieră lascivă sau obscenă;
- g) informația respectivă este utilizată pentru conversații online îndreptate spre propagarea pedofiliei (interesului sexual față de minori sau actului de abuz sexual asupra copiilor).

Considerăm că este necesar de a introduce în Legea nr.20/2009 privind prevenirea și combaterea criminalității informatice la art. 7 intitulat „Obligații furnizorilor de servicii” prevederi care vor institui obligația furnizorilor de servicii internet să:

- monitorizeze proactiv conținutul transmis prin rețeaua lor în scopul depistării MASC înainte ca organul de constatare sau de urmărire penală să identifice acest conținut;
- notifice autoritățile atunci când detectează conținut suspect în scopul sesizării organului de urmărire penală;
- blocheze automat accesul la site-uri cu conținut ilegal (decât în cazuri concrete, la cererea autorităților).

Introducerea explicită în Legea nr. 20/2009 a unor obligații clare pentru furnizorii de servicii internet de a monitoriza proactiv conținutul transmis, de a notifica autoritățile în cazul detectării MASC și de a bloca automat accesul la site-uri cu conținut ilegal reprezintă un pas

necesar în direcția consolidării capacității statului de a reacționa eficient și prompt la această categorie gravă de infracțiuni. În condițiile în care majoritatea cazurilor de pornografie infantilă online nu sunt depistate prin plângeri ale victimelor, ci prin activități tehnice specializate, implicarea activă a furnizorilor de servicii ca actori cu acces direct la fluxurile de date devine esențială pentru prevenirea și întreruperea timpurie a distribuției conținutului ilicit. O astfel de modificare legislativă ar contribui la identificarea în timp real a MASC, la conservarea probelor digitale și la protejarea victimelor, reducând considerabil timpul de reacție al autorităților.

Totodată, stabilirea acestor obligații legale ar permite armonizarea legislației naționale cu bunele practici internaționale și cu standardele europene, în special cu exigențele Directivei 2011/93/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind combaterea abuzului sexual asupra copiilor, a exploatarea sexuale a copiilor și a pornografiei infantile și cu recomandările formulate de organizații precum NCMEC. Într-un ecosistem digital în care infractorii profită de lipsa de reglementare uniformă și de vidurile de responsabilitate ale actorilor privați, normarea unui cadru clar și predictibil de cooperare între furnizori și autoritățile de aplicare a legii este indispensabilă. O astfel de intervenție legislativă nu doar ar întări răspunsul instituțional la criminalitatea informatică, ci ar și contribui decisiv la prevenirea revictimizării copiilor, oferind o protecție efectivă și durabilă în spațiul digital.

Bibliografia

1. Gr. Theodoru, Moldovan Lucia. Drept procesual penal. București, 1979.
2. I. Vizdoga, D. Roman, A. Donciu ș.a. Ghid practic pentru investigarea infracțiunilor de trafic de persoane. Chișinău, 2013.
3. Cauza penală nr. 2023590183, pornită la 27.11.2023 în baza art. 208/1 Cod penal, de către organul de urmărire penală a Inspectoratului Național de Investigații al Inspectoratului General al Poliției.
4. Cauza penală cu nr. 2020560162, pornită la 08.07.2020 conform elementelor infracțiunii prevăzute la art. 208¹ Cod penal.
5. L.Popa. Particularitățile efectuării măsurilor speciale de investigații în cazurile infracțiunilor de abuz sexual online. În: Prevenirea și combaterea criminalității: probleme, soluții și perspective, Ed. 5, Chișinău, 2023.
6. CyberTipline 2023 Report. Disponibil: <https://bit.ly/4li2F6d> [accesat: 15.03.2025].
7. Raport de analiză a riscurilor în domeniul crimelor de abuz și exploatare sexuală a copiilor în Internet, pentru anul 2018. Disponibil: <https://bit.ly/4cHcKWt> [accesat: 17.03.2025].
8. NCMEC. 2019 CyberTipline Reports by Country. Disponibil: <https://bit.ly/4jkOJGv> [accesat: 17.03.2025].

9. Cauza penală nr.2023560027, pornită la 15 februarie 2023 de către organul de urmărire al DIII, conform elementelor infracțiunii prevăzute la art.208¹ Cod penal.
10. Consiliul Europei. Analiza materialelor, cursurilor, programelor și strategiilor de instruire privind investigarea exploataării sexuale și abuzului sexual online a copiilor, disponibile pentru ofițerii de urmărire penală/investigație în Republica Moldova. Consiliul Europei, 2020. Disponibil: <https://bit.ly/3E-9brme> [accesat: 20.03.2025].
11. D. Ostavciuc. Aspecte procesual-penale și tactici criminalistice privind cercetarea traficului de copii. Chișinău, 2016.
12. Legea nr.20 din 03.02.2009 privind prevenirea și combaterea criminalității informatice, publicată la 26.01.2010 în Monitorul Oficial Nr. 11-12 art. 17.

INVESTIGAREA INFRAȚIUNILOR SĂVÂRȘITE DE PERSONALUL MEDICAL ÎN PROCESUL ACORDĂRII ASISTENȚEI MEDICALE

Aliona HOTNOG

Procuror în cadrul Procuraturii mun. Chișinău,
Oficiul Centru

REZUMAT

Societatea noastră este afectată de plângeri cu referire la calitatea serviciilor în procesul acordării serviciilor medicale. Obiectul de studiu în acest articol științific este analiza aspectelor de bază, care urmează a fi luate în considerare la examinarea reclamațiilor: prevederi legale, domenii examinate, subiecți și tipuri de răspundere, răspunderea penală, precum și referiri asupra lacunelor și deficiențelor constatate în practică.

Cuvinte-cheie: medic, personal medical, asistență medicală, expertiza judiciară, malpraxis, sistem de raportare.

ABSTRACT

Our society is affected by the complaints regarding the quality of services in the process of providing medical services. The object of study in this scientific endeavor is the analysis of the basic aspects: legal provisions, examined areas, subjects and types of liability, criminal liability, as well as references to gaps and deficiencies found in practice.

Key words: doctor, medical staff, healthcare, judicial expertise, malpractice, reporting system.

Introducere

Viața și sănătatea umană constituie valori prețioase ale omenirii. Conservării, protecției și promovării respectării acestor valori, care asigură existența și perpetuarea umanității, sunt dedicate sisteme, studii, programe, legi și acte normative, alături de multiplele eforturi pe care le depun membrii societății. Articolul ce urmează face referire la legalitatea acțiunilor personalului medical în

procesul acordării asistenței medicale, redă actualitatea raporturilor lucrătorilor medicali cu organele de urmărire penală, starea actuală în domeniul cercetării infracțiunilor în acțiunile personalului medical, precum și reflectă neajunsuri și lacune atât în domeniul protecției prestatorilor și beneficiarilor asistenței medicale, cât și în domeniul cercetării și investigării încălcărilor de lege în acest domeniu.

* a.hotnog@procuratura.md

Reglementări legislative naționale și internaționale în domeniul asigurării calității asistenței medicale

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene consfințește în prevederile articolul nr. 35 faptul că „Orice persoană are dreptul de acces la asistența medicală preventivă și de a beneficia de îngrijiri medicale în condițiile stabilite de legislațiile și practicile naționale. În definirea și punerea în aplicare a tuturor politicilor și acțiunilor Uniunii se asigură un nivel ridicat de protecție a sănătății umane”⁸⁰.

Articolul 36 din Constituția Republicii Moldova dispune faptul că „Dreptul la ocrotirea sănătății este garantat”⁸¹.

În prevederile normative interne Republica Moldova, prin intermediul Legii ocrotirii sănătății nr. 411 din 28.03.1995, în art. 1 alin. (2) este statuat faptul că, „Încălcarea legislației privind ocrotirea sănătății, a normelor și regulilor de sănătate publică se pedepsește conform legislației în vigoare”⁸².

Ocrotirea de către stat a drepturilor pacienților este prevăzută în art. 1 alin. (1) al Legii nr. 263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului, conform căruia „Prezenta lege are drept scop consolidarea drepturilor fundamentale ale omului în sistemul de ocrotire a sănătății, asigurarea respectării demnității și integrității pacientului și sporirea rolului participativ al persoanelor la adoptarea deciziilor de sănătate”⁸³.

În aspirația sa către un viitor prosper Republica Moldova în anul 2015 a luat angajamentul implementării Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă a Organizației Națiunilor Unite⁸⁴, obiectivul trei al căreia rezidă în asigurarea sănătății și promovarea stării de bine pentru toți, la toate vârstele.

Prin ratificarea la 12.09.1997 de Republica Moldova a Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale⁸⁵, Moldova și-a asumat respectarea valorilor acesteea și implicit, respectarea dreptului la viață, prevăzut de articolul 2 al Convenției, conform căreia, dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege.

Importanța asigurării dreptului la viață și la un înalt standard în sănătate și-a găsit reflectare și implementare în procesul aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană, fapt ce a determinat adoptarea la 17.11.2022 a Legii nr. 315 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”⁸⁶.

Prin prisma respectării obligațiilor Republicii Moldova în calitate de stat membru al Consiliului Europei, conform Planului de acțiuni al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2025-2028⁸⁷ este urmărit scopul acordării de suport la implementarea obiectivelor Organizației Națiunilor Unite, inclusiv cu referire la asigurarea unei vieți sănătoase.

Conform prevederilor pct. 2.7 al Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”, starea de sănătate a populației a înregistrat anumite îmbunătățiri pe parcursul ultimelor două decenii. Speranța de viață a crescut de la 63/70 de ani pentru bărbați/femei în anul 1996 la 65/73 de ani în anul 2021⁸⁸.

În acest sens efortul depus pentru sporirea calității asistenței medicale este evident, fapt care se datorează inclusiv și asigurării legislative a procesului.

Subiecții răspunderii

Codul penal în prevederile art. 134¹⁴ definește noțiunea de medic ca fiind: „Persoana care întrunește condițiile stabilite la art. 4 din Legea nr. 264/2005 cu privire la exercitarea profesiei de medic, inclusiv medicul rezident, în condițiile art. 4¹ din Legea nr. 264/2005 cu privire la exercitarea profesiei de medic”⁸⁹.

Conform art. 4 alin. (1) al Legii cu privire la exercitarea profesiei de medic⁹⁰, „Profesiunea de medic poate fi exercitată de orice persoană care îndeplinește următoarele condiții: a) este cetățean al Republicii Moldova; are domiciliu sau drept de reședință în Republica Moldova; b) are diplomă de licență în medicină (studii integrate) și diplomă de medic specialist sau diplomă de studii superioare profil medicină și diplomă de licență după absolvirea studiilor de rezidențiat/certificat după absolvirea internaturii, eliberate conform legislației Republi-

80 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX-12012P/TXT> (accesat la 31.10.2025).

81 Constituția Republicii Moldova. Nr. 01 din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1. În vigoare din 20.10.1994.

82 Legea ocrotirii sănătății. Nr. 411 din 28.03.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 34. În vigoare din 22.06.1995. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=119465&lang=ro (accesat la 31.10.2025).

83 Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului. Nr. 263 din 27.10.2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. 176-181. În vigoare din 30.12.2005. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140341&lang=ro# (accesat la 31.10.2025).

84 <https://moldova.un.org/ro/sdgs/3> (accesat la 31.10.2025).

85 https://www.echr.coe.int/documents/d/chr/convention_ron (accesat la 31.10.2025).

86 Legea pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”. Nr. 315 din 17.11.2022. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr. 409-410. În vigoare din 21.12.2022. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134582&lang=ro (accesat la 31.10.2025).

87 <https://rm.coe.int/ap-rm-ro-2025-2028/1680b477f1> (accesat la 31.10.2025).

88 https://old.gov.md/sites/default/files/document/attachments/snd2030_obiectiv5.pdf (accesat la 31.10.2025).

89 Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18.04.2022. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 72-74. În vigoare din 13.09.2022. Modificat la 10.07.2025. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2025, nr. 463-466. În vigoare din 14.04.2025. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=150640&lang=ro# (accesat la 31.10.2025).

90 Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic. Nr. 264 din 27.10.2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. 172-175. În vigoare din 23.12.2005. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=150513&lang=ro (accesat la 05.11.2025).

cii Moldova sau obținute într-un alt stat și recunoscute și echivalente în condițiile stabilite de Guvern; c) își perfecționează, pe parcursul întregii sale activități profesionale, cunoștințele teoretice și deprinderile practice conform regulamentelor elaborate și aprobate de Ministerul Sănătății, utilizând în acest scop toate posibilitățile accesibile; d) este apt, din punct de vedere medical, pentru exercitarea profesiei; e) nu cade sub incidența restricțiilor și incompatibilităților prevăzute de prezenta lege. Conform art. 4¹ alin. (2) din aceeași lege, „Activitățile medicului rezident includ pregătirea profesională teoretică și practică de specialitate, acordarea asistenței medicale ghidate de coordonatorul studiilor de rezidențiat sau de medicul specialist desemnat”⁹¹.

Parte componentă a personalului medical sunt și lucrătorii medicali, care sunt definiți în art. 134^{15 92} din Codul penal „...orice altă persoană, cu excepția medicului, care are studii medicale și calitatea de angajat al unei instituții medico-sanitare publice sau private și care prestează populației servicii de sănătate, astfel cum sunt definite prin Legea nr. 263 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului”⁹³.

Prin ordinul Ministerului Muncii și Protecției Sociale din 12 noiembrie 2021 nr. 11⁹⁴ a fost aprobat Clasificatorul Ocupațiilor din Republica Moldova⁹⁵. La pct. 22 sunt indicați subiecții ce formează categoria personalului medical: medici în diferite domenii; asistenți medicali generaliști; mamofi/moafe; practicieni în medicină tradițională și complementară; paramedici; farmaciști; fizioterapeuți; dieteticieni și nutriționiști; audiologi și specialiști în logopedie; optometriști și opticieni; acupunctori; bioenergeticieni; homeopați; naturopati; terapeuți în terapii complementare și în medicină tradițională chineză; paramedici; personal medical pentru îngrijire. Atribuțiile de bază ale medicilor includ efectuarea examenelor medicale ale pacienților și interviuarea acestora; comandarea testelor de laborator, roentgen și a altor proceduri de diagnostic și analiza rezultatelor; acordarea de îngrijiri medicale continue pentru pacienți, inclusiv prescrierea, administrarea, consilierea și monitorizarea tratamentelor curative și a măsurilor preventive; efectuarea intervențiilor chirurgicale și a altor proceduri clinice; consultarea cu privire la sănătate, nutriție și modul sănătos de viață; furnizarea recomandărilor pacienților cu privire la îngrijirea specializată în spitale, centre de reabilitare sau alte tipuri de centre de

asistență medicală; identificarea, gestionarea și furnizarea sesizărilor pentru complicații înainte, în timpul și după naștere; înregistrarea informațiilor medicale și a istoricului pacienților și schimbul de informații cu medicii de specialitate și alți lucrători din domeniul sănătății; raportarea nașterilor, a deceselor și a bolilor notificate autorităților guvernamentale pentru a îndeplini cerințele legale și profesionale; efectuarea cercetărilor în domeniul sănătății umane, serviciilor medicale și diseminarea rezultatelor prin rapoarte științifice ș.a.

În ceea ce privește asistenții medicali generaliști și moașele aceștea oferă tratament și servicii de îngrijire persoanelor care sunt bolnave fizic sau mental, cu handicap ori infirme, precum și altor persoane care au nevoie de îngrijire din cauza riscurilor potențiale asupra sănătății, inclusiv înaintea, în timpul sau după nașterea copilului.

Asistenții medicali oferă tratament, asistență și servicii de îngrijire pentru persoanele, care au nevoie de îngrijire medicală ca urmare a efectelor îmbătrânirii, rănirii, bolilor sau altor insuficiențe fizice ori mentale sau eventualelor riscuri asupra sănătății. Aceștia își asumă responsabilitatea pentru planificarea și gestionarea îngrijirii pacienților, inclusiv supravegherea altor lucrători de îngrijire a sănătății, lucrând în mod autonom sau în echipe cu medici și cu alte persoane în aplicarea practică a măsurilor preventive și curative.

Răspunderea personalului medical

Natura încălcărilor care cauzează daune beneficiarilor asistenței medicale implică mai multe domenii, printre care etica profesională, manifestate prin nerespectarea regulilor deontologice, urmată de survenirea răspunderii disciplinare; încălcări care cad sub incidența Codului civil; fapte calificate și sancționate conform Codului contravențional și nu în ultimă instanță, fapte calificate și sancționate conform prevederilor Codului penal.

Prin Hotărârea Guvernului nr. 192 din 24.03.2017 a fost aprobat Codul deontologic al lucrătorului medical și al farmacistului⁹⁶. Conform art. 112 din respectivul cod „Lucrătorii medicali și farmaciștii care încalcă jurământul medicului, prezentul Cod, precum și prevederile altor acte normative răspund disciplinar”. În calitate de sancțiuni intervin avertismentul, mustrarea sau mustrarea aspră. Concomitent, în conformitate cu prevederile art. 11 din același act normativ „Răspunderea disciplinară a lucrătorului medical sau a farmacistului nu exclude răspunderea penală, contravențională, civilă sau materială a acestuia”.

91 Ibidem.

92 Ibidem.

93 Ibidem.

94 Ordin Nr. 11 din 12.11.2021 cu privire la aprobarea Clasificatorului Ocupațiilor din Republica Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr. 6-16. În vigoare din 14.01.2022. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=143792&lang=ro (accesat la 31.10.2025).

95 <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2022/01/CORM.pdf> (accesat la 31.10.2025).

96 Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Codului deontologic al lucrătorului medical și al farmacistului. Nr. 192 din 24.03.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 92-102. În vigoare din 31.03.2017. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=98572&lang=ro (accesat la 31.10.2025).

Răspunderea civilă a personalului medical este prevăzută de art. 2028 din Codul civil al Republicii Moldova⁹⁷, conform căruia „În caz de vătămare a integrității corporale sau de altă vătămare a sănătății, autorul prejudiciului are obligația să compenseze persoanei vătămate salariul sau venitul ratat din cauza pierderii sau reducerii capacității de muncă, precum și cheltuielile suportate în legătură cu vătămarea sănătății – de tratament, de alimentație suplimentară, de protezare, de îngrijire străină, de cumpărarea unui vehicul special, de reciclare profesională etc”.

Sanționarea contravențională și penală a personalului medical este un domeniu deosebit de sensibil, acesta fiind urmat de repercursiuni profesionale. Or, formarea unui specialist calificat implică o perioadă îndelungată și eforturi considerabile, domeniul medicinei fiind unul vast și dificil. Din acest considerent procesul investigării și sancționării faptelor în cauză solicită atenție deosebită din partea organelor de drept.

Legea națională în prevederile Codului contravențional⁹⁸ prevede survenirea răspunderii contravenționale pentru fapte săvârșite de personalul medical în procesul acordării asistenței medicale, după cum urmează: art. 65³ – refuzul neîntemeiat de eliberare a certificatului medical de constatare a nașterii de către medicul care a asistat la naștere sau la care s-a adresat mama după naștere; art. 71¹ – discriminarea privind accesul la serviciile și bunurile disponibile publicului, manifestată în domeniul accesului persoanelor la serviciile oferite de asistență medicală, reabilitare medicală și la alte servicii de sănătate; art. 75 – divulgarea informației confidențiale privind examenul medical de depistare a contaminării cu virusul imunodeficienței umane (HIV) ce provoacă maladia SIDA de către personalul medical; art. 77 – practicarea ilicită a activității farmaceutice; art. 77³ – îndeletnicirea cu medicina populară fără autorizație specială, eliberată în modul stabilit de lege; art. 79 – încălcarea legislației privind donarea de sânge prin neasigurarea păstrării sângelui donat, a derivatelor de sânge și a preparatelor din el; art. 154 alin. (18) – încălcarea actelor normative privind gestionarea deșeurilor rezultate din activitatea medicală, de către conducătorii instituțiilor de asistență medicală pentru om și animale, precum și de către conducătorii instituțiilor de cercetări în acest domeniu.

Pentru săvârșirea faptelor care cad sub incidența prevederilor legii contravenționale subiecții acesteia pot suporta pedeapsă sub formă de amendă, muncă neremunerată în folosul comunității sau privare de dreptul de

a desfășura o anumită activitate. Conform prevederilor art. 35 alin. (1) din Codul contravențional⁹⁹, privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate constă în interzicerea temporară persoanei fizice de a desfășura o anumită activitate, care a fost folosită la săvârșirea contravenției.

Faptele sancționate penal sunt prevăzute de partea specială a Codului penal⁹⁹. Pornind de la latura subiectivă: intenția sau imprudența, faptele săvârșite de personalul medical în procesul acordării asistenței medicale sunt predominant comise din imprudență sau pot fi comise cu două forme de vinovăție. Faptele comise cu intenție există în practica judiciară, însă acestea sunt întâlnite mai rar. Acțiunile pentru care personalul medical poate purta răspundere penală sunt prevăzute de partea specială a Codului penal¹⁰⁰: art.158 – traficul de organe, țesuturi și celule umane: prelevarea ilicită de țesuturi și/ sau celule umane prin extragerea acestora din corpul persoanei vii sau decedate de către persoane neautorizate și/sau în instituții neautorizate în acest sens conform legislației sau fără respectarea prevederilor legale ce se referă la consimțământul persoanei la donarea acestora, sau în scopul obținerii unor venituri din aceasta, precum și vinderea, procurarea, sustragerea, utilizarea, păstrarea, deținerea, transmiterea, primirea, importarea, exportarea sau transportarea ilegală a acestora; art.159 – provocarea ilegală a avortului: întreruperea cursului sarcinii, prin orice mijloace, săvârșită: a) în afara instituțiilor medicale sau cabinetelor medicale autorizate în acest scop; b) de către o persoană care nu are studii medicale superioare speciale; c) în cazul sarcinii ce depășește 12 săptămâni, în lipsa indicațiilor medicale, stabilite de Ministerul Sănătății; d) în cazul contraindicațiilor medicale pentru efectuarea unei asemenea operații; e) în condiții antisanitare; art.160 – efectuarea ilegală a sterilizării chirurgicale: efectuată de către medic; a) în unități medico-sanitare nespecializate; b) de către o persoană fără studii medicale superioare speciale; art.161 – efectuarea fecundării artificiale sau a implantării embrionului fără consimțământul scris al pacientei; art. 162 – neacordarea de ajutor unui bolnav, fără motive întemeiate, de către o persoană care, în virtutea legii sau a regulilor speciale, era obligată să îl acorde, comisă din motive de prejudecată; art. art.169 – internarea ilegală într-o instituție psihiatrică; art. 212 alin. (4) – contaminarea cu virusul HIV ca urmare a neîndeplinirii sau a îndeplinirii necorespunzătoare de către un medic sau un lucrător medical a obligațiilor sale profesionale; art 213 – încălcarea din neglijență a regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale. Ultima este forma ilicitului penal cea mai frecvent întâlnită în conduita personalului medical.

97 Codul civil al Republicii Moldova. Nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 66-75. În vigoare din 01.03.2019. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=150561&lang=ro# (accesat la 31.10.2025).

98 Codul contravențional al Republicii Moldova. Nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 78-84. În vigoare din 17.03.2017. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=151425&lang=ro# (accesat la 31.10.2025).

99 Ibidem.

100 Ibidem

Faptele menționate pot provoca vătămare corporală a integrității sau a sănătății persoanei, pot cauza deces, pot fi urmate de prejudicii materiale și morale sau de alte urmări grave. În calitate de sancțiuni pasibile de aplicat pot fi evidențiate: amenda, munca neremunerată în folosul comunității, închisoarea, privarea de dreptul special de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate.

Răspunderea personalului medical în procesul acordării asistenței medicale este similară fenomenului malpraxisului. În perceperea actuală malpraxisul medical este practica vicioasă a personalului medical, care a cauzat consecințe nefavorabile pacientului. Legislația Republicii Moldova nu are definită și reflemtată noțiunea de malpraxis și modul de intervenire în cazurile acestuia. Malpraxisul este perceput ca fiind definit în art. 1 din Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului: „eroare medicală – activitatea sau inactivitatea conștientă a prestatorului de servicii de sănătate, soldată cu moartea sau dauna cauzată sănătății pacientului din imprudență, neglijență sau lipsă de profesionalism”¹⁰¹. În aceste momente intervine răspunderea disciplinară, civilă, contravențională sau penală. În cazul răspunderii civile pentru malpraxis, medicul poate fi responsabil pentru prejudiciile cauzate pacientului prin erori științifice sau încălcarea reglementărilor legale. Spre exemplu în cauza Scripnic împotriva Republicii Moldova din 2021 Curtea Europeană a constatat o încălcare a aspectului procedural al art. 2 din cauza sumei inadecvate acordate cu titlu de prejudiciu moral în cadrul unei acțiuni civile pentru malpraxis medical (pct. 43-48)¹⁰². Practica CtEDO relevă cazuri în care anumite intervenții pot avea urmări nefaste, însă acestea pot fi imprevizibile¹⁰³.

Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului¹⁰⁴, în articolul 2 *definește eroarea medicală*, ca fiind „Activitatea sau inactivitatea conștientă a prestatorului de servicii de sănătate, soldată cu moartea sau dauna cauzată sănătății pacientului din imprudență, neglijență sau lipsă de profesionalism”. În temeiul celor expuse, malpraxisul este prezent în toate cazurile în care în acțiunile personalului medical au fost comise erori medicale, purtătoare de răspundere conform legislației. Malpraxisul urmează a fi diferențiat de situațiile, care au urmări nefaste suportate de pacient, ce nu depind de voința umană. Acestea ar fi cauze, despre care personalul medical nu cunoștea la momentul acțiunii sale, nu urma să cunoască și nici nu avea posibilitatea să le prevadă. În această situație intervine Codul penal¹⁰⁵ cu pre-

vederile art. 20, conform căruia fapta se consideră săvârșită fără vinovăție dacă persoana care a comis-o nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile și, conform circumstanțelor cauzei, nici nu trebuia sau nu putea să le prevadă cazul fortuit).

În acest mod se impune concluzia că malpraxisul medical prezintă acțiuni săvârșite din imprudență, iar în unele cazuri cu formă de vinovăție dublă: intenție față de acțiuni și imprudență față de urmări. Malpraxisul este condiția intervenirii expertizei calității asistenței medicale, care în final constată culpabilitatea personalului medical și condițiile și limitele răspunderii acestuia. De menționat că necesitatea definirii conceptului de malpraxis a fost considerată prin Raportul anual al Avocatului Poporului privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova pentru anul 2023¹⁰⁶ și Raportul anual al Avocatului Poporului privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova pentru anul 2024¹⁰⁷, cu recomandarea către Ministerul Sănătății să accelereze elaborarea și adoptarea unui cadru legislativ clar privind malpraxisul medical, stabilind responsabilități și mecanisme eficiente de soluționare a cazurilor, cu consultarea actorilor relevanți. În acest sens se propune instituirea unui mecanism care ar permite sistematizarea și evidența cazurilor de malpraxis în Republica Moldova, similar celui din România, implementat prin intermediul Agenției Naționale a Medicamentului și a Dispozitivelor Medicale¹⁰⁸. Scopul acestuia rezidă în colectarea informațiilor pentru a constata domeniile cele mai afectate de erori medicale în scopul instituirii metodelor de prevenție.

Investigarea legalității acțiunilor personalului medical prin prisma încălcărilor penale

Intervenirea răspunderii penale a personalului medical în procesul acordării asistenței medicale este precedată de cercetări efectuate de organele de drept, care urmează a fi finalizate cu o concluzie certă asupra vinovăției subiectului reclamat. Acestea includ audierile martorilor, specialiștilor, ridicări ale mijloacelor materiale de probă, precum și numirea expertizelor. Pentru constatarea obiectivă a circumstanțelor cauzei este necesară cercetarea detaliată a tuturor aspectelor, care ar fi putut influența survenirea consecințelor nefaste. În acest sens este notabilă cauza Aftanache împotriva României din

101 Ibidem.

102 <https://agent.gov.md/wp-content/uploads/2021/09/Scripnic-v.-Republica-Moldova-hotarare-RO.pdf> (accesat la 05.11.2025).

103 <https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/medical-negligence-rum> (accesat la 31.10.2025).

104 Ibidem.

105 Ibidem.

106 <https://ombudsman.md/post-document/raport-anual-privind-respectarea-drepturilor-si-libertatilor-omului-in-republica-moldova-in-anul-2023/> (accesat la 31.10.2025).

107 <https://ombudsman.md/post-document/raport-anual-privind-respectarea-drepturilor-si-libertatilor-omului-in-republica-moldova-in-anul-2024/> (accesat la 31.10.2025).

108 <https://www.anm.ro/medicamente-de-uz-uman/farmacovigilenta/raporteaza-o-reactie-adversa> (accesat la 31.10.2025).

2020, în care Curtea Europeană a constatat o încălcare a aspectului procedural al art. 2 din cauza omisiunii autorităților de a colecta declarații de la martorii cheie și de a solicita de la experți probe medicale cu privire la starea reclamantului (pct. 68-72)¹⁰⁹.

Legalitatea acțiunilor personalului medical este verificată de organele de drept prin prisma respectării prevederilor Protocoalelor clinice naționale, Protocoalelor standardizate, a Standardelor medicale, Algoritmilor de conduită și a Ghidurilor¹¹⁰. Organele de stat asigură accesul membrilor societății la prevederile actelor de referință prin publicarea acestora în rețeaua online. În cazul în care prin acțiunile ilicite ale personalului medical au fost cauzate vătămări corporale sau deces, pentru constatarea acestora și ulterior, calificarea faptelor, este necesară numirea expertizei judiciare. Aceasta este numită în baza prevederilor art. 143 alin. (1), pct. 1), pct. 2) și pct. 6) din Codul de procedură penală¹¹¹, conform cărora pentru constatarea cauzei morții, a gradului de gravitate și a caracterului vătămarilor integrității corporale, precum și a altor cazuri când prin alte probe nu poate fi stabilit adevărul în cauză, urmează a fi dispusă expertiza judiciară.

Prin Hotărârea Guvernului nr. 195 din 24 martie 2017 a fost aprobat Nomenclatorul expertizelor judiciare¹¹², iar conform capitolului VII al acestuia în domeniul medico-legal pot fi efectuate expertiza cadavrelor și a părților de cadavre umane, a persoanelor, expertiza medico-legală în baza documentelor medicale, precum și expertiza calității asistenței medicale.

Expertiza medico-legală a cadavrului sau a leziunilor corporale constată cauza decesului sau gradul leziunilor corporale cauzate și este efectuată asupra corpului uman, expertiza calității asistenței medicale este efectuată prin intermediul studierii documentelor medicale în scopul evaluării calității asistenței medicale. Scopul expertizei menționate este constatarea existenței neajunsurilor în procesul acordării asistenței medicale, identificarea cauzelor apariției acestora, evaluarea consecințelor actului medical asupra pacientului și stabilirea legăturii cauzale între neajunsurile în activitatea personalului medical și a consecințelor apărute. Expertului pot fi adresate întrebări cu referire la deplinătatea acțiunilor personalului medical și corectitudinea acestora, suficiența investigațiilor efectuate, veridicitatea aprecierii rezultatelor in-

vestigațiilor, deplinătatea și corectitudinea tratamentului dispus, respectarea prevederilor medicale cu referire la înscrierile în actele medicale, oportunitatea intervenirii cu diverse manipulări medicale, informarea pe deplin a pacientului despre toate investigațiile și tratamentul necesar la toate etapele acordării asistenței medicale: de urgență, ambulatorii sau de staționar.

Este necesar a menționa interferența expertizei medico-legale cu expertiza calității asistenței medicale, cea din urmă neputând fi executată în lipsa primei. Or, dat fiind faptul că expertiza calității asistenței medicale este efectuată exclusiv în baza documentelor medicale, expunerea asupra legalității acțiunilor personalului medical nu este posibilă fără a fi anterior constatate urmările asupra vieții sau sănătății persoanei. Din aceste considerente, frecvent, organul de urmărire penală, la numirea expertizei medico-legale, însumă în conținutul ordonanței de numire a expertizei medico-legale și întrebările cu referire la calitatea actului medical efectuat. Studiarea rapoartelor de expertiză a demonstrat faptul că în aceste condiții organul de urmărire penală poate urmări în conținutul unui singur act evoluarea faptelor reclamate, or, raportul de expertiză include cercetarea anatomopatologică sau constatarea gradului leziunilor corporale, analiza manipulațiilor medicale efectuate, a tratamentului primit, a preparatelor medicale administrate, a înscrierilor din actele medicale prezentate, precum și legătura cauzală între acțiuni și urmări. Se prezintă faptul dat ca o practică benefică, fiind sumară și totodată descriptivă.

Procedura numirii și modul de efectuare a expertizei sunt prevăzute de Codul de procedură penală¹¹³ și de Legea nr. 68 din 14.04.2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar¹¹⁴. Conform cerințelor legale expertul trebuie să fie inclus în Registrul de stat al experților judiciari¹¹⁵, iar în ceea ce privește expertiza calității asistenței medicale, expertul trebuie să fie calificat în acest domeniu.

La momentul ultimei actualizări a Registrului de stat al experților judiciari¹¹⁶ la 01.10.2025 calificare în domeniul efectuării expertizei calității asistenței medicale aveau 12 experți, dintre cei peste 300 experți înregistrați în Republica Moldova, număr considerat a fi insuficient pentru valorificarea unui domeniu atât de important pentru sănătatea populației țării și pentru organele de urmărire penală.

¹⁰⁹ Ibidem.

¹¹⁰ <https://ms.gov.md/legislatie/ghiduri-protocoale-standarde> accesat la (31.10.2025).

¹¹¹ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110. În vigoare din 07.06.2003. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113967&lang=ro

¹¹² Hotărârea Guvernului privind aprobarea nomenclatorului expertizelor judiciare. Nr. 195 din 24.03.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 109-118. În vigoare din 07.04.2017. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=119445&lang=ro (accesat la 31.10.2025).

¹¹³ Ibidem.

¹¹⁴ Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar. Nr. 68 din 14.04.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 157-162. În vigoare din 10.06.2016. Modificată la 10.07.2025. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2025, nr.40-412. În vigoare din 31.08.2025 (accesat la 31.10.2025).

¹¹⁵ <https://justice.gov.md/ro/content/registrul-de-stat-al-expertilor-judiciari> (accesat la 31.10.2025).

¹¹⁶ Ibidem.

Numirea expertizei calității asistenței medicale este precedată de ridicarea originalului fișelor medicale și a buletinelor de analize ale investigațiilor efectuate de către victimă. Plenitudinea fișelor și actelor medicale ridicate și prezentate în original expertului determină complexitatea și obiectivitatea rezultatului expertizei. De menționat că în procesul urmăririi penale fișele medicale ridicate de către organul de urmărire penală nu sunt anexate la materialele procesului penal sau a cauzei penale în calitate de documente și nu sunt examinate. Însă acestea prezintă importanță prin conținutul său. În practică sunt atestate cazuri, în care ulterior efectuării expertizei, victima reclamă neexpunerea de către expert asupra unor anumite investigații. Din acest considerent, pentru a îmbunătăți calitatea urmăririi penale este benefică examinarea de către organul de urmărire penală a tuturor actelor medicale ridicate de la instituțiile medicale publice, private sau de la victimă, cu indicarea: emitentului, data emiterii, numărului fișelor, numelui pacientului, numele medicului, ș.a. aspecte considerate necesare pentru fondul cauzei. Acțiunea procesuală în cauză va asigura integritatea actelor medicale și va preveni eventualele cazuri de distrugere sau nimicire a probelor.

În acest context și în conformitate cu prevederile art. 15 alin. (2) din Codul de procedură penală¹¹⁷, este necesar a fi respectate prevederile Legii nr. 133 din 08.07.2011 privind protecția datelor cu caracter personal¹¹⁸, conform cărora datele privind starea de sănătate se atribuie categoriei speciale de date cu caracter personal.

Studierea practicii urmăririi penale a constatat că în majoritatea cazurilor în procesele ce țin de calitatea asistenței medicale acordate cercetările nu sunt limitate la o singură expertiză, ci sunt solicitate și numite toate tipurile de expertize prevăzute de legislație: în comisie, complexă, suplimentară și repetată. Motivul solicitării constă în dezacordul victimei sau a reprezentantului organului de urmărire penală cu concluziile expertului/expertilor, manifestat atât de către victimă sau succesor, cât și de către organul de urmărire penală. În anumite cazuri pot interveni circumstanțe suplimentare: investigații suplimentare, sau poate fi constatată existența actelor medicale suplimentare, pot interveni complicații, ce pot influența soluția și astfel, pot necesita efectuarea unei expertize suplimentare. Este relevantă în acest sens practica CtEDO în cauza Codarcea împotriva României din 2009, fiind constatate complicații în urma unor intervenții de chirurgie plastică¹¹⁹, sau cauza Gecekușu împotriva Turciei (dec.), din 2010, în care s-au constatat

complicații în urma unei intervenții chirurgicale¹²⁰. Frecvent sunt numite expertize în comisie, dat fiind faptul necesității implicării specialiștilor în diverse domenii medicale, pe motivul multitudinii maladiilor sau a urmărilor provocate de acestea.

În procesul luării de cunoștință de conținutul raportului de expertiză poate fi reclamat dezacordul cu concluziile expuse pe motive de încălcări procedurale sau de materie. Conform prevederilor art. 145 din Codul de procedură penală¹²¹ ordonatorul expertizei informează în scris părțile despre obiectul expertizei judiciare și întrebările adresate, precum și explică dreptul de a face observații asupra acestora, a înainta propuneri pentru completarea sau modificarea întrebărilor, precum și de a cere numirea unui expert recomandat de fiecare solicitant. Motivele pot fi diferite, în dependență de circumstanțele cauzei. În cazul decesului spre exemplu, dacă acesta survine în instituția medicală, organul de urmărire penală fiind informat despre deces numește în timp rapid expertiza judiciară, în scopul asigurării celerității urmăririi penale. Faptul dat însă poate compromite prevederile procedural-penale privitor la informarea succesorului despre numirea expertizei. O altă cauză ar fi faptul că la inițierea cercetărilor nu este acordată încă calitatea de succesor al victimei, căreia ar urma să i se prezinte ordonanța de numire a expertizei judiciare. Încalcări procedurale poate reclama și succesorul, care este informat despre numirea expertizei, însă din lipsă de cunoștințe necesare în domeniu, nu reclama obiecții și nu înaintează cereri. Ulterior, după luarea de cunoștință cu raportul de expertiză, sau după contractarea serviciilor unui apărător, în cazul în care concluzia expertizei nu redă după părerea sa, concluzii corecte, este reclamat faptul încălcării anume a prevederilor art. 144 din Codul de procedură penală¹²².

În cazul în care expertiza este deja finalizată intervenirea cu completări asupra acesteia nu este posibilă, urmând a fi dispusă o expertiză suplimentară sau repetată. Dacă însă expertiza nu este finalizată, ordonanța de numire a expertizei poate fi completată de către ordonator (organul de urmărire penală, procuror sau instanța de judecată) printr-o ordonanță sau hotărâre suplimentară, în care sunt indicate circumstanțele noi, motivele completării, precum și toate întrebările suplimentare înaintate de părți.

În practică sunt întâlnite cazuri în care victima sau succesorul acesteia nu sunt de acord cu componența membrilor comisiei de experți, numiți de către conducătorul instituției publice de expertiză judiciară. Sunt invocate temeuri de recuzare a expertului, invocându-se participarea acestuia la efectuarea unei expertize anterioare

117 Ibidem.

118 Lege privind protecția datelor cu caracter personal. Nr.133 din 08.07.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2011, nr. 170-175. În vigoare din 14.10.2011. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148996&lang=ro (accesat la 30.10.2025).

119 Ibidem.

120 Ibidem.

121 Ibidem.

122 Ibidem.

în aceeași cauză. În acest sens la art. 89 din Codul de procedură penală¹²³, sunt stipulate condițiile imposibilității participării la proces în calitate de expert. Iar art. 33 din Codul de procedură penală¹²⁴ relevă temeiurile de recuzare. Concomitent, expertul poate fi recuzat pe motivul că a participat anterior în calitate de expert doar în cazul, în care expertiza este efectuată repetat pe motivul punerii la dubii a veridicității concluziilor din raport. Frecvent, în raportul de expertiză concluziile sunt expuse neclar sau pot conține afirmații care, la prima vedere, par a fi contradictorii. În cazuri similare numirea unei expertize nu este necesară, dacă toate aceste neclarități pot fi elucidate prin audierea expertului.

Termenul îndelungat al expertizelor privind calitatea asistenței medicale acordate constituie un alt temei al încălcărilor procedurale invocate deseori de către victima sau de către succesorul acesteia. Conform art. 13 din Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar¹²⁵, termenul de efectuare a expertizei judiciare se stabilește de către conducătorul instituției publice de expertiză judiciară, în dependență de specialitate, complexitate, normative de muncă, termenul solicitat de ordonator, de caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunii. Luând în considerație numărul limitat de experți judiciari în specialitatea calității asistenței medicale termenul expertizei poate fi mai îndelungat decât în cazul expertizelor în alte domenii.

Ordonatorul expertizei informează părțile despre dreptul de a cere numirea unui expert recomandat de fiecare solicitant. În practică sunt întâlnite cazuri în care victima sau succesorul acesteia solicită includerea în comisia de experți a unui specialist selectat personal. În această situație, conform prevederilor art. 145 alin. (1) din Codul de procedură penală¹²⁶, poate fi desemnată doar o persoană cu statut de expert. Potrivit art. 11 alin. (1) din Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar¹²⁷, este permisă ordonatorului expertizei judiciare recunoașterea ad-hoc în calitate de expert judiciar a unei persoane competente în specialitatea solicitată, în cazul în care nu sunt experți de specialitatea necesară. În aceste cazuri ordonatorul expertizei urmează să constate acordul specialistului la participarea în comisia de experți, precum și să verifice deținerea studiilor și a specialității necesare domeniului ce urmează a fi cercetat, pentru a nu admite în mod arbitrar o persoană incompetentă în domeniu. În calitate de membru al comisiei de experți poate fi desemnat un specialist și de către conducătorul instituției publice de expertiză, care urmează să fie acceptat de către ordonatorul expertizei, cu indicarea subiectului care va suporta cheltuielile

de remunerare a acestuia. În scopul corelării prevederilor Codului de procedură penală cu cele ale Legii cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar referitor la posibilitatea includerii în comisia de experți a unui specialist selectat este benefică introducerea prevederilor în cauză în legea de procedură penală. În cazul în care victima, succesorul ei sau apărătorul solicită desemnarea în comisia de experți a unui specialist selectat, ordonatorul expertizei urmează să examineze solicitarea cu prudență și celeritate, scopul final fiind realizarea dreptului persoanei la un proces echitabil, în conformitate cu prevederile art. 6 al Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale¹²⁸.

Există cazuri de reclamare a faptului falsificării de către personalul medical a înscrierilor din fișele medicale, prin efectuarea tardivă sau de o altă persoană, decât cea care urma să le facă. Pentru elucidarea tuturor circumstanțelor poate fi numită o expertiză grafoscopică, care va permite a verifica faptul respectării de către personalul medical a prevederilor instituționale cu referire la completarea fișei medicale. În practică sunt identificate cazuri în care experții constată nerespectarea de către personalul medical a înscrierilor în fișele medicale ale pacienților, faptele în cauză urmând a fi calificate în dependență de consecințe: ca element al componenței de infracțiune sau ca încălcare de ordin disciplinar. Nu este exclusă necesitatea efectuării expertizelor din alte domenii, spre exemplu pentru constatarea calității materialelor, prepartelor medicale sau a dispozitivelor medicale utilizate ș.a.

Reclamațiile victimelor sau a succesorilor acestora privitor la acțiunile personalului medical și tragerea acestora la răspundere sunt cel mai frecvent determinate de dezacordul cu concluziile experților asupra fondului cauzei: lipsa legăturii cauzale între acțiunile personalului medical și consecințele survenite. Argumentele invocate țin de corectitudinea diagnozei, aprecierea investigațiilor, administrarea tratamentului ș.a. în dependență de circumstanțele cauzei. În cazul reclamării dezacordului cu concluziile experților referitor la stabilirea diagnozei, pentru a putea soluționa o plângere de acest gen, organul de urmărire penală consultă protocolul de referință, audiază la necesitate expertul asupra circumstanțelor invocate, precum și alți specialiști practicieni, în cazul în care întâmpină dificultăți în aprecierea individuală.

De menționat că verificarea stabilirii corecte a unei diagnoze, în cazul în care survine decesul persoanei, nu poate fi efectuată în lipsa actului anatomopatologic și în lipsa raportului de expertiză, care constată gravitatea leziunilor corporale, dacă acestea sunt urmări provocate. Practica cunoaște cazuri în care ulterior renunțului

123 Ibidem.

124 Ibidem.

125 Ibidem.

126 Ibidem.

127 Ibidem.

128 Ibidem.

conștient, depus în scris al succesorului victimei la efectuarea necropsiei cadavrului, intervine cererea privitor la tragerea la răspundere penală a personalului medical pentru încălcarea regulilor de acordare a asistenței medicale. În aceste circumstanțe atât organului de urmărire penală, cât și comisiei de experți i se înaintează o sarcină dificilă, aprecierile și concluziile asupra calității asistenței medicale putând fi emise în exclusivitate cu referire la respectarea procedurii protocolare.

Frecvent sunt invocate de către reclamanți aprecierea incorectă de către personalul medical a rezultatelor investigațiilor. În aceste cazuri, după consultarea actelor de referință, organul de urmărire penală poate numi o expertiză suplimentară sau chiar repetată dacă identifică temeuri de o posibilă subiectivitate a experților. Relevantă în acest sens este cauza Erdinç Kurt și alții împotriva Turciei din 2017, prin care au fost constatate deficiențe într-un raport de expertiză medicală și răspuns judiciar inadecvat la consecințele intervențiilor chirurgicale¹²⁹.

Organul de urmărire penală este plasat deseori în ipostaza de a aprecia rezultatele medicale, fapt care depășește competențele deținute. Informații suplimentare pentru elucidarea acestor circumstanțe urmează a fi obținute din protocoalele naționale, internaționale, din practica zilnică, precum și din consultări a specialiștilor din domeniu. Ulterior identificării circumstanțelor care nu au fost examinate de către experți sau asupra cărora există neclarități sau neconcordanțe, pot fi numite expertize suplimentare sau repetate, în dependență de circumstanțele constatate.

Conform art. 13 din Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului¹³⁰ „O condiție obligatorie premergătoare intervenției medicale este consimțământul pacientului...”. În cazul în care acesta nu este de acord de a fi efectuată o anumită investigație, are dreptul de a renunța la ea, fapt prin care își asumă responsabilitatea deciziei. Explicarea consecințelor posibile trebuie să precadă acceptul refuzului de către cadrul medical responsabil. Conform art. 13 alin. (5) și alin. (6) din legea enunțată „Refuzul categoric al pacientului se perfectează prin înscrierea respectivă în documentația medicală, cu indicarea consecințelor posibile, și se semnează în mod obligatoriu de către pacient, reprezentantul său legal sau ruda apropiată, precum și de către medicul curant. În caz de eschivare intenționată a pacientului de a-și pune semnătura care certifică faptul că el a fost informat despre riscurile și consecințele posibile ale refuzului la intervenția medicală propusă, documentul se semnează în mod obligatoriu de către director, șeful de secție și medicul curant.”. Nerespectarea prevederilor legale referitoare la consimțământul acordat de pacient

sau refuzul efectuării unei investigații implică răspunderea personalului medical, care urma a-l perfectă. Tipul răspunderii variază în dependență de consecințele survenite. Cercetările acestor reclamații prezintă dificultăți deosebite, îndeosebi în cazul decesului pacientului, lipsind posibilitatea de a cunoaște modul de evoluare a evenimentelor anterior decesului, dacă a avut loc informarea explicită a pacientului despre urmările care pot surveni și posibilitatea verificării declarațiilor medicului și altor persoane responsabile.

De remarcat că deseori expertiza calității asistenței medicale este numită fără ca anterior să fi fost consultate actele medicale de specialitate, fapt care conduce spre adresarea întrebărilor incomplete sau care nu însumează toate etapele procesului asistenței medicale recepționate. Faptul dat determină răspunsuri incomplete sau care nu redau pe deplin circumstanțele cauzei. Pentru a asigura efectuarea unei expertize detaliate, complete și obiective, ordonatorul expertizei studiază anterior actele de referință, acordă întrebări care cuprind întreg spectrul raporturilor medic-pacient, la toate etapele asistenței medicale: de urgență, ambulatorie, de staționar, profilatorie, dacă pacientul a parcurs toate aceste perioade.

O reclamație frecventă parvenită în adresa organelor de urmărire penală o constituie solicitarea efectuării expertizei peste hotarele Republicii Moldova. În conformitate cu prevederile art. 142 alin. (2) din Codul de procedură penală¹³¹, „Părțile, din inițiativă proprie și pe cont propriu, sunt în drept, prin intermediul organului de urmărire penală, al procurorului sau al instanței de judecată, să înainteze instituției publice de expertiză judiciară/biroului de expertiză judiciară o cerere privind efectuarea expertizei judiciare pentru constatarea circumstanțelor care, în opinia lor, vor putea fi utilizate în apărarea intereselor lor.”. O asemenea expertiză poate fi efectuată în exclusivitate în condițiile unei comisii rogatorii. De menționat că, în cazul în care dreptul temei al solicitării în cauză este neîncrederea în concluziile experților naționali, fapt reclamat deseori de către petiționari, dar nu o imposibilitate tehnică sau de competență în efectuarea expertizei, aceasta poate fi numită în exclusivitate în cazul în care au fost epuizate toate posibilitățile de cercetare în Republica Moldova.

Concluzii și propuneri

Aspectul standardului în sănătate este monitorizat continuu de organele competente ale statului și specialiști în domenii conexe, fiind analizate și propuse atât modificarea legislației, cât și mecanisme noi care să asigure realizarea unui standard înalt al calității asistenței medicale. Studiarea practicii urmăririi penale, a legislației penale și a expunerilor specialiștilor la tema calității asistenței medicale a permis formularea unor pro-

129 Ibidem.

130 Ibidem.

131 Ibidem.

puneri, care au ca scop crearea unui cadru legal benefic pentru prestatorii și beneficiarii asistenței medicale, și anume:

- în scopul corelării prevederilor legislației de procedură penală cu cele ale Legii cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, se propune introducerea în Codul de procedură penală a prevederii privind includerea în comisia de experți a unei persoane competente într-o anumită specialitate și faptul recunoașterii ad-hoc a acesteia în calitate de expert judiciar;
- în scopul îmbunătățirii calității urmăririi penale se propune anexarea în calitate de mijloace materiale de probă a tuturor actelor medicale ridicate de la instituțiile medicale publice, private sau de la victimă, examinarea acestora în scopul fixării aspectelor ce țin de organul emitent, volumul actului, data emiterii și finalizării, fapt care va asigura integritatea actelor medicale și va preveni eventualele cazuri de distrugere sau nimicire a probelor;
- adoptarea unei legi a malpraxisului, întru asigurarea unui cadru normativ deplin cu privire la răspunderea personalului medical în procesul acordării asistenței medicale;
- instituirea unui mecanism de raportare a erorilor medicale, fapt care va contribui la evidența acestora, sistematizarea și constatarea domeniilor mai afectate, cu posibile interveniri în scopul prevenției;
- examinarea cu maximă diligență a cauzelor și litigiilor care au drept obiect standardul calității asistenței medicale acordate, fapt necesar întru evitarea încălcării drepturilor pacientului și al asigurării dreptului la un proces echitabil.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova. Nr. 01 din 29.07.1994, În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1. În vigoare din 20.10.1994.
2. Codul civil al Republicii Moldova. Nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 66-75. În vigoare din 01.03.2019.
3. Codul contravențional al Republicii Moldova. Nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 78-84. În vigoare din 17.03.2017.
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110. În vigoare din 07.06.2003.
5. Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18.04.2022. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 72-74. În vigoare din 13.09.2022.
6. Lege cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului. Nr. 263 din 27.10.2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. 176-181. În vigoare din 30.12.2005.
7. Lege cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar. Nr. 68 din 14.04.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 157-162. În vigoare din 10.06.2016.
8. Lege cu privire la exercitarea profesiei de medic. Nr. 264 din 27.10.2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. 172-175. În vigoare din 23.12.2005.
9. Lege pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”. Nr. 315 din 17.11.2022. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr. 409-410. În vigoare din 21.12.2022.
10. Lege privind protecția datelor cu caracter personal. Nr.133 din 08.07.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2011, nr. 170-175. În vigoare din 14.10.2011.
11. Legea ocrotirii sănătății. Nr. 411 din 28.03.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 34. În vigoare din 22.06.1995.
12. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Codului deontologic al lucrătorului medical și al farmacistului. Nr. 192 din 24.03.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 92-102. În vigoare din 31.03.2017.
13. Hotărârea Guvernului privind aprobarea nomenclatorului expertizelor judiciare. Nr. 195 din 24.03.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 109-118. În vigoare din 07.04.2017.
14. Ordinul Ministerului Muncii și Protecției Sociale cu privire la aprobarea Clasificatorului Ocupațiilor din Republica Moldova. Nr. 11 din 12.11.2021 În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr. 6-16. În vigoare din 14.01.2022.
15. Clasificatorul Ocupațiilor din Republica Moldova <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2022/01/CORM.pdf>.
16. Registrul de stat al experților judiciari, <https://justice.gov.md/ro/content/registrul-de-stat-al-expertilor-judiciari/>.
17. Plan de acțiune al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2025-2028, <https://rm.coe.int/ap-rm-ro-2025-2028/1680b477f1>.
18. Convenția Europeană pentru Drepturile Omului, semnată la 04.11.1950, intrată în vigoare la 03.09.1953, ratificată de Republica Moldova la 12.09.1997.
19. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT>.
20. <https://moldova.un.org/ro/sdgs/3>.
21. <https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/medical-negligence-rum.http> s://rm.coe.int/ap-rm-ro-2025-2028/1680b477f1.
22. https://old.gov.md/sites/default/files/document/attachments/snd2030_obiectiv5.pdf.
23. <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2022/01/CORM.pdf>.
24. <https://agent.gov.md/wp-content/uploads/2021/09/Scripnic-v.-Republica-Moldova-hotarare-RO.pdf>.

25. <https://www.anm.ro/medicamente-de-uz-uman/farmacovigilenta/raporte-aza-o-reactie-adversa>.
26. <https://justice.gov.md/ro/content/registrul-de-stat-al-expertilor-judiciari>.
27. <https://ms.gov.md/legislatie/ghiduri-protocoale-standarde>.
28. <https://ombudsman.md/post-document/raport-anual-privind-respectare-a-drepturilor-si-libertatilor-omului-in-republica-moldova-in-anul-2023/>.
29. <https://ombudsman.md/post-document/raport-anual-privind-respectarea-drepturilor-si-libertatilor-omului-in-republica-moldova-in-anul-2024/>.

ANALIZA INFRAȚIUNII PREVĂZUTE DE ART. 361 COD PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA: CALIFICAREA FAPTELOR INFRAȚIONALE ALE PARTICIPANȚILOR, INCIDENȚE ALE ART. 11 ȘI ART. 12 DIN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA ȘI PROBLEMATICA APLICĂRII LEGII PENALE ÎN TIMP, ÎN CAZUL COMITERII INFRAȚIUNII PREVĂZUTE DE ART. 361 COD PENAL

Anatolie GÎRBU*
Procuror,
Adjunct interimar al Procurorului-șef
al Procuraturii Ungheni

Nicu OSOIANU**
Procuror în Procuratura Ungheni

REZUMAT

În cadrul lucrării urmează a fi analizată infracțiunea reglementată de art. 361 Cod Penal al Republicii Moldova, având în vedere două dimensiuni esențiale ale acesteia.

În primul rând, se va examina cum sunt calificate acțiunile participanților la această infracțiune, urmând a se face referire la exemple din practica judiciară națională.

În al doilea rând, vor fi abordate prevederile art. 11 și art. 12 din Codul Penal al Republicii Moldova, în contextul aplicării acestora la infracțiunea de la art. 361, precum și problematica legată de stabilirea momentului în care infracțiunea a fost comisă, ceea ce constituie un aspect esențial în determinarea răspunderii penale.

Cuvinte-cheie: document oficial fals, confecționare, deținere, calificarea participanților, aplicarea legii penale în spațiu, momentul comiterii infracțiunii.

ABSTRACT

In this paper, we will analyze the offense regulated by art. 361 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, taking into account two essential dimensions of it.

First of all, we will examine the actions of the persons who commit this crime, by making references to examples from national judicial practice.

Secondly, the provisions of art. 11 and art. 12 of the Criminal Code of the Republic of Moldova will be discussed, in context of their application to the offense under art. 361, as well as the issue related to determining the moment when the crime was committed, which represents an essential aspect in determining the criminal liability.

Key-words: Forged official document, forgery, possession, legal qualification of the participants, territorial application of criminal law, the moment of the commission of the crime.

* a.girbu@procuratura.md

** nicu.osoianu.@procuratura.md

Introducere

Prevederile art. 361 din Codul Penal al Republicii Moldova incriminează faptele de **confeccionare, deținere, vânzare sau folosire a documentelor oficiale, imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor false**. Această normă penală are rolul de a proteja **încrederea publică** în autenticitatea documentelor oficiale și de a asigura **siguranța juridică** a relațiilor sociale, care depind de actele emise de autorități sau instituții.

Într-un stat de drept, documentele oficiale reprezintă mijloace de probă și instrumente juridice esențiale pentru exercitarea drepturilor și obligațiilor cetățenilor. Falsificarea, deținerea sau utilizarea unor asemenea documente false afectează nu doar persoanele direct implicate, ci și ordinea publică și funcționarea normală a instituțiilor statului. De aceea, legiuitorul a prevăzut sancțiuni penale ferme împotriva acestor fapte, indiferent dacă falsul a produs sau nu consecințe concrete. Mai mult ca atât, luând în considerare faptul că acțiunile criminale prevăzute de art. 361 Cod penal al Republicii Moldova fac parte dintr-un fenomen de amploare, des răspândit în ultima perioadă timp, s-a dispus ca respectivele fapte infracționale, în conformitate cu Legea nr. 136 din 06.06.2024, să fie sancționate mai dur, cu scopul ca pedeapsa penală să producă efectele descurajatoare în raport cu participanții acestora, inclusiv în vederea prevenirii comiterii de astfel de infracțiuni atât din partea lor, cât și din partea altor persoane motivate de a comite astfel de infracțiuni.

Având în vedere caracterul său complex și impactul deosebit asupra statului, analiza infracțiunii prevăzute de art. 361 Cod penal al Republicii Moldova impune o abordare detaliată ale aspectelor legate de calificarea acțiunilor participanților la astfel de infracțiuni, precum și aplicarea corectă a normelor generale prevăzute de Codul penal al Republicii Moldova. În plus, interpretarea corectă a momentului în care infracțiunea este considerată ca fiind comisă joacă un rol esențial la stabilirea răspunderii penale ale persoanelor vinovate. Așadar, articolul în cauză își propune să analizeze aceste aspecte, având în vedere practica judiciară și provocările întâmpinate la aplicarea normelor penale.

1. Calificarea acțiunilor participanților la infracțiunea prevăzută de art. 361 Cod penal al Republicii Moldova

Dispozițiile normei penale prevăzute la art. 361 Cod penal al Republicii Moldova definește ca infracțiuni următoarele acțiuni alternative și anume:

1. confeccionarea documentelor oficiale false care acordă drepturi sau eliberează de obligații;
2. deținerea documentelor oficiale false care acordă drepturi sau eliberează de obligații;
3. vânzarea documentelor oficiale false care acordă

drepturi sau eliberează de obligații;

4. folosirea documentelor oficiale false care acordă drepturi sau eliberează de obligații;
5. confeccionarea imprimatelor, ștampilelor sau a sigiliilor false ale unor întreprinderi, instituții, organizații, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare;
6. vânzarea imprimatelor, ștampilelor sau a sigiliilor false ale unor întreprinderi, instituții, organizații, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare.¹³²

Astfel, analizând acțiunile prejudiciabile alternative sus-indicate, conchidem că infracțiunea prevăzută de art. 361 Cod penal este săvârșită doar prin acțiune.

De asemenea, alin. (2) și (3) ale art. 361 Cod penal, reglementează circumstanțele agravante ale infracțiunii supuse analizei, prevăzând pedepse mai aspre în cazul persoanelor, care, bunăoară, cad sub incidența circumstanțelor respective.

Așadar, potrivit art. 361, alin. (2) Cod penal, acțiunile prejudiciabile de confeccionare, deținere sau folosirea documentelor oficiale, a imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor false reprezintă un nivel mai avansat de gravitate în următoarele situații:

- a. Când este săvârșită de două sau mai multe persoane;
- b. când cauzează daune în proporții mari drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice;
- c. când faptele infracționale incriminate de art. 361 Cod penal sunt săvârșite sub formă de îndeletnicire.

Totodată, agravanta de la alin. (3) al art. 361 Cod penal stipulează faptul că acțiunile prejudiciabile incriminate de alin. (1) și (2) sunt mai grave, în cazul în care sunt comise în scop de înstrăinare ori când faptele criminale se materializează sub formă de înstrăinare a documentelor oficiale false, inclusiv a documentelor electronice false.

Astfel, analizând practica judiciară, sesizăm că multe infracțiuni se califică potrivit art. 361, alin. (2), lit. b) Cod penal, adică ca fiind săvârșite de două sau mai multe persoane. În acest context, pentru ca o faptă să fie calificată ca fiind comisă de două sau mai multe persoane, trebuie, de regulă, ca la comiterea infracțiunii sub aspectul confeccionării, deținerii sau folosirii documentelor oficiale false persoanele să participe în calitate de coautori. În continuare, prezentăm exemple din practica judiciară, când infracțiunea prevăzută de art. 361 Cod penal este săvârșită de două sau mai multe persoane în calitate de coautori: „*Prin Sentința Judecătoreiei Ungheni din 04.12.2024, a fost recunoscut vinovat cet. A.M. pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art. 361, alin. (2), lit.*

¹³² S. Brînză, V. Stati, *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II, Tipografia Centrală, Chișinău, 2015, p. 1125.

b) Cod penal pe faptul că A.M., în perioada de timp nestabilită de către organul de urmărire penală, împreună și de comun acord cu alte persoane neidentificate de către organul de urmărire penală, având intenția deținerii și folosirii unor documente oficiale false, care acordă drepturi și eliberează de obligații, prin posibilitatea de a călători, inclusiv alte avantaje, în circumstanțe necunoscute organului de urmărire penală, a intrat în posesia pașaportului electronic al Ucrainei, cu seria și numărul GG*****, eliberat la 16.03.2021 pe numele lui A.M. și cărții de identitate a Ucrainei, cu seria și numărul 00*****, eliberat la 04.11.2020 pe numele lui A.M., iar la 12.09.2024 ora 14:30, prezentându-se în punctul de trecere a frontierei Sculeni, amplasat pe teritoriul administrativ-teritorial al mun. Ungheni, pe sensul de ieșire din Republica Moldova, pentru traversarea frontierei de stat, fiind pasager al automobilului de model „****”, cu numărul de înmatriculare **** (****), ruta Moldova-România, a prezentat la control pașaportul sus indicat cu seria și numărul GG*****, cu semne rezonabile de falsificare, iar în urma controlului în linia a doua în bagajul personal, a fost depistată și cartea de identitate sus indicată cu seria și numărul 00*****, pe numele său cu semne de falsificare. Conform raportului de constatare tehnico-științifică nr. 542 din 18.09.2024, pașaportul electronic al Ucrainei, cu seria și numărul GG*****, eliberat la 16.03.2021 pe numele A.M., născut la ****, corespunde metodei de confecționare a pașaportului electronic autentic al Ucrainei, dar conține modificări de conținut, redate prin rebroșarea pașaportului și substituirea paginii cu date personale inițială cu cea actuală. Cartea de identitate a Ucrainei cu seria și numărul 00*****, eliberată la 04.11.2020 pe numele lui A.M., este laminată pe ambele părți cu utilizarea laminatului de protecție cu elemente optic variabile, cu ajutorul imprimantei cu jet de cerneală – plasa de fond, rubricile, imaginea titularului, imaginea de dimensiuni mai mici de pe revers, numărul și nu corespunde metodei de confecționare a cărții de identitate autentice a Ucrainei. Totodată, potrivit informației nr. 35/34-7749 din 24.09.2024, parvenită de la Serviciul Grăniceresc de Stat al Ucrainei, s-a stabilit că actele de identitate indicate mai sus nu au fost eliberate pe numele lui A.M.¹³³

„Prin Sentința Judecătoriei Drochia, sediul Glodeni din 12.02.2024, A.O. și G.R. au fost recunoscuți vinovați de comiterea infracțiunii prevăzute de art. 361, alin. (2), lit. b) Cod penal pe faptul că A.O., împreună și de comun acord cu G.R., acționând cu intenție directă, dându-și seama de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale, urmărind scopul deținerii și folosirii documentelor oficiale false, a procurat de la G.R., fără întocmirea facturilor fiscale, 2150 pachete de țigarete de marca „Ritm” fără filtru cu seria și nr. timbrelor de acciz AT 2/0322 și 234 pachete de țiga-

rete de marca „Astru” fără filtru cu seria și nr. timbrelor de acciz AT 3/0322, fără acte de proveniență, dar cu timbre de acciz, care conform prevederilor art. 119 pct. 1) lit. b) din Codul fiscal acordă dreptul de a comercializa produse din tutun prelucrat, și care conform raportului de constatare tehnico-științifică seria și nr. B 2314 din 09 iunie 2023, timbrele de acciz au fost confecționate nu prin aceeași metodă ca și mostrele de comparație ale timbrelor de acciz de același tip, printr-o altă metodă, cu diferențele suportului de hârtie, a hârtiilor de tipar, prin urmare sunt contrafăcute. Țigarele respective erau înstrăinate la magazinul său SRL „Tiger Markt”, amplasat în r-l Glodeni, s. Balatina, fiind depozitate și păstrate într-un loc ascuns, sub tejghea, altul decât vitrina, unde se păstrau cele cu timbru de acciz veridic și ulterior erau vândute la un preț redus, prin ce a deținut și folosit documente oficiale false.”¹³⁴

Pe de altă parte, în sensul consemnat la art. 361, alin. (2), lit. b) din Codul penal, noțiunea „de două sau mai multe persoane” presupune pluralitatea de făptuitori, iar acești făptuitori, corespunzător art. 42 alin. (1) din Codul penal, pot avea calitate de organizator, instigator sau complice. Or, potrivit art. 41 din același cod, se consideră participație cooperarea cu intenție a sau mai multor persoane la săvârșirea unei infracțiuni intenționate.

Astfel, în cazul în care o persoană a participat la comiterea infracțiunii prin furnizarea de date și informații unor terțe persoane (ex. poze, date de identitate, etc.), în vederea confecționării unui document oficial fals, care acordă drepturi sau, după caz, eliberează de obligații (ex. permise de conducere, cărți de identitate, pașapoarte, etc), ulterior, intrând în posesia documentului în cauză, îl deține sau chiar, după caz, îl folosește, considerăm că faptele persoanei în cauză urmează a fi calificate în conformitate cu art. 42, alin. (5), art. 361, alin. (2), lit. b) Cod penal – „complicitate la confecționare, deținerea și/sau folosirea unor documente oficiale false...”.

Un exemplu, în acest sens, putem desprinde din cazul elucidat în cadrul Sentinței Judecătoriei Ungheni din 17.09.2025, prin care „cet. S.G. a fost recunoscut vinovat pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art. 42, alin. (5), art. 361, alin. (2), lit. b) Cod penal, pe faptul că S.G., în perioada anului 2016, de comun acord cu alte persoane neidentificate urmărind scopul confecționării, deținerii și folosirii documentelor oficiale false, a trimis o poză persoanelor necunoscute în vederea perfectării unui permis de conducere românesc contra sumei de 130 (una sută treizeci) euro, după care a recepționat permisul de conducere cu seria și nr. *****, pretins a fi eliberat de autoritățile din România, pe numele S.G., născut la **** pentru vehicule de categoriile „A, B”, cu termen de valabilitate 31.10.2016-31.10.2026, act pe care l-a deținut

133 Sentința Judecătoriei Ungheni din 04.12.2024, cauza penală nr. 1-506/2021.

134 Sentința Judecătoriei Drochia, Sediul Glodeni din 12.02.2024, cauza penală nr. 1-147/2023.

până la data de 18.05.2024, ora 05:15 mîm, când s-a prezentat în Punctul de Trecere a Frontierei de Stat Sculeni pe sensul de ieșire din Republica Moldova, pentru traversarea frontierei de stat, fiind pasager al automobilului de model „****”, ruta Moldova-Franța, în cadrul controlului în linia a doua, în portmoneul personal al acestuia, a fost depistată blancheta permisului de conducere indicat mai sus, cu semne vădite de falsificare. Conform raportului de constatare tehnico-științifică nr. 353 din 03.07.2024, permisul de conducere al României cu nr. ****, eliberat pe numele S.G, cu termen de valabilitate 31.10.2016-31.10.2026, în litigiu, este confecționat din hârtie sintetică, cu elemente fluorescente în raze UV, cu folosirea utilajului computerizat cu imprimantă jet de cerneală color la imprimarea – plasei de fond, imaginii titularului, rubricilor și textelor, imprimantă laser la imprimarea – imaginii secundare a titularului și nu corespunde metodei de confecționare a permisului de conducere autentic al României.”¹³⁵

În altă ordine de idei, nu poate fi calificată fapta ca fiind comisă de două sau mai multe persoane în situația în care doar una dintre persoane, participante la săvârșirea faptei infracționale, confecționează documentul oficial fals, iar altă persoană participă, de exemplu, doar în calitate de instigator .

2. Incidentele prevederilor art. 11 și 12 din Codul penal al Republicii Moldova la calificarea faptelor infracționale prevăzute de art. 361 Cod penal al Republicii Moldova, precum și problematica aplicării legii penale în timp în cazul comiterii infracțiunii prevăzute de art. 361 Cod penal

Prevederile legale ale art. 11 din Codul penal Republicii Moldova reglementează cazurile privind aplicarea legii penale în spațiu. Așadar, conform regulii de bază stipulate la art. 11, alin. (1) Cod penal al Republicii Moldova – „Toate persoanele care au săvârșit infracțiuni pe teritoriul Republicii Moldova urmează a fi trase la răspundere penală în conformitate cu prezentul cod.”

Pe de altă parte, de multe ori se întâmplă ca urmărirea penală să fie pornită chiar și în cazul când un document oficial este pretins ca fiind emis de un alt stat, pe teritoriul unei țări străine, fapta fiind săvârșită de către un cetățean al Republicii Moldova. Deci, din punct de vedere al art. 11 Cod penal, dacă persoana care a comis acțiunile prejudiciabile este un cetățean al Republicii Moldova, ultimul poartă răspundere penală în conformitate cu legislația penală națională, dat fiind faptul că, potrivit prevederilor codului penal și anume, conform art. 11, alin. (2) Cod penal, orice cetățean al Republicii Moldova sau, după caz, apatrizii, care au domiciliu per-

manent pe teritoriul Republicii Moldova, poartă răspundere pentru faptele infracționale, săvârșite în afara teritoriului țării, în speță fiind vorba de prevederile art. 361 Cod penal, în consecință, purtând răspundere penală în conformitate cu prevederile legislației penale naționale. Un exemplu elocvent, în acest context, putem invoca următoarea speță, prin care „cet. P.S, în anul 2018, în timp ce se afla pe teritoriul Federației Ruse, or. Moscova, acționând cu intenție directă, dându-și seama de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale, prevăzând urmările și dorind în mod conștient survenirea lor, având intenția deținerii și folosirii unui document oficial fals, care acordă drepturi și eliberează de obligații, în circumstanțe necunoscute și prin intermediul unor persoane la moment neidentificate, care au acționat în calitate de autori, a participat prin complicitate, oferind datele de identificare personale în condiții nestabilite, la confecționarea permisului de conducere al Federației Ruse nr. *****, eliberat pe numele cet. P. S.

Ulterior, cet. P. S, a deținut și folosit permisul de conducere al Federației Ruse nr. ***** pe teritoriul Federației Ruse, până la 30 mai 2025, ora 16:05 min., când documentul a fost depistat și ridicat în cadrul controlului de frontieră, efectuat pe sensul de intrare în Republica Moldova a PTF Sculeni, de la cet. P.S, deoarece documentul prezenta semne evidente de falsificare.

Conform raportului de constatare tehnico-științifică nr. 326 din 28 iulie 2025 al Direcției expertiză a IGPF, s-a constatat că permisul de conducere al Federației Ruse nr. *****, eliberat pe numele cet P. S, d. 18 mai 1981, nu corespunde după metoda de confecționare a blanchetei autentice a permisului de conducere eliberat de autoritățile Federației Ruse.

Potrivit răspunsului nr. 34/10-12616-25 din 30 iunie 2025, emis de Direcția Cooperare Polițienească Internațională, s-a stabilit că autoritățile competente ale Federației Ruse nu au eliberat permis de conducere cu nr. *****.”

Totodată, pe de o parte, în practica judiciară referitor la cauzele penale privind infracțiunea prevăzută de art. 361 Cod penal al Republicii Moldova, sunt cazuri când documentul oficial este pretins ca fiind emis de o autoritate străină, acțiunile prejudiciabile de falsificare a acestuia fiind comise de către un cetățean străin, dar a fost deținut pe teritoriul Republicii Moldova. Așadar, deținerea pe teritoriul Republicii Moldova a unui document oficial fals, indiferent de statul a cărui autoritate se pretinde că ar fi emis actul respectiv, se sancționează în conformitate cu legea penală a Republicii Moldova.

În altă ordine de idei, cât privește faptul confecționării unor documente oficiale false, pretinse ca fiind emise de către un stat străin, suntem de opinia că dacă sunt persoane care au confecționat actul respectiv în alt stat și intenția nu era de a fi folosit pe teritoriul Republicii

¹³⁵ Sentința Judecătorei Drochia, Sediul Glodeni din 12.02.2024, cauza penală nr. 1-147/2023.

Moldova, dar cel care-l deținea, în mod accidental, a tranzitat teritoriul Republicii Moldova, actul fals fiind depistat pe teritoriul Republicii Moldova, iar acțiunea de confecționare a acestuia nefiind îndreptată împotriva intereselor Republicii Moldova, în așa caz, putem să incriminăm doar deținerea documentului oficial fals. Însă, în ipoteza descrisă, în partea ce ține de acțiunea de confecționare a documentului oficial fals, participanții, care nu sunt nici cetățeni ai Republicii Moldova și nici apatrizi cu domiciliu permanent pe teritoriul Republicii Moldova, nu vor putea fi trași la răspundere penală, dat fiind faptul că ultimii nu au confecționat un document oficial fals, pretins a fi eliberat de autoritățile Republicii Moldova, acțiunile acestora nu au fost comise pe teritoriul Republicii Moldova și nu au fost îndreptate împotriva intereselor statului respectiv, aceștia nefiind cetățeni ai Republicii Moldova sau apatrizi cu domiciliu permanent pe teritoriul Republicii Moldova.

Un alt aspect, care, după părerea noastră, este problematic în cadrul cauzelor penale pornite în baza bănuielii rezonabile de comiterea infracțiunii prevăzute de art. 361 Cod penal, se referă la **momentul comiterii infracțiunii** (sub aspectul acțiunii de deținere a documentului oficial fals), incriminate de articolul menționat supra.

Așadar, reamintim că potrivit art. 9 Cod penal al Republicii Moldova – „*Timpul săvârșirii faptei se consideră timpul când a fost săvârșită acțiunea (inacțiunea) prejudiciabilă, indiferent de timpul survenirii urmărilor.*”

Astfel, în cazul elucidat în cadrul Sentinței Judecătorei Ungheni din 30.01.2025, „*M.N a fost recunoscut vinovat pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art. art. 42, alin. (5); 361 alin. (2) lit. b) Cod penal, pe faptul că în intervalul de timp cuprins între sfârșitul lunii august–începutul lunii septembrie a anului 2022, în timp ce se afla pe teritoriul Franței, acționând cu intenție directă, dându-și seama de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale, prevăzând urmările și dorind în mod mod conștient survenirea lor, având intenția deținerii și folosirii unui document oficial fals, care acordă drepturi și eliberează de obligații, în circumstanțe necunoscute și prin intermediul unor persoane la moment neidentificate, care au acționat în calitate de autori, a participat prin complicitate, oferind datele de identificare personale și poza sa în condiții nestabilite, la confecționarea permisului de conducere al Republicii Moldova cu nr. *****, pe numele cet. M.N, d.n. 02.10. 2003. Ulterior, cet. M.N, continuându-și acțiunile sale prejudiciabile, a deținut permisul de conducere al Republicii Moldova cu nr. *****, pe numele cet. M.N, d.n. 02.10.2003, până la data de 22.09.2024, ora 01:14 min., când documentul a fost depistat și ridicat în cadrul controlului de frontieră, efectuat pe sensul de intrare în Republica Moldova a PTF Sculeni, de la cet. M.N, deoarece documentul prezenta semne evidente de falsificare. Conform raportului de constatare tehnico-științifică*

*nr. 580 din 16.10.2024, permisul de conducere al Republicii Moldova cu nr. *****, pe numele cet. M.N, d.n. 02.10.2003, este confecționat din hârtie sintetică, laminat pe ambele părți, cu elemente fluorescente în razele UV, cu folosirea metodei de imprimare jet de cerneală la executarea plasei de fond, imaginii titularului, rubricilor și textelor și nu corespunde metodei de confecționare a permisului de conducere autentic al Republicii Moldova. Potrivit răspunsului nr. 01/1084 din 02.10.2024, emis de Instituția Publică „Agenția Servicii Publice”, s-a stabilit că potrivit datelor preluate din Sistemul informațional automatizat „Registrul de stat al conducătorilor de vehicule”, cet. M.N, născut la 02 octombrie 2003, IDNP *****, nu a obținut dreptul de a conduce vehicule și nu a fost documentat cu permis de conducere al Republicii Moldova.”¹³⁶*

Așadar, conform sentinței indicate mai sus, inculpatului i-a fost aplicată o pedeapsă sub formă de amendă în mărime 500 u.c, în acest sens fiind aplicate prevederile art. 10, alin. (1) și (2) Cod penal, invocându-se faptul că „...*modificările la art. 361 alin. (2) lit. b) Cod penal, în redacția Legii nr. 136 din 06.06.2024 în vigoare de la 07.09.2024, înăsprește pedeapsa și înrăutățește situația inculpatului M. N., astfel în conformitate cu prevederile art. 10 Cod penal pedeapsa inculpatului urmează a fi stabilită conform art. 42 alin. (5), 361 alin. (2) lit. b) Cod penal în redacția până la adoptarea modificărilor la art. 361 alin. (2) lit. b) Cod penal, în redacția Legii nr. 136 din 06.06.2024 în vigoare de la 07. 09.2024.*”

Nu suntem de acord cu o astfel de soluție și considerăm că în privința inculpatului urmau a fi aplicate prevederile legale care erau în vigoare după modificările din 07.09.2024, deoarece, în cazul infracțiunilor continue, data săvârșirii se consideră ca fiind cea a încetării acțiunii sau inacțiunii prejudiciabile. Astfel, legea penală aplicabilă în timp este legea în vigoare din momentul consumării acesteia. Totodată, este de menționat că prin Legea nr. 136 din 06.06.2024, pentru modificarea unor acte normative, au fost aduse un șir de modificări Codului penal și Codului de procedură penală, care, potrivit art. IV, (1), au intrat în vigoare la 3 luni de la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, respectiv fiind intrate în vigoare la 07.09.2024. Prin urmare, prin Legea sus-menționată au fost modificate limitele de pedeapsă prevăzute de art. 361, alin. (2) Cod penal, potrivit căreia acțiunile prevăzute la articolul în cauză se pedepsesc cu amendă în mărime de la 950 la 1500 de unități convenționale sau cu închisoare de la 3 la 6 ani.

Conform materialelor cauzei penale, inculpatul a deținut permisul de conducere al Republicii Moldova cu nr. 215425000, pe numele cet. M.N, până la data de

¹³⁶ Sentința Judecătorei Ungheni din 30.01.2025, cauza penală nr. 1-550/2024.

22.09.2024, ora 01:14 min., când documentul a fost depistat și ridicat în cadrul controlului de frontieră, efectuat pe sensul de intrare în Republica Moldova a PTF Sculeni.

Astfel, raportând prevederile legale menționate *supra*, stabilim că acțiunile continue ale inculpatului, manifestate prin deținerea permisului de conducere fals, s-au prelungit în timp, inclusiv după data de 07.09.2024, data când au intervenit modificări în Codul penal, în partea ce ține de pedepsele prevăzute de art. 361 Cod penal.

Așadar, reieșind din cele menționate, suntem de părerea că instanța de judecată urma să stabilească pedeapsa în privința inculpatului M.N conform limitelor de pedeapsă, care erau aplicabile după data de 07.09.2024 și anume – amendă în mărime de la 950 la 1500 de unități convenționale sau cu închisoare de la 3 la 6 ani, cu luarea în considerare a prevederilor art. 364¹ Cod de procedură penală și art. 80¹ Cod penal.

Un alt exemplu, în acest sens, îl constituie și cazul constatat prin Sentința Judecătorei Ungheni din 10.03.2025, potrivit căreia „*P.E a fost recunoscut vinovat pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. art. 42 alin (2), (5); 361, alin(2), lit b) Cod penal, pe faptul că la data de 10.11.2023, P.E, urmărind scopul confecționării și deținerii documentelor oficiale false, a transmis unei persoane necunoscute prin intermediul aplicației „Telegram” o poză cu permisul său de conducere al Republicii Moldova, după care a efectuat un transfer bancar în sumă de 150 euro, pentru a-i fi perfectat un permis de conducere al Republicii Moldova, iar peste 2 -3 zile, a recepționat prin intermediul cutiei poștale permisul de conducere cu nr. *****, pretins a fi eliberat de autoritățile Republicii Moldova, la data de 15.08.2023, pe numele P.E, d.n. 10.11.2001, pentru vehicule de categoriile ”B1, B, C1, C, BE, C1E, CE”, act pe care l-a deținut până la 02.11.2024, când aflându-se în apropierea pistei de traversare a frontierei de stat a PTF Sculeni pe sensul de intrare în Republica Moldova a pierdut din neatenție permisul de conducere enunțat supra fiind depistat de angajatul Poliției de Frontieră S.N, de lângă piloni, documentul conținând semne evidente de falsificare. Conform raportului de constatare tehnico științifică nr. 651 din 18.11.2024, permisul de conducere cu numărul *****, eliberat la data de 15.08.2023, pe numele P.E, în litigiu, este laminat pe ambele părți, cu elemente fluorescente vizibile în razele UV-365 nm, cu ajutorul imprimantei cu jet de cerneală este realizată – plasa de fond, fotografia secundară, rubricile și textele și nu corespunde metodei de confecționare a permisului de conducere autentic al Republicii Moldova.*”¹³⁷

Examinând cazul respectiv, instanța de judecată a motivat că acțiunile cet. P.E urmează a fi calificate conform

art. art. 42 alin.(2), (5); 361, alin.(2), lit b) Cod penal, în redacția modificărilor de până la 07.09.2024, deoarece infracțiunea prevăzută la art. 361, alin.(2), lit b) Cod penal se consideră consumată din mometul săvârșirii tuturor sau a unei acțiuni prevăzute la alin. (1) al art. 361 Cod penal și, prin urmare, infracțiunea s-a consumat la data de 15 noiembrie 2023 și nu la 02 noiembrie 2024.

De asemenea, din motivele expuse mai sus, nu putem fi de acord cu o astfel de o abordare, dat fiind faptul că pedeapsa ce urma a fi aplicată inculpatului trebuia calculată în strictă conformitate cu modificările survenite prin Legea 136 din 06.06.2024, în vigoare din 07.09.2024, sancțiunea infracțiunii prevăzute de art. 361, alin. (2) lit b) Cod penal constituind amendă în mărime de la 950 la 1500 de unități convenționale sau cu închisoare de la 3 la 6 ani.

Concluzii

În concluzie, dorim să menționăm că infracțiunea prevăzută de art. 361 Cod penal al Republicii Moldova reprezintă o amenințare gravă la adresa securității naționale și ordinii publice, iar interpretarea just a normelor legale, ce reglementează această infracțiune este esențială pentru aplicarea corectă a legii. Calificarea acțiunilor participanților presupune o analiză detaliată a rolului fiecăruia și a intenției acestora, iar aplicarea art. 11 și 12 din Codul penal al Republicii Moldova contribuie la stabilirea răspunderii penale atât pentru infracțiunile comise pe teritoriul Republicii Moldova, cât și în afara țării. Totodată, stabilirea momentului comiterii infracțiunii are un rol esențial în cadrul procesului penal, în special, în procesul de examinare a cauzelor penale expediate pe astfel de infracțiuni, fiind, de asemenea, crucială și în cadrul aplicării corecte a legii penale în timp. În încheiere, remarcăm faptul că subiectul abordat continuă să genereze provocări din punct de vedere al interpretării și aplicării normei penale reglementate de art. 361 Cod penal al Republicii Moldova, iar o jurisprudență unitară ar fi necesară pentru a asigura o aplicare echitabilă și eficientă a prevederilor Codului penal.

137 Sentința Judecătorei Ungheni din 10.03.2025, cauza penală nr. 1-50/2025.

UNELE ASPECTE PRIVIND CITIREA DECLARAȚIILOR MARTORULUI ÎN ȘEDINȚA DE JUDECATĂ

Vadim GRIBINCEA*
*Procuror delegat în Procuratura de
Circumscripție Centru
Formator Institutului Național de Justiție
Doctorand, Școala doctorală
„Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Dumitru HMELI**
Audient, Institutul Național al Justiției

Ecaterina ȘAPORDA***
Audientă, Institutul Național al Justiției

REZUMAT

Articolul abordează problematica citirii declarațiilor martorilor în ședința de judecată, punând accent pe importanța echității în procesul penal. Se analizează normele Codului de procedură penală al Republicii Moldova privind audierea martorilor în faza urmăririi penale și utilizarea depozițiilor acestora. Totodată, se subliniază necesitatea coroborării probelor, respectarea garanțiilor procesuale și protejarea dreptului la confruntare și apărare, pentru a asigura un echilibru just în cadrul procedurilor judiciare.

* v.gribincea@procuratura.md

** dmitryi.hmeli@gmail.com

*** eshaporda@gmail.com

ABSTRACT

The article addresses the issue of reading the statements of witnesses during court hearings, emphasizing the importance of fairness in criminal proceedings. It analyzes the provisions of the Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova regarding the hearing of witnesses during the investigation phase and the use of their statements. Additionally, it highlights the need for corroborating evidence, respecting procedural guarantees, and protecting the right to confrontation and defense to ensure a fair balance in judicial proceedings.

Key words: *testimonies, witness, judicial process, European Court of Human Rights, fair trial, right to defense, equality of arms.*

Introducere

În cadrul procesului penal, organul de urmărire penală și judecătorul au de stabilit fapte concrete, săvârșite anterior, urmând să procedeze la o cunoaștere inversă, de la cunoscut la necunoscut. Pe baza informațiilor primare, aceste organe refac, cu ajutorul probelor, traseul infracțional, în așa fel încât el să exprime convingerea că reprezintă adevărul.¹³⁸

Codul de procedură penală al RM (în continuare C.pr. pen. al RM) definește martorul drept persoana citată în această calitate de organul de urmărire penală sau de instanță, precum și persoana care face declarații, în modul prevăzut de C.pr.pen. al RM, în calitate de martor. Ca martori pot fi citate persoane care posedă informații cu privire la vreo circumstanță care urmează să fie constatată în cauză.¹³⁹

Prin „declarațiile martorilor” se înțeleg „relatările făcute în fața organelor judiciare de către persoanele care au cunoștințe de natură să servească la aflarea adevărului într-un proces penal”.¹⁴⁰ În sursele de specialitate se arată că sunt declarații ale martorilor doar acelea care conțin cunoștințe complete despre activitatea infracțională desfășurată și pe baza cărora se pot reproduce exact toate împrejurările care caracterizează infracțiunea și pe infractor. În situația în care declarațiile martorilor conțin cunoștințe fragmentare, ele pot servi pentru completarea sau verificarea datelor și informațiilor existente în cauză.¹⁴¹

Cu toate că este una din cele mai folosite probe în procesul penal, declarațiile rămân a fi o probă afectată de subiectivism, având în vedere că nu provine de la o sursă obiectivă, ci provine de la o persoană, căreia îi este spe-

cific de a memoriza anumite momente ale vieții prin prisma aprecierii personale ale evenimentelor ce formează obiectul amintirilor.

Probleme și discuții

Stabilirea adevărului are loc o dată cu judecarea cauzei penale ce constituie etapa de bază și principală a procesului penal, în cadrul căreia se examinează, în esență, în ședință de judecată cauza penală cu participarea părților și se adoptă, drept urmare a acestui fapt, sentința – actul judecătoresc prin care se stabilește dacă persoana este sau nu vinovată de infracțiunea de care este acuzată.

În cadrul judecării cauzei penale, instanța de judecată, cu participarea părților, verifică și examinează în forme procesuale strict determinate de lege toate probele, atât cele acumulate și prezentate de către organul de urmărire penală (acuzare), cât și acel material probatoriu care este prezentat suplimentar de către părți nemijlocit în cadrul ședinței de judecată, astfel realizându-se contradictorialitatea procesului penal.¹⁴²

Prin verificarea și examinarea probelor prezentate de partea acuzării precum și cele prezentate de partea apărării are loc realizarea cercetării judecătorești. Pentru această etapă a procesului penal este specific principiul nemijlocirii, care presupune că instanța trebuie să aibă contact direct cu probele, inclusiv prin ascultarea directă a martorilor, pentru a aprecia în mod corect veridicitatea declarațiilor acestora. Numai astfel instanța poate stabili adevărul și își formulează convingerea cu privire la soluția pe care o va adopta în cauză. Întreg materialul probator administrat în faza de urmărire penală este reluat în condiții de publicitate, oralitate, nemijlocire și contradictorialitate.

Respectiv, reieșind din caracterul subiectiv al declarațiilor, acestea în mod special urmează a fi examinate în cadrul ședinței de judecată, pentru a asigura inculpatului dreptul de a adresa întrebări și de a-i permite instanței să le aprecieze în mod individual.

138 D.Botez. Importanța depoziției și a celorlalte probe/mijloace de probă pentru aflarea adevărului în procesul penal. Disponibil: <http://bit.ly/4klZODV> [accesat: 20.02.2025].

139 Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122 din 14.03.2003, publicat în MO Nr. 248-251, art.90.

140 D.Botez. Importanța depoziției și a celorlalte probe/mijloace de probă pentru aflarea adevărului în procesul penal. Disponibil: <http://bit.ly/4klZODV> [accesat: 20.02.2025].

141 T.Vizdoagă, A. Ceachir. Probleme și soluții în realizarea dreptului apărătorului de a administra proba cu martori. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr.3(50), 2019.

142 V. Moraru, D. Gherasim. Aspecte conceptuale referitoare la cercetarea judecătorească în procesul penal al Republicii Moldova. În: Legea și Viața, 2014, nr. 4(268).

Pe de altă parte, instituția citirii declarațiilor martorilor în ședința de judecată este necesară pentru asigurarea celerității procesului penal, evitând amânări repetate cauzate de imposibilitatea prezentării acestora. În practică, prezența martorilor în instanță poate fi afectată de diverse motive obiective, cum ar fi starea de sănătate, schimbarea domiciliului, refuzul nejustificat de a se prezenta sau chiar decesul acestora. Amânarea succesivă a ședințelor de judecată în scopul obținerii mărturiei directe a unui martor ar putea conduce la tergiversarea procesului, afectând nu doar dreptul la un proces echitabil într-un termen rezonabil, ci și eficiența administrării justiției. Citirea declarațiilor deja consemnate în faza urmăririi penale sau în alte etape procedurale asigură continuitatea judecății, eliminând riscul blocajelor procesuale și garantând desfășurarea judecății într-un mod eficient și echilibrat.

Însă, existența unei astfel de instituții implică și necesitatea existenței unor garanții menite să restabilească echitatea procesului și echilibrul procesual al părților în proces.

Astfel, CtEDO a dezvoltat cu titlu de principii condițiile în care este admisibilă recurgerea la citirea în ședința de judecată a declarațiilor date de către martori la etapele anterioare judecății.

Examinând cauza *Al-Khawaja și Tahery c. Regatul Unit*¹⁴³ Curtea a formulat un test tripartit ce stabilește condițiile ce trebuie îndeplinite cumulativ pentru ca o declarație citită a unui martor absent să fie admisă în procesul decizional. Aceste condiții pot fi rezumate după cum urmează:

1. Au existat motive adecvate pentru absența martorului la ședința de judecată și au fost luate măsuri rezonabile de autorități pentru a asigura prezența martorului în instanță? În calitate de motive adecvate, CtEDO ia în considerare decesul martorului, teama acestuia (instanța trebuind să analizeze cât de justificată este această teamă), trauma psihologică (situarea martorului în aceeași încăpere cu partea vătămată și inculpatul), aflarea sa în străinătate și starea de sănătate care împiedică prezența în instanță. În plus, instanța trebuie să depună eforturi rezonabile pentru a asigura prezența martorului în proces pentru a depune mărturie.
2. Au avut mărturiile martorului o importanță exclusivă sau decisivă? Nu întotdeauna martorul ocular constituie martorul decisiv al infracțiunii. Mărturiile martorului sunt considerate decisive atunci când acestea sunt capabile să schimbe echilibrul probelor în favoarea uneia sau celeilalte părți.

3. Au existat factori de echilibrare suficienți, inclusiv garanții procedurale solide, astfel încât instanța, în ansamblu, să poată fi considerată echitabilă, și ce măsuri a luat instanța în acest sens?

În mod similar cazului *Al-Khawaja și Tahery c. Regatul Unit*, problematica utilizării declarațiilor scrise în absența prezenței fizice a martorului, punând accent pe imperativul respectării dreptului la confruntare și a posibilității de a efectua un interogatoriu efectiv este abordată în cauza *Schatshaschwili c. Germaniei*.¹⁴⁴

În hotărârea *Rachdad c. Franței*¹⁴⁵, Curtea a stabilit că în anumite situații se poate dovedi necesar, pentru autoritățile judiciare, să recurgă la declarații date încă din faza cercetării prealabile. Dacă acuzatul a avut o ocazie adecvată și suficientă să conteste asemenea declarații, în momentul în care au fost făcute sau mai târziu, utilizarea lor nu încalcă în sine art. 6 par.1 și 3 lit. d). Cu toate acestea, rezultă că drepturile de apărare sunt limitate într-un mod incompatibil cu garanțiile art. 6 atunci când o condamnare se bazează, exclusiv sau într-o măsură hotărâtoare, pe declarațiile date de o persoană pe care acuzatul nu a putut să o interogheze sau a cărei audiere nu a putut fi obținută nici în faza urmăririi penale, nici în timpul dezbaterilor.¹⁴⁶

În contextul exigențelor stabilite pe cale jurisprudențială de către CtEDO, C.pr.pen. al RM reglementează citirea declarațiilor martorului în art.371. Astfel, citirea în ședința de judecată a declarațiilor martorului depuse în cursul urmăririi penale, precum și reproducerea înregistrărilor audio și video ale acestora, pot avea loc, la cererea părților, doar în două situații. Prima este aceea când există contradicții esențiale între declarațiile depuse în ședința de judecată și cele depuse în cursul urmăririi penale, iar a doua se referă la cazurile în care martorul lipsește în ședință și absența lui este justificată fie prin imposibilitatea absolută de a se prezenta în instanță, fie prin motive de imposibilitate de a asigura securitatea lui, cu condiția că audierea martorului a fost efectuată cu confruntarea dintre acest martor și bănuít, învinuit sau martorul a fost audiat în conformitate cu art.109 și 110 C.pr.pen.

O situație distinctă este cea legată de declarațiile martorului minor. În acest sens, C.pr.pen. prevede că în cazul în care martorul minor a dat declarații în conformitate cu prevederile art. 110¹, citirea acestor declarații și reproducerea înregistrării audio/video a acestora vor înlocui audierea personală a minorului pentru a reduce

143 CtEDO. Cauza *Al-Khawaja și Tahery c. Regatul Unit* din 15.12.2011. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-108072> [accesat: 28.02.2025].

144 CtEDO. Cauza *Schatshaschwili c. Germaniei* din 15.12.2015. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-159566> [accesat: 03.03.2025].

145 CtEDO. Cauza *Rachdad c. Franței* din 13.02.2004. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-66008> [accesat: 03.03.2025].

146 M. Poalelungi, Ig.Dolea, T.Vizdoagă. Manualul Judecătorului pentru cauze penale. Ed. I. Chișinău, 2013, p.300.

o posibilă traumă a acestuia, cu excepția cazurilor în care, reieșind din circumstanțele cauzei, instanța de judecată consideră că minorul trebuie să dea declarații în ședința de judecată. Audierea repetată a minorului trebuie evitată în măsura în care acest lucru este posibil.

Mai multe discuții poate provoca reglementarea ce se referă la imposibilitatea martorului de a se prezenta, având în vedere că îi lasă instanței de judecată un spațiu larg de interpretare.

În primul rând, absența martorului în ședință de judecată trebuie să fie justificată. Astfel, instanța trebuie să evalueze dacă motivele invocate respectă cerințele procedurale și dreptul la un proces echitabil. Printre motivele acceptate se numără decesul, boala gravă sau inaccesibilitatea. Cu toate acestea, în cazurile în care martorul se află în detenție în străinătate sau este inaccesibil din alte motive logistice sau juridice, instanța trebuie să analizeze dacă aceste circumstanțe justifică excepția de la prezența fizică, fără a afecta drepturile părților implicate.

În accepțiunea Curții Europene, clarificarea aspectului dacă există motive întemeiate pentru a admite depoziția unui martor absent este o chestiune preliminară care trebuie să fie examinată înainte de a examina dacă mărturia în cauză constituie o probă unică sau decisivă. Prin urmare, dacă un martor nu se prezintă în persoană pentru depoziție, autoritatea judiciară are obligația de a cerceta dacă această absență este justificată.¹⁴⁷

În același timp, dacă este imposibil să fie interogați martorii sau să se obțină audierea lor din cauza faptului că aceștia au dispărut, autoritățile trebuie să facă un efort rezonabil pentru a asigura prezentarea lor. Respectiv, este necesară existența unor probe cu privire la căutarea activă a acestuia prin intermediul organelor poliției sau, de exemplu, în cazul în care martorul își are reședința pe teritoriul unui stat străin, chiar prin apelarea la asistența juridică în materie penală.¹⁴⁸

Acest subiect a fost abordat și de Curtea Constituțională a RM, drept urmare fiind emiterea Deciziei de inadmisibilitate a sesizării nr. 9g/2023¹⁴⁹. Examinând sesizarea depusă, Curtea a menționat că legislatorul a stabilit necesitatea justificării imposibilității absolute a martorului de a se prezenta în instanță pentru a depune de-

clarații. Totodată, motivele care ar justifica imposibilitatea absolută a martorului de a se prezenta într-o ședință de judecată precisă sunt chestiuni care trebuie examinate în fiecare caz particular de către instanța de judecată.

Practica judiciară națională arată că instanțele de judecată se confruntă periodic cu situații în care trebuie să aprecieze caracterul justificat de neprezentare a martorului și să ia decizia asupra admisibilității probei cu declarații date de martor la faza de urmărire penală și citite în instanța de judecată.

O altă condiție de care urmează să se țină cont în aprecierea admisibilității citirii în ședință de judecată a declarațiilor unor martori absenți la judecarea cauzei este ca aceasta să nu fie o probă determinantă și exclusivă și să fie apreciată în coroborare cu alte probe, care au fost nemijlocit cercetate în instanța de judecată.

Termenii „proba determinantă” și „proba exclusivă” se referă la situațiile în care o anumită probă are o influență decisivă asupra soluționării cauzei. Proba determinantă este cea care, prin valoarea sa probatorie, poate conduce la o concluzie certă privind existența faptelor incriminatoare. În schimb, o probă exclusivă este acea probă care, fiind singura utilizată pentru a stabili vinovăția, nu este susținută de alte elemente de probă. Utilizarea unei astfel de probe ca bază unică poate ridica probleme serioase privind dreptul la un proces echitabil, deoarece partea acuzată nu beneficiază de posibilitatea de a contracara sau de a examina în mod direct acea probă.

Astfel, instanța trebuie să coroboreze declarațiile martorului absent cu alte probe, precum înregistrări audio-video, expertize sau mărturii suplimentare. Fără o susținere independentă, riscul ca această declarație să devină proba determinantă crește, afectând echilibrul procesual și limitând dreptul la apărare.

În contextul tratării admisibilității citirii declarațiilor martorului absent, este imperativ ca instanța să decidă asupra fiecărei cereri printr-o analiză atent individualizată a circumstanțelor fiecărei cauze. Dat fiind caracterul excepțional al acestei proceduri, care poate influența atât dreptul la apărare al părților, cât și principiul contradictorialității, judecătorul trebuie să evalueze, în lumina faptelor concrete – motivele absenței martorului, modalitatea în care declarația a fost consemnată, gradul de fiabilitate al acesteia și garanțiile procedurale oferite – dacă admiterea depoziției respectă exigențele echității procesuale și ale drepturilor fundamentale. În continuare, vor fi prezentate câteva exemple practice care ilustrează rolul care îi revine instanțelor de la caz la caz în ceea ce privește aprecierea chestiunii admisibilității citirii în ședință de judecată a declarațiilor martorului absent.

147 Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Ghid privind art. 6 din Convenția europeană a drepturilor omului (latura penală), 2024. Disponibil: <https://ks.echr.coe.int> [accesat: 27.02.2025].

148 Ig. Dolea, V. Caraman. Particularități privind admisibilitatea declarațiilor martorilor absenți la judecarea cauzei penale. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2022, nr. 3(153).

149 Decizia Curții Constituționale a RM de inadmisibilitate a sesizării nr. 9g/2023 privind excepția de neconstituționalitate a sintagmei „prin imposibilitate absolută de a se prezenta în instanță” din articolul 371 alin. (1) pct. 2) din Codul de procedură penală. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/decizii/d_47_2023_9g_2023_rou.pdf [accesat: 03.03.2025].

În acest context, într-o cauză penală aflată pe rolul Judecătoriei Chișinău¹⁵⁰, au fost citite în ședința de judecată declarațiile depuse de către martor și partea vătămată la faza de urmărire penală, având în vedere că la momentul ședinței de judecată aceștia au decedat. Respectiv, instanța a admis în calitate de probă declarațiile depuse de către aceasta la faza de urmărire penală, argumentând că în prezenta cauză prezentarea în cadrul cercetării judecătorești, a martorului și a părții vătămate pentru audiere, a fost imposibilă din motivul decesului acestora, de asemenea, depozițiile acestor persoane nu constituie, în principiu, unica probă a acuzării sau proba decisivă, fiind prezente elemente probatorii în ansamblul său care compensează suficient inconvenientele privind admiterea unei astfel de probe, pentru a permite o apreciere corectă și echitabilă a circumstanțelor faptelor incriminate inculpaților.

Într-o altă speță, examinată de Curtea Supremă de Justiție¹⁵¹, s-a examinat chestiunea admisibilității citirii declarațiilor martorului oferite în prima instanță la judecarea cauzei în instanța de apel, însă modul cum s-a argumentat admisibilitatea este relevant și pentru aprecierea admisibilității citirii declarațiilor martorului absent oferite în cadrul urmăririi penale la judecarea cauzei în fond. Instanța de apel a considerat admisibilă citirea declarațiilor martorului audiat în prima instanță, aplicând art. 371 CPP, care permite citirea declarațiilor obținute în faza urmăririi penale în baza art. 109 CPP. *A fortiori*, citirea în apel a celor făcute în prima instanță în prezența apărării nu contravine standardelor CtEDO, dacă absența martorului este justificată. În speță, martorul a fost audiat cu posibilitatea apărării de a-i adresa întrebări, iar faptele sunt confirmate de depozițiile similare ale altor martori și de documente din dosar (inclusiv cele din Letonia). Neaudierea în apel s-a datorat domiciliului în SUA, imposibilității audierii prin teleconferință și lipsei unui tratat bilateral de asistență juridică, într-un dosar aflat de patru ani în apel. Cererile repetate ale apărării au indicat tergiversarea procedurii, astfel că citirea declarațiilor martorului absent nu a prejudiciat echitatea procesului.

O altă speță relevantă este cea examinată de Judecătoria Chișinău la 17 ianuarie 2023¹⁵², în momentul examinării cauzei în fond, unul din martori a fost decedat, iar alt martor conform informației prezentate din baza de date a Poliției de Frontieră nu se afla pe teritoriul Republicii Moldova. Astfel, instanța a menționat că amânarea examinării cauzei în continuare va constitui o încălcare a termenului rezonabil de examinare a acesteia, fiind

prezente elemente probatorii în ansamblul său care compensează suficient inconvenientele privind admiterea unei astfel de probe, pentru a permite o apreciere corectă și echitabilă a circumstanțelor faptei.

Spre deosebire de celelalte cauze menționate, în care s-a admis legal citirea declarațiilor martorului absent la judecarea cauzei, într-o cauză ajunsă la Curtea de Apel Chișinău și, ulterior, la Curtea Supremă de Justiție. Fiind examinată cauza în ordine de apel¹⁵³, s-a abordat problema admisibilității citirii declarațiilor martorului, problema respectivă fiind unul din motivele declarării apelului împotriva sentinței. Astfel, prin cererea de apel s-a menționat că declarațiile părții vătămate, făcute la faza urmăririi penale, au fost date citire în cadrul procesului de judecată cu încălcarea prevederilor art. 371 alin.(1) pct.2) Cod de procedură penală, deoarece inculpata nu a participat la confruntări cu această persoană, drept urmare a acestui fapt fiind privată de posibilitatea de a formula întrebări, de a înainta cereri și de a face obiecții. La fel, acuzarea nu a prezentat careva probe ce ar justifica imposibilitatea prezentării părții vătămate în instanța de judecată. Instanța de apel a menționat că nu pot fi admise ca probe și nu pot fi puse la baza sentinței de condamnare declarațiile martorului în condițiile în care acesta în instanța de fond a refuzat să dea declarații, însă, instanța de fond a admis demersul acuzării și a dat citire declarațiilor dânsului, contrar prevederilor art. 371 Cod de procedură penală, date în cadrul urmăririi penale. Încălcarea respectivă a fost menționată și în decizia Curții Supreme de Justiție privind examinarea recursului în cauza penală respectivă.

Din aceste exemple din practica judiciară națională, putem concluziona că, chestiunea admisibilității citirii declarațiilor unui martor de la faza de urmărire penală în cazul absenței sale la examinarea cauzei în instanță urmează a fi apreciată de la caz la caz ținând cont de circumstanțele specifice a fiecărui caz.

Având în vedere necesitatea evitării utilizării unei probe care să fie atât determinantă, cât și exclusivă, este imperativ să analizăm garanțiile ce trebuie asigurate acuzatului. Această abordare asigură protejarea dreptului la un proces echitabil și previne situațiile în care probele pot conduce la concluzii unilaterale, necontestate.

În cadrul procesului penal, garanțiile oferite acuzatului reprezintă elemente esențiale pentru asigurarea unui proces echitabil și pentru protejarea dreptului la apărare. Aceste garanții sunt deosebit de importante în situațiile în care martorii nu pot fi prezenți fizic în instanță. Astfel, C.pr.pen. al RM oferă un cadru legal detaliat pentru a gestiona astfel de cazuri, prin intermediul mai multor dispoziții care se completează reciproc, și anume:

150 Sentința Judecătoriei Chișinău din 12 februarie 2024. Dosar nr. 1-401/2017. Disponibil: <https://bit.ly/4is84or>.

151 Decizia Curții Supreme de Justiție cu privire la recurs din 12 decembrie 2024. Dosar nr. 1ra-1309/2023. Disponibil: <https://bit.ly/3ErvNat>.

152 Sentința Judecătoriei Chișinău din 17 ianuarie 2023. Dosar nr. 1-807/2022. Disponibil: <https://bit.ly/4cEQ0Gk>.

153 Decizia Curții de Apel Chișinău din 21 aprilie 2015. Dosar nr.1a-1959/14. Disponibil: <https://bit.ly/4lFXTj1>.

- art. 109 din C.pr.pen. al RM prevede că, dacă prezența fizică a martorului este imposibilă din motive întemeiate, acesta poate fi audiat de judecătorul de instrucție, asigurându-se interogarea de către toate părțile și posibilitatea de a contesta decizia în caz de refuz;
- art. 113 garantează acuzatului dreptul de a solicita confruntarea cu orice martor al acuzării în etapa de urmărire penală, pentru a clarifica neconcordanțele și a contesta mărturiile;
- norma privind citirea declarațiilor martorilor absenți este aplicată ca măsură de ultimă instanță, doar atunci când prezența fizică a martorului este imposibilă, prevenind astfel ca această probă să devină determinantă;
- art. 389 alin. (3) prevede ca declarațiile martorilor să contribuie la sentința de condamnare numai dacă sunt coroborate cu alte probe suficiente și dacă s-a asigurat confruntarea, protejând astfel dreptul acuzatului la un proces echitabil.

Prin aceste garanții, C.pr.pen. oferă un cadru robust de protecție a drepturilor acuzatului.

Concluzii

În concluzie, analiza efectuată subliniază necesitatea unei abordări echilibrate în instituția citirii declarațiilor martorilor absenți în ședința de judecată, care să protejeze atât drepturile acuzatului, cât și interesul unei judecăți corecte. Prevederile C.pr.pen. al RM permit citirea depozițiilor în situații în care prezența fizică a martorului este imposibilă, iar cadrul normativ actual se aliniează viziunilor exprimate de CtEDO în cauzele Al-Khawaja, Tahery și Schatshaschwili.

Totuși, rolul instanțelor de judecată rămâne esențial, întrucât acestea trebuie să exercite o discreție considerabilă în aprecierea individuală a fiecărui caz, analizând temeinic motivele absenței martorului și evaluând dacă citirea depozițiilor compromite echilibrul procesual. Această abordare judicioasă este crucială pentru a asigura un proces echitabil, în care probele nu devin determinant-exclusive în soluționarea cauzei.

Bibliografia

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122 din 14.03.2003, publicat în MO Nr. 248-251.
2. CtEDO. Cauza Al-Khawaja și Tahery c. Regatul Unit din 15.12.2011. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-108072> [accesat: 28.02.2025].
3. CtEDO. Cauza Schatshaschwili c. Germaniei din 15.12.2015. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-159566> [accesat: 03.03.2025].
4. CtEDO. Cauza Rachdad c Franței din 13.02.2004. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-66008> [accesat: 03.03.2025].
5. Decizia Curții Constituționale a RM de inadmisibilitate a sesizării nr. 9g/2023 privind excepția de neconstituționalitate a sintagmei „prin imposibilitate absolută de a se prezenta în instanță” din articolul 371 alin. (1) pct. 2) din Codul de procedură penală. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/decizii/d_47_2023_9g_2023_rou.pdf [accesat: 03.03.2025].
6. M. Poalelungi, Ig.Dolea, T.Vîzdoagă. Manualul Judecătorului pentru cauze penale. Ed. I. Chișinău, 2013.
7. T.Vîzdoagă, A. Ceachir. Probleme și soluții în realizarea dreptului apărătorului de a administra proba cu martori. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr.3(50), 2019.
8. Ig. Dolea. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ) Ed.II-a rev. și adăug. Ed.Carte Juridică. Chișinău, 2020.
9. Ig.Dolea, V. Caraman. Particularități privind admisibilitatea declarațiilor martorilor absenți la judecarea cauzei penale. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2022, nr. 3(153).
10. V. Moraru, D. Gherasim. Aspecte conceptuale referitoare la cercetarea judecătorească în procesul penal al Republicii Moldova. In: Legea și Viața, 2014, nr. 4(268).
11. Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Ghid privind art. 6 din Convenția europeană a drepturilor omului (latura penală), 2024. Disponibil: <https://ks.echr.coe.int> [accesat: 27.02.2025].
12. D.Botez. Importanța depoziției și a celorlalte probe/mijloace de probă pentru aflarea adevărului în procesul penal. Disponibil: <http://bit.ly/4klZ0DV> [accesat: 20.02.2025].
13. Sentința Judecătorei Chișinău din 12 februarie 2024. Dosar nr. 1-401/2017. Disponibil: <https://bit.ly/4is84or>.
14. Decizia Curții Supreme de Justiție cu privire la recurs din 12 decembrie 2024. Dosar nr. 1ra-1309/2023. Disponibil: <https://bit.ly/3ErvNat>.
15. Sentința Judecătorei Chișinău din 17 ianuarie 2023. Dosar nr. 1-807/2022. Disponibil: <https://bit.ly/4cEQ0Gk>.
16. Decizia Curții de Apel Chișinău din 21 aprilie 2015. Dosar nr.1a-1959/14. Disponibil: <https://bit.ly/4lFX-Tj1>.

INTERACȚIUNEA DINTRE RĂSPUNDEREA DISCIPLINARĂ A PROCURORILOR ȘI PRINCIPIUL NE BIS IN IDEM: STUDIU ASUPRA ART. 38 LIT. A) DIN LEGEA NR. 3/2016 CU PRIVIRE LA PROCURATURĂ

Mircea ROȘIORU*

*Inspector-șef în cadrul Inspecției Procurorilor,
doctorand la Universitatea de Stat din Moldova*

Doina-Cezara GALAN**

*Consultant principal al Secției juridice și management
al documentelor Inspecției procurorilor din cadrul
Aparatului Consiliului Superior al Procurorilor,
doctorandă la Universitatea de Studii Politice și
Economice Europene „Constantin Stere”.*

REZUMAT

În cadrul sistemului de justiție, principiul *ne bis in idem* joacă un rol fundamental în asigurarea unui tratament echitabil pentru persoanele implicate în proceduri judiciare sau disciplinare. Aplicarea acestui principiu în contextul abaterilor disciplinare ale procurorilor ridică întrebări teoretice și practice semnificative, în special în ceea ce privește protecția drepturilor lor profesionale în raport atât cu normele de drept penal, cât și cu cele de drept disciplinar. Prezentul articol își propune să analizeze aplicabilitatea principiului *ne bis in idem* în materia răspunderii disciplinare a procurorilor, ținând cont de specificul reglementărilor incidente și de impactul acestora asupra protecției drepturilor fundamentale.

Analiza aplicabilității principiului *ne bis in idem* în raport cu abaterile disciplinare prevăzute la articolul 38 din Legea cu privire la Procuratură poate fi realizată din perspectiva riscului aplicării unor sancțiuni multiple pentru aceeași faptă sau conduită, precum și în contextul asigurării garanțiilor procesuale ale procurorilor în cadrul procedurilor disciplinare. În acest sens, este esențial a se determina măsura în care fiecare tip de abatere disciplinară poate intra în sfera de incidență a principiului *ne bis in idem*, respectiv dacă procurorii pot fi sancționați de mai multe ori pentru aceeași acțiune sau inacțiune, inclusiv în cadrul aceleiași proceduri disciplinare.

Cuvinte-cheie: abateri disciplinare; principiul *ne bis in idem*; principiul „*specialia generalibus derogant*”.

ABSTRACT

Within the justice system, the principle of *ne bis in idem* plays a fundamental role in ensuring fair treatment for individuals involved in judicial or disciplinary proceedings. The application of this principle in the context of prosecutors' disciplinary offenses raises significant theoretical and practical questions, particularly regarding the protection of their professional rights in relation to both criminal law and disciplinary law regulations. This article aims

* m.rosioru@procuratura.md

** galan_doinacezara@mail.ru

to analyze the applicability of the *ne bis in idem* principle in the disciplinary law governing prosecutors, taking into account the specific nature of the relevant regulations and their impact on the protection of fundamental rights.

The analysis of the applicability of the *ne bis in idem* principle in relation to the disciplinary offenses provided under Article 38 of the Law on the Prosecution Service can be conducted from the perspective of the risk of imposing multiple sanctions for the same act or conduct, as well as in the context of safeguarding prosecutors' rights in disciplinary proceedings. In this regard, it is crucial to determine the extent to which each type of disciplinary offense may fall within the scope of the *ne bis in idem* principle, meaning whether prosecutors may be sanctioned multiple times for the same action or inaction, including within the same disciplinary procedure.

Key words: disciplinary deviations; principle *ne bis in idem*; principle „*specialia generalibus derogant*”.

Introducere

În cadrul sistemului de justiție, principiul *ne bis in idem* joacă un rol fundamental în asigurarea unui tratament echitabil pentru persoanele implicate în proceduri judiciare sau disciplinare. Aplicarea acestui principiu în contextul abaterilor disciplinare ale procurorilor ridică importante întrebări teoretice și practice, mai ales în ceea ce privește protecția drepturilor profesionale ale acestora, în raport cu reglementările din dreptul penal și dreptul disciplinar. Articolul de față își propune să analizeze aplicabilitatea principiului *ne bis in idem* în dreptul disciplinar al procurorilor, având în vedere specificitatea reglementărilor și impactul acestora asupra protecției drepturilor fundamentale.

Analiza aplicabilității principiului *ne bis in idem* în raport cu abaterile disciplinare menționate în articolul 38 din Legea cu privire la Procuratură poate fi realizată din perspectiva riscului de a aplica sancțiuni multiple pentru aceeași faptă sau comportament, dar și în contextul protecției drepturilor procurorilor în cadrul procedurilor disciplinare. În acest sens, este important să înțelegem în ce măsură fiecare tip de abatere disciplinară ar putea să intre sub incidența principiului „*ne bis in idem*”, adică dacă procurorii pot fi sancționați de mai multe ori pentru aceeași acțiune sau inacțiune, fie în cadrul aceleiași proceduri disciplinare.

Dispozițiile art. 38 din Legea 3/2016 cu privire la Procuratură, în mai multe situații se suprapun, astfel încât, o conduită ilicită poate fi încadrată de facto în una sau mai multe litere ale art. 38 din Legea nr. 3/2016.

Mecanismul ce trebuie să stea la evitarea juridicizației excesive a conduitei ilicite este aplicarea principiului „*specialia generalibus derogant*”, care presupune că, ori de câte ori există o normă specială, aceasta va înlătura norma generală. În cazul abaterilor disciplinare se va avea în vedere la încadrarea juridică textul care incriminează în mod expres o anumită conduită.

Admiterea posibilității reținerii concursului de dispoziții incriminatorii ar presupune încălcarea principiului *ne bis in idem*, consacrat de art. 4 § 1 din Protocolul nr. 7 adițional la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale¹⁵⁴, precum și de

art. 50 din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene¹⁵⁵. Principiul „*ne bis in idem*” se referă, în egală măsură și la dubla incriminare a aceleași fapte.

Aspecte de calificare privind incidența art. 38 lit. a) a Legii nr. 3/2016¹⁵⁶ în raport cu restul abaterilor disciplinare indicate la art. 38 al aceleași Legi

Abaterea disciplinară indicată la art. 38 lit. a) a Legii nr. 3/2016, vizează cazurile în care procurorul nu îndeplinește corect și în termen obligațiile legale și profesionale prevăzute de Constituție, legislația națională și internațională, precum și de actele normative specifice din cadrul Procuraturii.

În raport cu celelalte abateri disciplinare, art. 38 lit. a) face referire la o abatere de natură generală, aplicabilă oricărei conduite a procurorului ce nu respectă obligațiile legale, fără a fi necesar să existe o situație specifică sau o acțiune concretă care să fie prevăzută expres în textul legii. De exemplu, art. 38 lit. b) vizează nerespectarea termenelor de procedură, art. 38 lit. c) se referă la imixtiunea în activitatea altor procurori sau la intervenții ilegale, iar art. 38 lit. d) se concentrează pe împiedicarea activității Inspecției procurorilor.

Astfel, 38 lit. a) se poate considera o normă generală care poate acoperi multe dintre situațiile detaliate în celelalte litere ale articolului, însă fără a reglementa explicit fiecare comportament concret.

Analiza art. 38 lit. b) din Legea nr. 3/2016 cu privire la Procuratură în raport cu art. 38 lit. a) din aceeași lege

În context, art. 38 lit. b) sancționează nerespectarea, din motive imputabile procurorului, a dispozițiilor legale privitoare la termenelor de îndeplinire a acțiunilor de procedură ori întârzierea în efectuarea acestora, atunci când această întârziere nu are o justificare rezonabilă. Abaterea disciplinară din litera b) este mai specifică și se referă strict la respectarea termenelor de procedură stabilite de lege. Astfel, 38 lit. b) reglementează o faptă

154 Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ron.

155 Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF>.

156 Legea Nr. 3 /2016 cu privire la Procuratură Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117461&lang=ro.

specifică – nerespectarea termenelor de procedură sau întârzierea acțiunilor de procedură din cauze imputabile procurorului.

Această abatere poate fi considerată o normă specială în sensul că se aplică într-un context mai delimitat, reglementând o situație precisă – respectarea termenelor procesuale.

În aplicarea principiului „specialia generalibus derogant”, se impune ca atunci când o faptă concretă este reglementată de o normă specială (în cazul nostru, art. 38 lit. b), aceasta să prevaleze în fața unei norme generale (precum litera a)), care ar sancționa aceeași faptă dar într-un mod mai general și mai vag.

Aplicarea art. 38 lit. a) într-o situație în care există o reglementare mai detaliată în art. 38 lit. b) ar duce la o suprapunere juridică, ceea ce ar putea duce la o juridicizare excesivă a abaterii. Mai mult, această practică ar putea încălca principiul „ne bis in idem”, care interzice sancționarea unei fapte în mod repetat pe baza unor norme concurente. Aplicând litera a) și litera b) din cadrul art. 38 al Legii supra menționate, pentru aceeași faptă (întârzierea unei acțiuni de procedură), s-ar ajunge la o dublă sancționare, ceea ce ar contraveni principiilor fundamentale ale dreptului.

Analiza art. 38 lit. c) din Legea nr. 3/2016 cu privire la Procuratură în raport cu art. 38 lit. a) din aceeași lege

Art. 38 lit. c) se referă la imixtiunea ilegală în activitatea unui alt procuror sau la intervențiile ilegale pe lângă autorități, instituții sau funcționari, fie pentru soluționarea unor cereri, pentru foloase personale sau pentru obținerea de avantaje necuvenite.

În cazul în care procurorul intervine ilegal într-o altă activitate profesională sau influențează autoritățile pentru obținerea unor foloase necuvenite, abaterea disciplinară trebuie încadrată la art. 38 lit. c), care reprezintă o normă specifică.

În acest sens, art. 38 lit. a) ar putea fi aplicat raportat la art. 6 alin. (3) lit. h), care impune procurorului obligația să informeze procurorul ierarhic superior despre indicațiile sau solicitările efectuate cu încălcarea legii, precum și despre un conflict de interese existent sau un conflict de interese ce poate să apară (potențial).

Analiza art. 38 lit. d) din Legea nr. 3/2016 cu privire la Procuratură în raport cu art. 38 lit. a) din aceeași lege

Art. 38 lit. d) din Legea nr. 3/2016 reglementează împiedicarea intenționată a activității Inspecției procurorilor, prin orice mijloace.

În cazul în care procurorul face orice acțiune care împiedică activitatea Inspecției procurorilor, abaterea dis-

ciplinară trebuie încadrată la art. 38 lit. d). Aceasta reglementează un comportament foarte specific, iar lit. a) din art. 38 nu ar trebui aplicată în această situație, deoarece art. 38 lit. d) oferă o reglementare directă pentru acest tip de fapte.

Analiza art. 38 lit. e¹⁾ din Legea nr. 3/2016 cu privire la Procuratură în raport cu art. 38 lit. a) din aceeași lege.

Art. 38 lit.e¹⁾ se referă la săvârșirea, în cadrul exercitării atribuțiilor de serviciu, a unor acțiuni sau inacțiuni prin care, cu intenție ori din neglijență gravă, au fost încălcate drepturile și libertățile fundamentale ale unor persoane fizice sau juridice, garantate de Constituția Republicii Moldova și de tratatele internaționale cu privire la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte.

La caz, art. 38 lit.a) cu referire la art. 6 alin. (3) lit. c) „procurorul este obligat să asigure respectarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului în exercitarea atribuțiilor sale”, este o normă generală.

Analiza art. 38 lit. f) din Legea nr. 3/2016 cu privire la Procuratură în raport cu art. 38 lit. a) din aceeași lege

Art. 38 lit. f) sancționează atitudinea nedemnă, manifestările sau comportamentele care afectează onoarea, integritatea, probitatea profesională sau prestigiul Procuraturii.

Dacă procurorul are o atitudine indecentă sau comportamente care afectează prestigiul profesiei, abaterea va fi încadrată la art. 38 lit. f). Aceste comportamente sunt mult mai specifice și reglementează un comportament nedemn.

Articolul 38 lit. a) cu referire la art. 6 alin. (3) lit. d) „procurorul este obligat să respecte regulile deontologice ale procurorilor și să se abțină de la fapte care ar discredita imaginea Procuraturii sau ar afecta prestigiul profesiei de procuror” din Legea nr. 3/2016 este o normă generală.

Analiza art. 38 lit. f¹⁾ din Legea nr. 3/2016 cu privire la Procuratură în raport cu art. 38 lit. a) din aceeași lege

Litera f¹⁾ se referă la încălcarea Codului de etică al procurorilor, care reglementează comportamentele profesionale și deontologice ale acestora.

Dacă procurorul încalcă reglementările stipulate în Codul de etică al procurorului, abaterea trebuie încadrată la lit. f¹⁾, care se referă direct la încălcarea normelor deontologice. Litera a) poate fi aplicată doar în cazul în care fapta nu este reglementată de Codul de etică al procurorilor, dar în general litera f¹⁾ va prevala.

Analiza art. 38 lit. g) din Legea nr. 3/2016 cu privire la Procuratură în raport cu art. 38 lit. a) din aceeași lege

Litera g) reglementează încălcarea obligației de a respecta regimul de evaluare a integrității instituționale conform Legii nr. 325/2013.

Dacă procurorul nu respectă obligațiile prevăzute de Legea nr. 325/2013, abaterea va fi încadrată la art. 38 lit. g). Aceasta reglementează o faptă specifică, iar art. 38 litera a) raportat la art. 6 alin. (3) lit. i) și j) „procurorul este obligat să declare actele de corupție, actele conexe actelor de corupție și faptele de comportament corupțional care i-au devenit cunoscute; să întreprindă măsuri în vederea denunțării și înregistrării tuturor încălcărilor de lege care i-au devenit cunoscute în exercițiul funcției sau în afara exercițiului funcției;” din Legea nr. 3/2016, nu se vor reține. Or, sintagma „manifestări de corupție” înglobează în sine și conceptele normelor indicate la art. 6 alin. (3) lit. i) și j).

Când ar trebui aplicată art. 38 lit. a) ca normă specială?

Art. 38 lit. a) reglementează îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu ale procurorului. Aceasta este o normă generală, care acoperă orice abatere din partea procurorului în ceea ce privește îndeplinirea sarcinilor și atribuțiilor sale. Totuși, în practică, litera a) va fi aplicată ca normă specială doar atunci când o faptă nu este reglementată în mod detaliat de alte norme mai specifice.

În vederea elucidării aspectului invocat prezentăm următorul exemplu practic, care face referire la neîndeplinirea unei sarcini administrative interne, fără a fi vorba de o nerespectare a termenelor procedurale legale (litera b). De exemplu un procuror nu întocmește un raport de activitate anual conform reglementărilor interne ale instituției.

Această faptă nu reprezintă o încălcare a termenelor de procedură (cum ar fi în lit. b)), dar constituie o îndeplinire necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu, deoarece nu respectă normele interne prevăzute în cadrul activității instituției. În acest caz, se va aplica litera a), deoarece nu există o normă specifică care să reglementeze exact acest tip de abatere.

Sub aspect practic însă, trebuie de evaluat importanța acestui raport și prejudiciul generat, pentru a vedea dacă vinovăția procurorului atinge nivelul prejudiciabil al unei abateri disciplinare, în caz contrar abaterile minore și lipsite de consecințe juridice ori care prezintă consecințe nesemnificative nu pot constitui în sine temei de aplicare a unei sancțiuni disciplinare.

Conceptul de concurs între abateri disciplinare

În cadrul răspunderii disciplinare, legiuitorul nu a reglementat concursul de abateri, astfel că normele de drept penal care reglementează concursul de infracțiuni nu pot fi aplicate în această materie prin similitudine.¹⁵⁷

Totuși suntem de părere că deși nu este similar concursului de infracțiuni, concursul între abateri disciplinare apare atunci când aceeași faptă comisă de procuror poate fi sancționată prin aplicarea mai multor litere din dispoziția art. 38 a Legii nr. 3/2016, în cadrul aceleiași proceduri disciplinare examinate în privința aceluiași procuror și dacă nu a expirat termenul de atragere la răspundere disciplinară pentru una din abaterile comise (n.a. – *concurș real de abateri disciplinare*).

Un exemplu practic în care ar putea fi reținut concursul de abateri disciplinare este situația în care un procuror a încălcat sistematic regimul de muncă prin absențe nejustificate de la serviciu pe parcursul zilei de lucru, precum și prin faptul că a lăsat cauze penale în nelucrare pe o perioadă de 6 ani fără a întreprinde vreo acțiune procesuală pe caz.

Observăm că în atare ipostază sunt incidente mai multe abateri disciplinare care nu se suprapun reciproc și anume este vorba de incidența art. 38 lit. a) în partea ce vizează absențele nejustificate de la serviciu și art. 38 lit. b) în partea ce vizează încălcarea termenului rezonabil al urmăririi penale.

Pornind de la raționamentele logico-juridice expuse *supra*, în materia răspunderii disciplinare a procurorilor, este exclusă ipoteza concursului *ideal* de abateri disciplinare.

Concluzii generale și recomandări

Analiza dispozițiilor art. 38 din Legea nr. 3/2016 cu privire la Procuratură evidențiază necesitatea unei delimitări clare între abaterile disciplinare generale și cele specifice pentru a evita interpretările contradictorii și aplicarea neunitară a sancțiunilor. În special, art. 38 lit. a) reprezintă o normă cu caracter general, care vizează îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor legale de către procurori, însă utilizarea sa trebuie realizată cu prudență pentru a nu genera suprapuneri cu normele speciale prevăzute la celelalte litere ale aceluiași articol.

Principiul „specialia generalibus derogant” joacă un rol esențial în procesul de interpretare și aplicare a normelor disciplinare, stabilind că normele speciale trebuie să prevaleze asupra celor generale. Astfel, în situațiile în care o faptă poate fi încadrată atât în art. 38 lit. a), cât și

¹⁵⁷ Ioan GÂRBULEȚ „Tratat privind răspunderea disciplinară a magistraților Ediția a II-a, modificată și completată potrivit noilor legi ale justiției”, editura Universul Juridic București – 2024, p.204.

într-o altă prevedere a aceluiași articol, se impune aplicarea normei speciale pentru a evita o juridicizare excesivă și riscul unei duble sancționări.

Totodată, respectarea principiului „ne bis in idem” este esențială în cadrul procedurilor disciplinare, întrucât orice încercare de a sancționa aceeași conduită pe baza mai multor norme disciplinare poate constitui o încălcare a drepturilor procurorilor. Pentru a preveni astfel de situații, este necesară o abordare echilibrată și coerentă în aplicarea normelor disciplinare, asigurându-se că fiecare abatere este încadrată corect, fără a crea incertitudini juridice sau practici neunitare.

În concluzie, pentru a menține un sistem disciplinar echitabil și eficient în cadrul Procuraturii, este imperativ ca încadrarea faptelor în normele disciplinare să se facă în conformitate cu principiile fundamentale ale dreptului, respectând regulile de concurs de norme și evitând interpretările excesiv de extinse ale art. 38 lit. a). Aceasta va contribui la protejarea integrității sistemului de justiție și la consolidarea încrederii în mecanismele de răspundere disciplinară aplicabile procurorilor.

Bibliografie

1. Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ro.
2. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF>.
3. Legea Nr. 3/2016 cu privire la Procuratură Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117461&lang=ro.
4. Ioan GÂRBULEȚ „Tratat privind răspunderea disciplinară a magistraților Ediția a II-a, modificată și completată potrivit noilor legi ale justiției”, editura Universul Juridic București – 2024, p.204.
5. Codul de etică al procurorilor, aprobat Prin Hotărârea Adunării Generale a Procurorilor nr. 4 din 27 mai 2016. Disponibil: https://csp.md/sites/default/files/inline-files/CODUL%20de%20Etica%20Redactat%2015.07.2019_0.pdf.

SUBIECTULUI INFRACTIUNII DE „TRĂDARE DE PATRIE” – DELIMITĂRI CONCEPTUALE ȘI IMPLICAȚII JURIDICE

Ion BALANEL*

Consultant al procurorului în
Procuratura mun. Chișinău, Oficiul Buiucani,
doctorand la Universitatea de Stat din Moldova

REZUMAT

Prezentul studiu își propune să examineze persoana care poate fi trasă la răspundere penală, pentru săvârșirea infracțiunii prevăzută la art. 337 din Codul penal. Iar pentru aceasta este important de stabilit dacă persoana vinovată de săvârșirea faptei întrunește atât condițiile esențiale, cât și condiții speciale pentru a fi considerată subiect al acestei infracțiuni.

În acest scop, autorul evidențiază trăsăturile definitorii ale subiectului infracțiunii prevăzute la art. 337 din Codul penal și analizează particularitățile care îl diferențiază de alți subiecți ai infracțiunilor de acest gen. Totodată, studiul urmărește să prezinte calitatea specială pe care subiectul trebuie să o posede. Astfel, pentru infracțiunea de „Trădarea de Patrie”, răspunderea penală poate fi aplicată doar cetățenilor Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: cetățean, Codul penal, infracțiune, răspundere penală, Republica Moldova, subiectul infracțiunii, Trădarea de Patrie.

ABSTRACT

This study aims to examine the individual who may be held criminally liable for the commission of the offense stipulated in Article 337 of the Criminal Code. It is essential to establish whether the person found guilty of the act fulfills both the general and specific conditions necessary to be considered the subject of this offense.

In this context, the author identifies the defining characteristics of the subject of the offense under Article 337 of the Criminal Code and analyzes the features that distinguish them from other subjects involved in similar offenses. Moreover, the study seeks to present the specific qualification that the subject must possess. Accordingly, in the case of the offense of “Treason against the Homeland,” criminal liability may be imposed exclusively on citizens of the Republic of Moldova.

Key-words: citizen, Criminal Code, crime, criminal liability, Republic of Moldova, subject of the offense, Treason against the Homeland.

* ion.balanel@procuratura.md

Introducere

De multe ori apare o întrebare și anume: *Cine poate săvârși o infracțiune?* La această întrebare, doctrina juridico-penală nu a oferit un răspuns unitar, ceea ce a generat o varietate de opinii și dezbateri cu privire la delimitarea subiecților pasibili de răspundere penală, precum și la identificarea altor subiecți în afara cadrului tradițional.

În prezent, este considerat doar omul ca subiect al infracțiunii deoarece aceasta presupune săvârșirea cu voință și conștiință care sunt caracteristice numai persoanei umane¹⁵⁸.

Conform prevederilor alin. (1) art. 51 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP), temeiul real al răspunderii penale îl constituie fapta prejudiciabilă săvârșită, iar componența infracțiunii, stipulată în legea penală, reprezintă temeiul juridic al răspunderii penale. În același timp, potrivit art. 15 CP, gradul prejudiciabil al infracțiunii se determină conform semnelor ce caracterizează elementele infracțiunii: obiectul, latura obiectivă, subiectul și latura subiectivă.

Astfel, se conturează ideea că răspunderea penală nu poate fi concepută în absența unei infracțiuni definite prin totalitatea elementelor sale constitutive. Printre aceste elemente, subiectul infracțiunii ocupă un rol esențial, întrucât fără prezența unei persoane capabile de a răspunde penal nu poate fi constatată existența unei infracțiuni propriu-zise.

În acest context, devine necesară identificarea condițiilor pe care trebuie să le îndeplinească o persoană pentru a fi considerată subiect al infracțiunii. Aceste condiții se împart în condiții generale, precum vârsta minimă de răspundere penală și prezența responsabilității, și condiții speciale, care se referă la anumite calități juridice, sociale sau profesionale cerute de lege pentru anumite categorii de infracțiuni.

Analiza juridico-penală a subiectului infracțiunii de „Trădare de Patrie”

Pentru a stabili subiectul infracțiunii de „Trădare de Patrie”, este necesar de a fi examinat conceptul noțiunii de *subiect al infracțiunii*.

Prin urmare, subiectul infracțiunii este persoana care săvârșește o infracțiune și care este chemată la răspundere penală. Așadar, săvârșirea unei infracțiuni atrage pentru făptuitor calitatea de subiect al infracțiunii¹⁵⁹.

Într-o altă accepțiune, această definiție este completată de o altă opinie doctrinară, potrivit căreia constituie persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală

și care, în baza faptului că posedă toate semnele prevăzute de lege pentru această categorie de subiect, este pasibilă de răspundere penală¹⁶⁰.

Mai mult decât atât, este acea persoană care săvârșește o infracțiune care posedă toate calitățile – generale și speciale – cerute de Partea Generală și de Partea Specială ale Codului penal și care, datorită acestui fapt, devine pasibilă de răspundere penală¹⁶¹.

În doctrina penală română, subiectul infracțiunii constituie persoana care a săvârșit fapta prevăzută de legea penală sau persoana asupra căreia se execută acțiunea sau inacțiunea incriminată și se produce urmarea imediată a infracțiunii. Subiecții infracțiunii sunt de două feluri: subiect activ și subiect pasiv. Persoana care săvârșește fapta prevăzută de legea penală poartă numele de subiect activ al acesteia. Iar persoana asupra căreia se execută acțiunea sau inacțiunea incriminată și se produce urmarea infracțiunii poartă numele de subiect pasiv¹⁶².

Astfel, din analiza diferitelor opinii doctrinare se poate constata că noțiunea de subiect al infracțiunii are un conținut complex, fiind determinată nu doar de simpla săvârșire a unei fapte prevăzute de legea penală, ci și de îndeplinirea condițiilor stabilite de legea penală privind calitățile generale și speciale prevăzute de lege. În acest context, delimitarea corectă a subiectului infracțiunii constituie un element esențial pentru aplicarea justă a răspunderii penale și pentru individualizarea acesteia în funcție de particularitățile fiecărui caz concret.

După stabilirea conceptuală a noțiunii de subiect al infracțiunii, se poate afirma că, pentru existența subiectului persoană fizică, trebuie să fie întrunite anumite condiții generale, și anume atingerea vârstei minime necesare pentru a fi pasibilă de răspundere penală și existența stării de responsabilitate.

În aceeași ordine de idei, reiterăm că, potrivit alin. (1) art. 21 din CP, subiectul infracțiunii de „Trădare de Patrie” este persoana fizică responsabilă, care la momentul săvârșirii infracțiunii, a împlinit vârsta de 16 ani.

Totodată, este necesar de remarcat faptul că subiectul infracțiunii de „Trădare de Patrie”, poate fi doar persoana fizică, nu și persoana juridică. Or, potrivit alin. (4) art. 21 CP, persoanele juridice, cu excepția autorităților publice, răspund penal pentru infracțiunile pentru săvârșirea cărora este prevăzută sancțiune pentru persoanele juridice în partea specială din prezentul cod¹⁶³.

158 Traian D. *Drept penal. Partea Generală. Volumul I*, București: Lumina Lex, 2001. p. 181.

159 Gladchi G., *Drept penal. Partea generală. Volumul I*. Chișinău: CEP USM, 2021. p. 320.

160 Grama M., Botnaru S., Șavga A., Grosu V., *Drept penal: Partea Generală. Vol I*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012. p. 207.

161 Popov R. *Subiectul infracțiunilor prevăzute în capitolele XV și XVI ale Codului penal: Material metodic-didactic*. Chișinău: CEP USM, 2012. p. 52.

162 Neagu N., *Drept penal – Partea generală*. București: Universul Juridic, 2019. p. 28.

163 Codul penal al Republicii Moldova: nr.985 din 18 aprilie 2002. În *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 128-129. În vigoare din 13.09.2002.

De asemenea, din dispoziția alin. (1) art. 337 CP, se desprinde faptul că subiectul acestei infracțiuni, pe lângă semnele generale prevăzute în Partea generală a Codului penal, trebuie să posedă și anumite calități speciale, prevăzute expres în norma incriminatoare. În mod concret, subiectul infracțiunii specificate la art. 337 CP are calitatea specială de cetățean al Republicii Moldova.

Trebuie subliniat însă faptul că, o astfel de calitate specială prevăzută de norma de incriminare este impusă doar autorului faptei infracționale și ea trebuie să existe în momentul comiterii infracțiunii respective. Rolul altor participanți (organizator, instigator sau complice) poate fi exercitată și de subiecți generali, adică de persoane fizice responsabile care au împlinit vârsta răspunderii penale. În acest sens, în literatura penală a fost exprimată opinia că, denumirea mai exactă a unor astfel de infracțiuni ar fi infracțiuni cu autor special, dar nu infracțiuni cu subiect special¹⁶⁴.

În același context, în doctrina penală română a fost exprimată opinia potrivit căreia infracțiunea de trădare este susceptibilă de a fi săvârșită cu participare în toate formele. Fiind o infracțiune cu subiect calificat, pentru existența coautoratului este necesar ca toți participanții care săvârșesc acte de executare să aibă calitatea specială cerută de lege autorului. Dacă la săvârșirea nemijlocită a faptei își aduc contribuția un cetățean român sau o persoană fără cetățenie domiciliată pe teritoriul statului român și un cetățean străin sau o persoană fără cetățenie care nu domiciliază pe teritoriul statului român, cred că făptuitorul care are calitatea cerută de art. 155 Codul penal al României trebuie să răspundă pentru infracțiunea de trădare iar făptuitorul care are calitatea de cetățean străin sau de persoană fără cetățenie care nu domiciliază pe teritoriul statului român trebuie să răspundă pentru infracțiunea de acțiuni dușmănoase contra statului (art. 158 Codul penal al României)¹⁶⁵.

Există o altă opinie că, într-un asemenea caz, fiind vorba de o infracțiune proprie, străinul sau persoana fără cetățenie care nu domiciliază pe teritoriul statului român trebuie să răspundă în calitate de complice concommitent la infracțiunea de trădare¹⁶⁶.

Trebuie remarcat faptul că această distincție dintre subiectul general și cel special al infracțiunii au o relevanță deosebită pentru delimitarea formelor de participare

penală și pentru stabilirea gradului de vinovăție al fiecărui participant. Astfel, ne aliniem celei de-a doua opinii, potrivit căreia numai persoana care întrunește calitățile speciale cerute de lege poate fi considerat autor al unei infracțiuni cu subiect special, ceilalți participanți sunt pasibili de răspundere penală în calitate de organizatori, instigatori sau complici, în măsura în care contribuția lor a favorizat comiterea faptei prevăzute de legea penală.

După cum a fost menționat deja, subiectul special al componenței infracțiunii este persoana care, în afară de calitățile obligatorii ale subiectului ce poartă caracter general și sânt cerute de lege (responsabilitate, vârstă), întrunește cumulativ calități specifice facultative ce o caracterizează, numai în prezența lor fiind posibilă săvârșirea faptei date¹⁶⁷.

În doctrina penală, mai mulți autori și-au exprimat opiniile cu privire la conținutul noțiunii de subiect special al infracțiunii, conturând următoarele puncte de vedere:

- a. Subiectul special al infracțiunii este atunci când persoana dispune, pe lângă semnele generale ale subiectului, de anumite semne suplimentare, cerute de lege pentru componența de infracțiune respectivă¹⁶⁸.
- b. Subiectul special al infracțiunii este acel subiect activ al infracțiunii, care, pe lângă calitățile generale a lui: persoană fizică, responsabilă, care a atins vârsta necesară răspunderii penale și are libertatea de voință și acțiune, mai are și unele calități speciale, cerute de componența concretă de infracțiune¹⁶⁹.
- c. Subiect special al infracțiunii trebuie considerată acea persoană, care a atins vârsta răspunderii penale stabilite de legea penală și care posedă calitățile stabilite de lege, calități condiționate de obiectul infracțiunii, care-i permit acelei persoane să săvârșască fapta incriminată de una din normele Părții Speciale a Codului Penal¹⁷⁰.

Analizând opiniile doctrinare, se constată că subiectul special al infracțiunii se diferențiază prin prezența unor calități suplimentare față de subiectul general, stabilite de lege și corelate cu natura concretă a infracțiunii, ceea ce facilitează determinarea răspunderii penale și evaluarea gradului de vinovăție al persoanei care săvârșește fapta infracțională.

În acest sens, reiterăm că, în cazul infracțiunii prevăzute la art. 337 din CP, subiectul trebuie să aibă calitatea specială de cetățean al Republicii Moldova.

164 Ковалев М.И., Козаченко И.Я., Кондрашова Т.В., Незнамова З.А., Новоселов Г.П., Погосян Т.Ю., Семернева Н.К., Отв. ред.: Козаченко И.Я., Незнамова З.А. *Уголовное право. Общая часть: Учебник для вузов*. Москва: Норма, Инфра-М, 1998. p. 178.

165 Loghin O., Toader T. *Drept penal român. Partea specială – ediția a IV-a, revăzută și adăugită cu modificările și completările aduse Codului penal prin Legea nr.197 din 13 noiembrie 2000 și Ordonanța de Urgență nr.207 din 15 noiembrie 2000*. București: Casa de Editură și Presă „Șansa” S.R.L. 2001. p. 33.

166 Dongoroz V., Kahane S., Oancea I., Fodor I., Bulai C., Iliescu N., Stănoiu R., Roșca V., Explicații teoretice ale Codului penal român, partea specială, Vol. III, Editura Academiei, 1981. p. 55.

167 Macari I., *Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea Generală*. Chișinău: CE USM, 2002. p. 147.

168 Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M. *Drept penal. Partea Generală*. - Chișinău: Cartier, 2005. p. 196.

169 Ulianovschi X. Considerațiuni generale cu privire la subiectul special al infracțiunilor militare. În: *Revista Națională de Drept*, 2006, nr.3, p. 55

170 Семёнов С.А. Понятие специального субъекта преступления. *Журнал российского права*, 1998, №7, p. 55.

Un cetățean străin (persoană care aparține unui stat străin și care nu aparține Republicii Moldova) sau un apatrid (persoană care nu este cetățean al Republicii Moldova și nici cetățean al unui alt stat) nu poate fi subiect al infracțiunii de „Trădare de Patrie”¹⁷¹.

În viziunea lui T. Drăgan, cetățenia este considerată din punctul de vedere al subiectului ei, ca o situație juridică (un statut), termen prin care se desemnează un complex de drepturi subiective și obligații ale unei persoane, unite între ele printr-o conexitate specială¹⁷².

La rândul său, G. Vrabie și I. Muraru consideră că cetățenia este „acea calitate a persoanei fizice ce exprimă relațiile permanente social-economice, politice și juridice dintre persoana fizică și stat”¹⁷³.

Unii cercetători definesc cetățenia drept o simplă „situație juridică”, alții – „situație juridică care rezultă din raporturile juridice statornice”, un grup o consideră „calitate a persoanei fizice ce exprimă relații permanente”, altul – „legătură politico-juridică nelimitată în spațiu”, iar alt grup – „legătură politică și juridică permanentă, nelimitată în timp și spațiu”¹⁷⁴.

Prin urmare, se poate concluziona că cetățenia constituie elementul juridic esențial care fundamentează legătura de fidelitate dintre persoană și stat, servind totodată drept criteriu determinant pentru stabilirea răspunderii penale în cazul infracțiunii de „Trădare de Patrie”. Doar persoana care deține calitatea de cetățean al Republicii Moldova poate încălca această obligație de loialitate, transformând relația de apartenență și protecție într-una de ostilitate față de propriul stat.

Noțiunea de cetățenie a fost consacrată pentru prima dată în legislația Republicii Moldova prin Legea nr. 596-XII din 05 iunie 1991 cu privire la cetățenia Republicii Moldova. Potrivit art. 1 al acestei legi, cetățenia Republicii Moldova determină relațiile politice și juridice permanente dintre o persoană fizică și statul Republica Moldova care își găsesc expresia în drepturile și obligațiile lor reciproce.

În prezent, alin. (1) art. 4 din Legea nr. 253 din 10 iunie 2025 privind cetățenia Republicii Moldova (denumită în continuare Legea nr. 253/2025) definește cetățenia Republicii Moldova ca fiind, legătura politico-juridică dintre persoana fizică și statul Republica Moldova, care generează drepturi, obligații și responsabilități reciproce, bazate pe recunoașterea și respectarea demnității

persoanei, a drepturilor și libertăților ei garantate de Constituție.

Totodată, actul internațional prioritar pentru Republica Moldova în materia cetățeniei este Convenția europeană cu privire la cetățenie, încheiată la Strasbourg la 06 noiembrie 1997 și ratificată de către Parlamentul Republicii Moldova prin Hotărârea nr. 621 din 14 octombrie 1999. Această Convenție prevede, la art. 2, că „cetățenia desemnează legătura juridică dintre o persoană și un stat și nu indică originea etnică a persoanei”¹⁷⁵.

Reflectând principiile enunțate de actele internaționale, legea fundamentală stabilește că „cetățenia Republicii Moldova se dobândește, se păstrează ori se pierde în condițiile prevăzute de legea organică”¹⁷⁶.

Astfel, potrivit alin. (1) și alin. (2) art.8 din Legea nr. 253/2025, cetățenia Republicii Moldova se dobândește prin: naștere, recunoaștere, adopție, redobândire sau naturalizare. Cetățenia Republicii Moldova poate fi acordată în interesele Republicii Moldova și în temeiul acordurilor internaționale la care Republica Moldova este parte.

Dobândirea cetățeniei prin *naștere* este considerată cea mai semnificativă formă de obținere a cetățeniei. Atât în practica internațională, precum și în legislația națională, sunt recunoscute două principii fundamentale care stau la baza dobândirii cetățeniei prin naștere, și anume:

1. Principiul *jus sanguinis* (dreptul sângelui). Copilul, prin naștere, obține automat cetățenia părinților sau a unuia dintre părinți, dacă aceștia au cetățenii diferite, locul nașterii neavând nicio însemnătate¹⁷⁷.
2. Principiul *jus soli* (dreptul solului) – nou-născutul va dobândi cetățenia statului pe teritoriul căruia s-a născut, indiferent de cetățenia părinților¹⁷⁸.

Potrivit art. 9 din Legea nr. 253/2025, este considerat cetățean al Republicii Moldova copilul: a) născut din părinți, dintre care cel puțin unul, la data nașterii copilului, este cetățean al Republicii Moldova; b) născut pe teritoriul Republicii Moldova din părinți care sunt apatrizi sau beneficiari de protecție internațională ori de azil politic; c) născut pe teritoriul Republicii Moldova din părinți care sunt cetățeni ai altui stat sau dintre care unul este apatrid sau beneficiar de protecție internațională ori de azil politic, iar celălalt este cetățean străin, dacă copilul se încadrează în condițiile legale pentru a fi recunoscut drept apatrid.

171 Brînză S. și Stati V., *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. p. 1000.

172 Drăganu T. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar*. Vol. I. Cluj-Napoca: Ed. Lumina Lex, 2000. p. 132.

173 Vrabie G. *Organizarea politico-statală a României; Drept constituțional și instituții politice*, vol.II. Iași: Cugetarea, 1999, p. 416.

174 Arseni A., *Drept constituțional și instituții politice: Tratat / Alexandru Arseni: Univ. de Stat din Moldova, Fac. de Drept, Catedra Drept Constituțional și Drept Administrativ*. – Chișinău: CEP USM, 2014. p. 76.

175 Barbăneagră A., *Tratatul Internațional la care Republica Moldova este parte (1990-2001) / Ministerul Afacerilor Externe al RM, Ministerul Justiției al RM*, vol.26. Chișinău: Moldpress, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001. p. 192.

176 Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1. În vigoare din 27 august 1994.

177 Negru B., Osmochescu N., Smochină A., Gurin C., Crengă I., Popa V., Cobăneanu S., Zaporojan V., Țurcan S., Șterbeț V., Armeanic A., Pulbere D. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: Editura ARC, 2012. p. 90.

178 Ibidem, p.91.

O altă modalitate de dobândire a cetățeniei Republicii Moldova, reglementată de Legea nr. 253/2025, este prin *recunoaștere*. Această formă se aplică în special persoanelor care au legături de origine, teritoriale sau istorice cu Republica Moldova, dar care nu posedă acte ce atestă cetățenia.

Conform alin. (1) art. 10 din prezenta lege, poate fi recunoscut, la cerere, drept cetățean al Republicii Moldova persoana cu vârsta de peste 18 ani, care cunoaște limba română și prevederile Constituției și care nu dispune de dovada deținerii cetățeniei Republicii Moldova, și anume: a) persoana născută pe teritoriul Republicii Moldova; b) persoana născută în străinătate, care are cel puțin unul dintre părinți, bunici sau străbunici născut pe teritoriul Republicii Moldova; c) persoana care s-a născut și a domiciliat, până la data de 28 iunie 1940, în Basarabia, în Nordul Bucovinei, în ținutul Herța sau în Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească, precum și persoana care este urmaș al acesteia; d) persoana deportată sau refugiată de pe teritoriul Republicii Moldova, începând cu data de 28 iunie 1940, precum și persoana care este urmaș al acesteia.

Dobândirea cetățeniei prin *adopte* reprezintă o formă specială de acordare a cetățeniei, aplicabilă minorilor care sunt adoptați de cetățeni ai Republicii Moldova. Această modalitate reflectă principiul interesului superior al copilului și presupune transmiterea automată a cetățeniei în funcție de statutul adoptatorului.

Potrivit alin. (1) art. 11 din Legea nr. 253/2025, un copil dobândește cetățenia Republicii Moldova prin adopție dacă adoptatorii (adoptatorul) sunt cetățeni ai Republicii Moldova sau dacă unul dintre aceștia este cetățean al Republicii Moldova, iar celălalt este apatrid sau beneficiar de protecție internațională ori de azil politic. Data dobândirii cetățeniei Republicii Moldova de către copilul în cauză este considerată data încuviințării adopției.

Legea prevede, de asemenea, și posibilitatea *redobândirii* cetățeniei Republicii Moldova. Persoana care a avut anterior cetățenia Republicii Moldova o poate redobândi la cerere, păstrându-și, la dorință, și cetățenia străină, dacă nu cade sub incidența restricțiilor prevăzute de lege. Persoana căreia i s-a retras cetățenia Republicii Moldova pentru că a săvârșit fapte deosebit de grave prin care s-au adus prejudicii intereselor statului nu o mai poate redobândi. Iar în cazul persoanelor în privința cărora au fost aplicate măsuri restrictive internaționale la care Republica Moldova s-a alineat sau care au fost aplicate de Republica Moldova, o poate redobândi cu respectarea condițiilor naturalizării.

Cea de-a cincea formă de dobândire a cetățeniei este *naturalizarea*. Potrivit alin. (1) art. 14 din Legea nr. 253/2025, cetățenia poate fi acordată persoanei străine, apatridului, beneficiarului de protecție internațională sau de azil politic, cu vârsta de peste 18 ani, care, la da-

ta depunerii cererii, are ședere legală permanentă pe teritoriul Republicii Moldova, cunoaște limba română și prevederile Constituției, dispune de surse legale de venit și nu cade sub incidența temeiurilor pentru refuzul acordării cetățeniei Republicii Moldova.

Pentru a putea solicita cetățenia prin naturalizare, solicitantul trebuie să îndeplinească cel puțin una dintre următoarele condiții: a) are ședere legală continuă pe teritoriul Republicii Moldova cel puțin în ultimii 10 ani; b) este apatrid sau beneficiar de protecție internațională ori de azil politic și are ședere legală continuă pe teritoriul Republicii Moldova cel puțin în ultimii 8 ani; c) are ședere legală continuă pe teritoriul Republicii Moldova în ultimii 5 ani înainte de a împlini vârsta de 18 ani; d) este căsătorit cu un cetățean al Republicii Moldova de cel puțin 3 ani și are ședere legală continuă pe teritoriul Republicii Moldova în ultimii 3 ani; e) are ședere legală continuă pe teritoriul Republicii Moldova, cel puțin în ultimii 3 ani, la domiciliul sau reședința temporară a părinților, inclusiv a adoptatorilor, sau a copiilor, inclusiv a copiilor adoptați, care sunt cetățeni ai Republicii Moldova.

Astfel, pentru calificarea faptei în baza art. 337 din CP, nu este relevant modul de dobândire de către făptuitor a cetățeniei Republicii Moldova. Important este ca la moment săvârșirii infracțiunii făptuitorul să nu-și fi pierdut cetățenia Republicii Moldova¹⁷⁹.

În aceeași ordine de idei, este necesar de subliniat faptul că, potrivit alin. (1) al art. 23 din Legea nr. 253/2025, Republica Moldova admite deținerea simultană a două sau mai multe cetățenii de către aceeași persoană. La rândul său, conform alin.(2) al aceluiași articol, dobândirea de către cetățeanul Republicii Moldova a cetățeniei altui stat nu atrage pierderea cetățeniei Republicii Moldova.

Prin urmare, rezultă că subiectul infracțiunii de „Trădare de Patrie” poate deține două sau mai multe cetățenii. Este esențial ca, în momentul comiterii faptei, acesta să dețină cetățenia Republicii Moldova.

Astfel, chiar dacă legislația Republicii Moldova admite deținerea simultană a două sau mai multe cetățenii, pentru calificarea faptei prevăzute la art. 337 CP, esențială rămâne existența legăturii juridico-politice dintre persoană și statul Republica Moldova. Această legătură, derivată din calitatea de cetățean al Republicii Moldova, conferă individului nu doar drepturi, ci și obligația fundamentală de fidelitate față de statul său. În consecință, indiferent de deținerea unei cetățenii străine, persoana care deține cetățenia Republicii Moldova continuă să fie subiect al infracțiunii de „Trădare de Patrie”, întrucât menține raportul juridic și moral de loialitate față de acest stat.

179 Brinză S. și Stati V., *Tratat de drept penal. Partea specială, vol. II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. p. 1000.

Concluzii

În lumina celor expuse, cetățenia nu constituie doar o simplă apartenență formală la un stat, ci exprimă o legătură juridică, politică și morală profundă dintre persoană și statul respectiv. Ea presupune nu doar beneficiul protecției și al drepturilor conferite de statul de apartenență, ci și asumarea unor obligații esențiale față de acesta, printre care se regăsește loialitatea față de valorile și interesele naționale. În acest context, calitatea de cetățean al Republicii Moldova nu este doar un element de identificare juridică, ci și o condiție fundamentală pentru stabilirea răspunderii penale în cazul infracțiunilor care aduc atingere securității statului.

Prin urmare, în cadrul infracțiunii de „Trădare de Patrie”, cetățenia dobândește o semnificație determinantă, deoarece numai persoana care se află într-o relație de loialitate și fidelitate față de statul Republicii Moldova poate fi considerată subiect al infracțiunii date. Această legătură juridico-politică, bazată pe apartenență și obligație de fidelitate, explică de ce infracțiunea de „Trădare de Patrie” nu poate fi comisă de un străin sau de un apatrid, întrucât aceștia nu au raporturi juridice de subordonare și responsabilitate față de statul Republicii Moldova.

În concluzie, cetățenia reprezintă fundamentul moral și juridic al fidelității față de stat, iar încălcarea acestei loialități, prin acțiunea de trădare, echivalează cu negarea însăși a legăturii de apartenență dintre individ și Republica Moldova. Din această perspectivă, „Trădarea de Patrie” nu este doar o infracțiune deosebit de gravă, ci și o atingere directă adusă valorilor constituționale prevăzute la alin. (1) art. 1 din Constituția Republicii Moldova care consacră suveranitatea, independența, unitatea și indivizibilitatea statului Republica Moldova.

Bibliografie

1. Arseni A., *Drept constituțional și instituții politice: Tratat / Alexandru Arseni: Univ. de Stat din Moldova, Fac. de Drept, Catedra Drept Constituțional și Drept Administrativ*. – Chișinău: CEP USM, 2014. 468 p.
2. Barbăneagră A., *Tratatul Internațional la care Republica Moldova este parte (1990-2001) / Ministerul Afacerilor Externe al RM, Ministerul Justiției al RM, vol.26*. Chișinău: Moldpress, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001. 267 p.
3. Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M. *Drept penal. Partea Generală*. - Chișinău: Cartier, 2005. 624 p.
4. Brînză S. și Stati V., *Tratat de drept penal. Partea specială, vol. II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
5. Codul penal al Republicii Moldova: nr.985 din 18 aprilie 2002. În *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 128-129. În vigoare din 13.09.2002.
6. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 1. În vigoare din 27 august 1994.
7. Dongoroz V., Kahane S., Oancea I., Fodor I., Bulai C., Iliescu N., Stănoiu R., Roșca V., *Explicații teoretice ale Codului penal român, partea specială, Vol. III*, Editura Academiei, 1981. 676 p.
8. Drăganu T. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar. Vol. I*. Cluj-Napoca: Ed. Lumina Lex, 2000. 380 p.
9. Gladchi G., *Drept penal. Partea generală. Volumul I*. Chișinău: CEP USM, 2021. 515 p.
10. Grama M., Botnaru S., Șavga A., Grosu V., *Drept penal: Partea Generală. Vol I*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012. 328 p.
11. Loghin O., Toader T. *Drept penal român. Partea specială – ediția a IV-a, revăzută și adăugită cu modificările și completările aduse Codului penal prin Legea nr.197 din 13 noiembrie 2000 și Ordonanța de Urgență nr.207 din 15 noiembrie 2000*. București: Casa de Editură și Presă „Șansa” S.R.L. 2001. 736 p.
12. Macari I., *Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea Generală*. Chișinău: CE USM, 2002. 398 p.
13. Neagu N., *Drept penal – Partea generală*. București: Universul Juridic, 2019. 814 p.
14. Negru B., Osmochescu N., Smochină A., Gurin C., Crengă I., Popa V., Cobănenau S., Zaporozan V., Țurcan S., Șterbeț V., Armeanic A., Pulbere D. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: Editura ARC, 2012. 576 p.
15. Popov R. *Subiectul infracțiunilor prevăzute în capitolele XV și XVI ale Codului penal: Material metodic-didactic*. Chișinău: CEP USM, 2012. 315 p.
16. Traian D. *Drept penal. Partea Generală. Volumul I*, București: Lumina Lex, 2001. 503 p.
17. Ulianovschi X. Considerațiuni generale cu privire la subiectul special al infracțiunilor militare. În: *Revista Națională de Drept*, 2006, nr.3, p. 47-58.
18. Vrabie G. *Organizarea politico-statală a României; Drept constitutional și instituții politice, vol.II*. Iași: Cugetarea, 1999, 552 p.
19. Ковалев М.И., Козаченко И.Я., Кондрашова Т.В., Незнамова З.А., Новоселов Г.П., Погосян Т.Ю., Семернева Н.К., Отв. ред.: Козаченко И.Я., Незнамова З.А. *Уголовное право. Общая часть: Учебник для вузов*. Москва: Норма, Инфра-М, 1998. 516 p.
20. Семёнов С.А. Понятие специального субъекта преступления. *Журнал российского права*, 1998, №7, с.65-69.

RAȚIONAMENTE PRIVIND OPORTUNITATEA ȘI NECESITATEA ACORDĂRII STATUTULUI DE MAGISTRAT PROCURORILOR

Ana CUȘNIR*

Procuror în Secția politici și management al proiectelor din cadrul Procuraturii Generale, Magistru în drept

REZUMAT

Oferirea oportunității procurorilor de a face parte comună a corpului de magistrați din Republica Moldova, ar reprezenta cu adevărat o reformare a profesiei de procuror.

Actualmente, în Republica Moldova, doar judecătorii au statutul de magistrat. O inițiativă legislativă de atribuire a acestui statut și procurorilor a fost inițiată de Ministerul justiției încă în 2011, însă nu a fost aprobată.

Instituția de „magistrat” este percepută totuși diferit, în special cu referire la necesitatea atribuirii acestuia procurorilor, iar în pofida unor analize și discuții constante de-a lungul timpului, acest aspect rămâne a fi fără o abordare clară și fără o decizie la nivel guvernamental.

Prin urmare, susținerea elaborării și aprobării cadrului juridic normativ național și instituțional necesar pentru atribuirea statutului de magistrat procurorilor, ar asigura o transformare de drept a profesiei, ar da valoare misiunii de procuror, ar spori încrederea publicului în instituția Procuraturii și nu în ultimul rând ar asigura la cel mai înalt nivel independența acestora, de care depinde în fond și independența sistemului de justiție penală per ansamblu.

Cuvinte-cheie: *statut, magistrat, procuror, independență, imparțialitate, integritate, inamovibilitate, inviolabil, drepturile omului, stat de drept.*

ABSTRACT

Providing prosecutors with the opportunity to be a common part of the body of magistrates in the Republic of Moldova would truly represent a reformation of the of the prosecutorial profession.

Currently, in the Republic of Moldova, only judges have the status of magistrate. A legislative initiative to grant this status to prosecutors was initiated by the Ministry of Justice back in 2011, but it was not approved.

* ana.cusnir@procuratura.md

The institution of „magistrate” is however perceived differently, especially with reference to the need to grant it to prosecutors, and despite constant analyses and discussions over time, this aspect remains without a clear approach and without a decision at the government level.

Therefore, supporting the development and approval of the national and institutional legal framework necessary for attributing the status of magistrate to prosecutors would ensure a legal transformation of the profession, would give value to the prosecutor's mission, would increase public confidence in the institution of the Prosecutor's Office and, last but not least, would ensure at the highest level their independence, on which the independence of the criminal justice system as a whole ultimately depends.

Keywords: status, magistrate, prosecutor, independence, impartiality, integrity, irremovability, irrefrangible, human rights, rule of law.

Necesitatea acordării statutului de magistrat procurorilor este determinată de mai multe circumstanțe obiective, dintre care cea mai principală se referă la necesitatea consolidării independenței și corelativ a integrității acestora și a instituției Procuraturii.

Actualmente, în Republica Moldova, doar judecătorii au statutul de magistrat. O inițiativă legislativă de atribuire a acestui statut și procurorilor a fost inițiată de Ministerul Justiției încă în 2011, însă nu a fost aprobată.

Instituția de magistrat este percepută totuși diferit, în special cu referire la necesitatea atribuirii acestuia procurorilor, iar în pofida unor analize și discuții constante de-a lungul timpului, acest subiect rămâne a fi fără o abordare și decizie clară.

Oportunitatea atribuirii statutului de magistrat procurorilor derivă din reforma pendinte în sistemul de justiție și dezideratul național de accedere în Uniunea Europeană.¹⁸⁰ Anume în contextul derulării evaluării externe a integrității, sistemul Procuraturii are nevoie de o reșetare și o recunoaștere a rolului său în menținerea echilibrului din sistemul justiției penale.

În vederea instituirii unui sistem de drept ce ar corespunde criteriilor unui stat cu aspirații europene, se impune modificarea cadrului normativ ce ar determina recunoașterea și aprecierea rolului esențial al procurorului în domeniul asigurării securității și libertății într-o societate democratică, protecția principiului supremației legii, protecția drepturilor și libertăților contra infracțiunilor penale, asigurarea respectării drepturilor și libertăților persoanelor bănuite sau acuzate de comiterea infracțiunilor penale prin supravegherea funcționării corespunzătoare a organelor de resort pentru investigarea și urmărirea penală a faptelor infracționale.¹⁸¹

Actualitatea și relevanța problemei rezidă în mod direct din cadrul normativ național și anume Obiectivul specific 1.1.3. Sporirea independenței sistemului Procuraturii și fortificarea capacităților Consiliului Superior al Procurorilor, „lit. a) *Analiza oportunității atribuirii procurorilor a statutului de magistrat*”, stabilite în Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025¹⁸².

În acest context, argumente privind atribuirea statutului de magistrat procurorului au fost aduse și în „*Analiza funcțională a Procuraturii Generale a Republicii Moldova*” realizată recent de expertul internațional Vitalii Kasko, în cadrul proiectului finanțat de Uniunea Europeană și cofinanțat de Fundația Soros Moldova „Asigurarea integrității, eficienței și independenței sistemului de justiție din Moldova – #JustițiePentruMoldova”.¹⁸³

Expertul a constatat în cadrul focus grupurilor cu procurorii, că mulți dintre aceștia și-au exprimat opinia că este timpul ca procurorii să fie egali cu judecătorii, în sensul că procurorii ar trebui să primească și statutul de magistrat. Majoritatea procurorilor au fost de acord că „modificarea legislației privind atribuirea procurorilor a rolului de magistrat ar reduce subordonarea ierarhică și ar crește responsabilitatea procurorilor pentru propriile decizii.”

Totodată, expertul a recomandat lansarea unor discuții ample cu participarea factorilor de decizie, a comunității juridice profesionale și a reprezentanților societății civile cu privire la fezabilitatea unor reforme ulterioare ale Procuraturii menite să apropie statutul de procuror și judecător, o mai mare integrare a procurorilor în sistemul de justiție și să acorde procurorilor statutul de magistrați.

Un studiu la acest subiect, ce susține necesitatea atribuirii statutului de magistrat procurorilor a fost realizat și în

180 Legea nr. 252 din 17.08.2023 privind evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor și modificarea unor acte normative, Publicat: 22-08-2023 în Monitorul Oficial Nr. 325-327 art. 581; Legea nr. 112 din 02.07.2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, Publicat: 18-07-2014 în Monitorul Oficial Nr. 185-199 art. 442.

181 Ivan UNGUREAN, Rolul și locul Procuraturii Republicii Moldova într-o societate democratică, Biroul asociat de avocați „Berliba, Ungurean și Partenerii”, April 9, 2021 https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3823274.

182 Direcția strategică I. INDEPENDENȚA, RESPONSABILITATEA ȘI INTEGRITATEA ACTORILOR DIN SECTORUL JUSTIȚIEI/ Obiectivul 1.1. Consolidarea independenței sistemului judecătoresc și a sistemului Procuraturii din Planul aprobat prin Legea nr. 211 din 06.12.2021/ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129241&lang=ro.

183 <https://ipre.md/2025/02/21/analiza-funcionala-a-procuraturii-generale-a-republicii-moldova/>.

anul 2024 de Asociația Procurorilor pentru Ordine și Dreptate în parteneriat cu Asociația Judecătorilor „Vocea Justiției”, cu susținerea financiară oferită de Departamentul de Stat al Statelor Unite ale Americii, reflectând angajamentul comunității internaționale pentru susținerea reformelor în domeniul justiției din Republica Moldova.¹⁸⁴

Articolul 124 din Constituția Republicii Moldova, stabilește că: „**Procuratura este o instituție publică autonomă în cadrul autorității judecătorești**, ce contribuie la înfăptuirea justiției, apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei, societății și statului prin intermediul procedurilor penale și al altor proceduri prevăzute de lege.”¹⁸⁵

Corespunzător prevederilor articolului 33 al Legii nr.3/2016 cu privire la Procuratură¹⁸⁶, independența procurorului este asigurată prin: „a) determinarea strictă, prin lege, a statutului procurorului, ...”.

Conform art. 2 al Legii nr.3/2016, **procurorul este persoana cu funcție de demnitate publică**, care exercită atribuțiile Procuraturii, prevăzute de Constituție, de lege, de alte acte legislative și de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, și este numit în această funcție în modul prevăzut de lege.

Potrivit prevederilor art. 2 al Legii nr. 199 din 16.07.2010 cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică¹⁸⁷, *funcția de demnitate publică este o funcție publică* ce se ocupă prin mandat obținut direct, în urma alegerilor, sau indirect, prin numire în condițiile legii. Demnitarii sînt persoane care exercită funcții de demnitate publică în temeiul Constituției, al prezentei legi și al altor acte legislative. Exercitarea funcției de demnitate publică se bazează pe principiile legalității, liberului consimțămînt, transparenței, exemplului personal, responsabilității și al loialității.

Totodată, prevederile acestei legi se aplică demnitarului în partea în care statutul acestuia nu este reglementat prin legi special, astfel încît aproape toate prevederile Legii nr.199/2010 de fapt nu sunt aplicabile procurorilor, avînd în vedere că Legea nr.3/2016 prevede reglementări speciale privind activitatea acestora.

În același timp, ține de menționat că în corespundere cu Anexa Legii nr. 199/2010, judecătorii, la fel sunt incluși în Lista „Funcțiilor de demnitate publică”, deși au și statutul de magistrat.¹⁸⁸

Corespunzător prevederilor art.6 din Codul de procedură penală¹⁸⁹, *procurorul este persoană oficială numită, în modul stabilit de lege, pentru a conduce sau a exercita urmărirea penală și a reprezenta în judecată învinuirea în numele statului*.

Deci, **procurorul nu este doar parte a acuzării**, care include – persoane abilitate prin lege să efectueze sau să ceară efectuarea urmăririi penale (procurorul, organul de urmărire penală, precum și partea vătămată, partea civilă și reprezentanții acestora), acesta are rol de supraveghere (conducere) sau de exercitare.

Procurorul este obligat, prin întreaga sa activitate, să asigure supremația legii, să respecte drepturile și libertățile persoanelor, egalitatea lor în fața legii, să asigure un tratament juridic nediscriminatoriu pentru toți participanții la procedurile judiciare indiferent de calitatea acestora, să respecte Codul de etică al procurorilor și să participe la formarea profesională continuă.

Reieșind din aceste definiții, putem constata că procurorul reprezintă nu doar partea acuzării, dar trebuie să asigure obiectivitate, imparțialitate și respectarea drepturilor tuturor participanților implicați în procesul penal, fapt care determină și un statut special acestuia, similar cu cel al judecătorului.

Pornind de la garanția sau standardul independenței, ține de menționat că Legea nr.3/2016 stabilește că independența procesuală a procurorului este asigurată prin garanții care exclud orice influență politică, financiară, administrativă sau de altă natură asupra procurorului legată de exercitarea atribuțiilor sale.

Pe lângă acest fapt, una din caracteristicile distinctive ale capacității unui procuror individual de a-și exercita discreția și independența într-un sistem ierarhic este capacitatea și îndatorirea de a refuza ordinele ilegale de la superiori.

În acest sens, vin și recomandările Consiliului Europei în materie de intervenție ierarhică a procurorilor ierarhic superiori în cauze penale concrete¹⁹⁰, astfel încît **la faza de urmărire penală, formularea indicațiilor verbale** de către procurorii ierarhic superiori, privitor la oricare acțiuni de urmărire penală a fi efectuate, precum și asupra soluției cauzei **nu sunt admise**.

Indicațiile procurorului ierarhic superior trebuie făcute în scris, iar, în cazul indicațiilor verbale, procurorul ierarhic inferior v-a solicita expres confirmarea în scris sau retragerea lor, cu notificarea Procurorului General sau a adjuncților lui.

Astfel, activitatea procurorului poate fi supusă controlului din partea procurorului ierarhic superior, dar și a

184 <http://apod.md/2024/12/10/studiu-privind-oportunitatea-acordarii-statutului-de-magistrat-procurorilor-din-republica-moldova/>.

185 Constituția Republicii Moldova nr. 1 din 29.07.1994, Publicat: 13.11.2024 în Monitorul Oficial Nr. 466 art. 635.

186 Legea nr. 3 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură, Publicat: 25.03.2016 în Monitorul Oficial Nr. 69-77 art. 113.

187 Legea nr. 199 din 16.07.2010 cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică Publicat: 05.10.2010 în Monitorul Oficial Nr. 194-196 art. 637.

188 Art.3 din Legea nr. 544 din 20.07.1995 cu privire la statutul judecătorului, Publicat: 22.01.2013 în Monitorul Oficial Nr. 15-17 art. 63.

189 Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003, Publicat: 05.11.2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251 art. 699.

190 Raportul Comisiei de la Veneția privind standardele europene referitoare la independența sistemului judecătoresc, partea a II-a Procuratura nr. 494/2008, CDL-AD(2010)040, § 59.

instanței judecătorești. Aceste filtre însă, par să nu asigure în totalitate independența, imparțialitatea, legalitatea și motivarea deciziilor.

În situația controlului ierarhic, deși indicațiile scrise ar trebui să asigure o garanție, legislația nu distinge a cui este de fapt responsabilitatea, deoarece legea atribuie responsabilitatea absolută privind deciziile pe caz, doar procurorului de caz, iar acest fapt impune asigurarea unei independențe decizionale absolute.

Recomandarea de a abroga instituția indicațiilor ar putea să nu aibă susținerea necesară a factorilor de decizie atât în interiorul, cât și în afara sistemului Procuraturii. Însă este imperioasă asumarea responsabilității, deci, ar fi oportună atribuirea competenței de a da indicații doar conducătorului grupului de urmărire penală pe cauză penală concretă. Astfel, procurorul ierarhic superior ar putea în continuare da indicații scrise, însă doar odată cu asumarea responsabilității, în calitate de conducător al grupului de urmărire penală.¹⁹¹

Potrivit opiniei dlui James Hamilton și dlui Carlos Sousa Mendes nr. 473 din 19 iunie 2008 asupra proiectului legii cu privire la Procuratură, adoptată de către Comisia Europeană pentru Democrație prin Lege (Comisia de la Veneția), procuraturii situate în sistemul judiciar îi este specific ca procurorul individual să fie independent. Modelul ierarhic este specific mai mult procuraturii care face parte din executiv. De aceea, cel mai îngrijorător, este contradicția evidentă dintre principiul autonomiei individuale a procurorului și principiul controlului ierarhic.¹⁹²

Una din provocările conexe ierarhiei de funcție, se referă la practica de repartizare a dosarelor penale către procurori. Analiza problemei centrale enunțate *supra*, a identificat în sine și anumite cauze ale acesteia, cum ar fi: repartizarea inechitabilă a volumului de muncă și existența unor practici defectuoase de aplicare a prevederilor Codului de procedură penală privind retragerea unui dosar din gestiunea unui procuror și repartizarea altui procuror.

Metoda de repartizare aleatorie a cauzelor în cadrul Procuraturii este un alt element important pentru a proteja independența și imparțialitatea procurorilor, care ar

trebui implementată odată cu atribuirea statutului de magistrat. O repartizare independentă și imparțială a cazurilor, protejează procurorii și de ingerințe, dar în același timp echilibrează volumul de muncă.

Unul din motivele repartizării inechitabile a volumului de muncă este determinat în special de faptul că, procurorii-șefi au o discreție aproape nelimitată, iar criteriile existente de repartizare a dosarelor nu sunt suficient de clare și aplicabile. La fel, nu există standarde de măsurare a volumului de muncă și nici analize interne referitoare la distribuirea volumului de muncă.¹⁹³

În același timp, modelul predominant la nivel european este cu siguranță cel al unei structuri ierarhice, pe care multe țări o preferă din motive legate în primul rând de asigurarea eficacității și coerenței urmăririi penale. Totuși, au existat preocupări suplimentare în *statele participante din Europa de Est cu privire la modul în care influența procurorilor superiori limitează independența procurorilor lor subordonați*.¹⁹⁴

Potrivit pct.113 din Concepția de reformare a Procuraturii¹⁹⁵ s-a invocat că, având în vedere existența subordonării ierarhice, precum și natura funcției de procuror, procurorii nu pot fi asimilați în mod expres magistraților, acest fapt fiind susținut și de Curtea Constituțională¹⁹⁶.

Astfel, aprecierea Curții a fost următoarea:

”... 90. Curtea Constituțională nu poate reține argumentele autorilor sesizărilor și ale Procurorului General privind neconstituționalitatea p.7 art.III (în partea ce ține de completarea Legii nr.156 cu art.46²) și art. VIII din Legea nr. 56 și mai ales aplicarea față de procurori a principiului independenței justiției, în cazul dat al independenței judecătorului.

91. Judecătorul își dobândește statutul său independent prin calitatea de magistrat. Noțiunea de magistrat nu se confundă cu cea de judecător. Pentru a fi magistrat, demnitarul trebuie să îndeplinească anumite condiții inerente acestui statut.

92. În sprijinul acestei teze Curtea Constituțională aduce jurisprudența CtEDO, care în hotărîrea Schiesser contra Elveției din 4 decembrie 1979 (nr.7710/76) a menționat:

191 Idem, Studiu privind oportunitatea acordării statutului de magistrat procurorilor din republica moldova pag.119.

192 Raportul de evaluare a Consiliului Superior al Procurorilor – Republica Moldova realizat de ODHHR, în cooperare cu OSCE din 22 februarie 2011, opinia nr. 473 din 19 iunie 2008 al Dl James Hamilton (procuror din Irlanda și expert pentru Direcția cooperare a departamentului General drepturi ale omului și relații juridice) și Dl Carlos Sousa Mendes (procuror din Portugalia și expert al Direcției cooperare a departamentului general Drepturi ale omului și relații juridice), adoptată de către Comisia Europeană pentru Democrație prin Lege (Comisia de la Veneția) la a 75-a Sesiune Plenară (Veneția, 13-14 iunie 2008), opinia nr. 2 din 11 ianuarie 2007 Dl James Hamilton și Dl Harald Range (procuror din Germania), opinia nr. 45 din 14 noiembrie 2002 al Dnei Anne Colliard (procuror din Elveția) și Dl François Falletti (procuror din Franța).

193 <https://apod.md/wp-content/uploads/2022/08/Studiul-intro-ducerea-sistemului-aleatoriu-in-Procuratur%C4%83-Publicare.pdf>.

194 Raport de evaluare a nevoilor privind Consolidarea independenței funcționale a procurorilor din statele participante din Europa de Est elaborat în iunie 2020 de dr. Nikolai Kovalev, avocat pledant, profesor asociat, Departamentul de Criminologie, Universitatea Wilfrid Laurier, Canada, în cadrul Proiectului „Consolidarea independenței și responsabilității judecătorilor și procurorilor: Îmbunătățirea statutului de drept în țările Parteneriatului Estic”, finanțat de Consiliul Nordic de Miniștri și implementat de ODIHR <https://www.osce.org/files/f/documents/7/0/447859.pdf>.

195 Aprobat prin Legea nr. 122 din 03.07.2014.

196 Hotărîre privind controlul constituționalității unor legi de modificare a condițiilor de asigurare cu pensii și alte plăți sociale pentru unele categorii de salariați (Sesizările 34a/2010, 36a/2010, 19a/2011, 23a/2011) CHIȘINĂU, 20 decembrie 2011.

„Revine Curții sarcina de a stabili dacă un procuror este un magistrat în sensul acestei dispoziții (art.5 §3 din CEDO). Curtea a considerat că noțiunea de magistrat nu se confundă cu cea de judecător, însă persoana în cauză trebuie să îndeplinească anumite condiții pentru a putea fi considerat magistrat. Prima dintre ele constă în independența față de executiv și față de părți, neputând fi magistrat acela care are forme de subordonare față de executiv ori cel care poate să reprezinte partea acuzatoare în cadrul fazei de judecată”.

93. Curtea Constituțională constată că independența judecătorului este bazată pe calitatea de magistrat, și nu pe titulatura sa. Numirea Procurorului General de către Parlament, subordonarea procurorilor Procurorului General și numirea lor de către acesta (conform alin.(2) art.125 din Constituție), fără concursul Consiliului Superior al Magistraturii, constituie factori care nu permit încadrarea procurorilor în rândul magistraților. Procurorii nu devin automat magistrați doar pentru că la procedura de numire a lor participă Consiliul Superior al Procurorilor. Or, așa cum la nivelul instituțiilor etatice nu pot exista două independențe, tot așa nu pot exista două instituții ce veghează la independența magistraților. Astfel, plasarea instituției Procuraturii în capitolul nouă al Constituției „Autoritatea judecătorească” nu face ca procurorii să dobândească automat statutul de magistrat. Acest fapt nu permite tratarea statutului procurorilor prin prisma principiului independenței justiției și a judecătorului stipulate de art.116 din Constituție.”

Totuși, statutul de magistrat este acordat judecătorului prin lege și nu prin Constituție. De asemenea, ține de menționat că aprecierea Curții a fost dată în contextul art.5 al Convenției, în care procurorului i se conferă statutul exclusiv de parte a acuzării. În același timp, numirea Procurorului general nu mai este realizată de Parlament, ci de Președintele țării, la propunerea Consiliului Superior al Procurorilor.

De asemenea, putem compara ierarhia procurorului cu ierarhia instanțelor de judecată, care examinând o cauză, poate casa o hotărâre a instanței ierarhic inferioare și decide rejudecarea, fapt care constituie un contra-argument în aspectele ce țin de ierarhie. Or, conform art.1 al Legii nr.544/1995: „Organizarea ierarhică a jurisdicțiilor nu poate aduce atingere independenței individuale a judecătorului.”

Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei (Rec(2000)19 privind rolul procuraturii în sistemul justiției penale, indică că cerințele pe care o astfel de structură ierarhică ar trebui să le întrunească, sunt foarte specifice și destinate să asigure imparțialitatea în desfășurarea urmăririlor penale și independența parchetului, având ca unic obiectiv maximizarea funcționării sistemului de justiție penală.

Totodată, administrarea justiției corectă, independentă și imparțială impune, de asemenea, ca procurorii să fie trași la răspundere în cazul în care nu își îndeplinesc funcțiile în conformitate cu îndatoririle lor profesionale. În acest sens, subliniază Raportorul Special că autonomia nu ar trebui să existe în detrimentul responsabilității. (A/HRC/20/19, parag. 82).

Respectiv, corespunzător pct.8 al Avizului CCPE nr. 13 din 2018: „Independența, responsabilitatea și etica procurorilor” se recomandă ca: „În sistemele lor de organizare administrativă și ierarhică, statele membre trebuie să se asigure că, dacă intenționează să confere sau să mențină pentru procurori statutul de autoritate judiciară în sensul CEDO, aceștia dispun de toate garanțiile atașate acestui statut, în special de **independență**, așa cum se specifică în jurisprudența CEDO”¹⁹⁷.

Mai mult, exemplul României, unde sistemul de funcții în Ministerul public este unul ierarhic și este în subordinea Ministerului Justiției, nu afectează statutul de magistrat atribuit procurorilor.¹⁹⁸

Totodată, art. 5 alin. 3 din Convenția Europeană pentru Drepturile Omului¹⁹⁹ prevede: „Orice persoană arestată sau deținută (...) trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare (...)”. De aici rezultă că există o distincție între două entități judiciare „judecător” și „magistrat”.

În limbajul Convenției și al Curții, temenii folosiți au un înțeles propriu, autonom față de dreptul intern. Așadar, dacă între ceea ce numim ‘magistrat’ în țară și ceea ce judecătorii de la Strasbourg înțeleg prin „magistrat” există vreo diferență, nu înseamnă că dreptul nostru contravine dreptului Convenției.²⁰⁰

Prin „magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare” se înțelege că acea entitate denumită „magistrat” nu este un „judecător” (care prin definiție are atribuții jurisdicționale în cadrul unei instanțe, adică capacitatea de a soluționa prin aplicarea dreptului un litigiu concret), ci este o altă entitate care are altfel atribuții, nu jurisdicționale.

Acest „magistrat” însă, pentru a putea exercita controlul judiciar cu privire la legalitatea măsurii preventive, trebuie să aibă „atribuții judiciare”. În viziunea Curții de la

197 <https://rm.coe.int/opinion-13-ccpe-2018-2-ro-avizul-ccpe-nr-13-2018-independenta-responsab/1680931a7c#:~:text=%C3%8En%20ultimii%20ani%2C%20CEDO%20a%20elaborat%20un,penale%20trebuie%20considerat%20%22soldatul%20din%20avanpostul%20respect%C4%83rii.>

198 Legea nr. 303/2004 privind statutul al judecătorilor și procurorilor.

199 Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și a unor protocoale adiționale la această ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298 din 24.07.1997.

200 Cristi DANILEȚ, Procurorul este magistrat. Studiu de legislație și jurisprudență, 27 iunie 2014, <https://www.juridice.ro/328046/procurorul-este-magistrat-studiu-de-legislatie-si-jurisprudenta.html>.

Strasbourg această caracteristică presupune trei aspecte care îl apropie de statutul unui judecător, totuși: independența magistratului față de celelalte puteri și față de părți, chiar dacă e subordonat față de alți magistrați cu condiția ca aceștia să dispună de o independență analogă (cert e că nu poate fi magistrat acela care are forme de subordonare față de executiv ori cel care poate să reprezinte partea acuzatoare în cadrul fazei de judecată.); capacitatea de a-l audia direct pe cel arestat; capacitatea de a examina circumstanțele care impun sau nu luarea măsurii și, dacă nu se impune, competența de a dispune eliberarea persoanei.²⁰¹

De menționat că, potrivit art. 34 al Legii nr. 3/2016, **inviolabilitatea procurorului** asigură *garanții de protecție împotriva oricăror intervenții și imixțiuni în activitatea acestuia*. Totuși, aceste garanții nu sunt foarte clar definite în lege.

Aparent, legea asigură inviolabilitatea procurorului, cu toate acestea, faptul că urmărirea penală împotriva unui procuror poate fi pornită numai de către Procurorul General, care este prevăzută ca o garanție, de fapt poate avea un efect invers, or potrivit Legii, garantul independenței procurorilor este Consiliul Superior al Procurorilor.

În același timp, vorbind despre garanțiile asociate, magistrații, pe lângă garanțiile oferite de acest statut, dețin și garanția constituțională a **inamovibilității**. *Siguranța exercitării mandatului judecătoresc* pe întreaga durată și inamovibilitatea judecătorilor sunt părți integrante ale garanțiilor independenței judecătorești.²⁰²

Prin analogie putem spune că aceleași criterii ar fi valabile și pentru procurori. Respectiv, deși nu este specificat în mod direct, în fapt procurorul la fel ca și judecătorul este numit în funcție pe o durată nedeterminată, iar transferul, delegarea sau revocarea sunt posibile doar în condiții reglementate de lege.

Ideea inamovibilității magistraturii s-a născut din necesitatea de a se asigura independența puterii judecătorești, față de celelalte puteri constituite. În țările în care puterea judecătorească este recunoscută prin Constituție ca una din cele trei puteri ale statului, inamovibilitatea magistraturii este o axiomă.

În aceste circumstanțe, putem distinge specificul structural al statutului magistratului prin natura, axiologia și particularitățile sale, care îl deosebesc de un simplu statut profesional.

Primul compartiment al statutului magistratului îl putem caracteriza prin două obiective fundamentale: *cerințe de instruire profesională și cerințe de integritate*.

Al doilea compartiment al statutului magistratului este determinat de *accederea în profesie și promovarea în cariera* de magistrat, independența și imparțialitatea magistratului.

Al treilea compartiment al statutului magistratului este orientat spre *pachetul social și răspunderea juridică* a magistratului, ce înglobează drepturile subiective personalizate. În celelalte domenii putem vorbi numai despre drepturile subiective profesionale ale magistratului, confirmate prin normele de procedură.²⁰³

La nivel internațional statutul și rolul procurorilor a fost analizat prin intermediul unui angajament comun al Asociației Internaționale a Procurorilor (IAP) și al Oficiului Națiunilor Unite pentru Droguri și criminalitate (UNODC) pentru a produce un ghid de extindere și ilustrare a principiilor stabilite în Orientările Națiunilor Unite privind rolul Procurorii și standardele IAP privind responsabilitatea profesională și declarația îndatoririlor și drepturilor esențiale ale procurorilor (standardele IAP) și alte instrumente relevante care se aplică statutului și rolului procurorilor în contextul justiției penale.²⁰⁴

*Ghidul privind rolul procurorilor*²⁰⁵ au fost adoptate de cel de-al optulea Congres al Națiunilor Unite pentru prevenirea criminalității și tratarea infractorilor. Scopul lor este descris după cum urmează:

„Orientările... care au fost formulate pentru a sprijini statele membre în sarcinile lor de a *asigura și promova eficacitatea, imparțialitatea și corectitudinea procurorilor în cadrul procedurilor penale*, ar trebui să fie respectate și luate în considerare de guverne în cadrul legislației și practicii lor naționale și ar trebui aduse la cunoștința procurorilor, precum și altor persoane, cum ar fi judecători, avocați, membri ai executivului și legislativ și publicul în general.

În timp ce rolul și statutul procurorilor variază foarte mult între Statele membre, în toate tradițiile juridice, procurorii ocupă o poziție cheie în sistemul de justiție penală și exercită puteri și responsabilități considerabile.

La solicitarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei de a-și exprima AVIZUL cu privire la relația dintre judecători și procurori, Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) și Consiliul Consultativ al Procurorilor Europeni (CCPE), la nivelul Consiliului Europei, la 19 noiembrie 2009 a fost adoptată o Opinie comună a CCJE și CCPE, intitulată Declarația de la Bor-

201 CEDO, Schiesser contra Elveției, hot. 4 dec. 1979, parag. 29 și 30.

202 Par. 49 (2010 CoE Recomandarea CM/Rec(2010)12).

203 Andrei Negru, Tatiana Novac, Perceperi de esență și conținut al statutului magistratului, Revista națională de drept nr. 8, 2014, pag.25-30.

204 Ghidul a fost elaborat de Scott Beazley, în calitate de consultant, pe baza proiectului inițial scris de Nicholas Cowdery și Pierre Rosario Domingue. https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/14-07304_ebook.pdf.

205 Cunoscut și ca „Liniile directoare de la Havana”.

deaux – „Judecătorii și procurorii într-o societate democratică”.²⁰⁶ În corespundere cu Declarația de la Bordeaux, rolul distinct, dar complementar al procurorilor și judecătorilor este o garanție necesară pentru o justiție echitabilă, imparțială și eficientă.

Aplicarea legii și unde este cazul, puterile discreționare ale procurorilor din faza premergătoare a procesului **impun ca statutul procurorilor să fie garantat prin lege, la cel mai înalt nivel posibil, într-o manieră similară cu cel al judecătorilor.**

În măsura în care atribuțiile judecătorului și ale procurorului sunt apropiate și complementare, la fel ca cerințele privind statutul și condițiile de accedere în funcție, procurorii trebuie să beneficieze de garanții similare cu cele ale judecătorilor.

Asociația Internațională a Procurorilor a aprobat în 1999 *Standardele de responsabilitate profesională și declarația îndatoririlor și drepturilor esențiale ale Procurorilor* (denumite în continuare „Standardele IAP”), în care, din nou, a existat o recunoaștere a muncii procurorilor și a locului lor fundamental în administrație de dreptate. Standardele IAP completează și extind Ghidurile și servesc ca un etalon internațional pentru conduita individuală a procurorilor și a serviciilor de urmărire penală. Ele promovează cooperarea internațională, subliniind nevoia de independență.

În 2008, prin rezoluția 17/2 a Comisiei pentru prevenirea criminalității și justiție penală, Standardele IAP au fost recunoscute de Națiunile Unite ca fiind complementare Ghidurilor privind rolul procurorilor, iar statele membre au fost invitate să-și încurajeze serviciile de urmărire penală să adopte standardele IAP, împreună cu orientările și addendumul la IAP.

Astfel, Statele trebuie să se asigure că procurorii își pot îndeplini funcțiile fără intimidare, împiedicare, hărțuire, interferență necorespunzătoare sau expunere nejustificată la răspundere civilă, penală sau de altă natură.

În acest context, *„este esențial ca procurorii să aibă suficientă independență sau autonomie să-și ia deciziile indiferent de orice presiune exterioară, în special din partea puterii executive a statului. Unde pot fi și sunt aduse astfel de presiuni, procurorul nu va putea apăra interesele justiției, nu va fi capabil să respecte statul de drept sau drepturile omului și va fi neputincios să facă față efectiv în cazurile de corupție sau abuz de putere de stat.”*²⁰⁷

Contextul european, dar și mondial, privind necesitatea protecției și respectării principiului statului de drept, a

scos în evidență faptul că activitatea și atribuțiile pe care le exercită procurorii sunt esențiale în apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, precum și în apărarea valorilor pe care se sprijină justiția.

Sistemul justiției penale, în ce privește instituția Procuraturii, cunoaște o varietate de modele în Europa, varietate ce-și are originea în diferențele culturale și istorice în care s-au înființat statele europene.

În majoritatea statelor europene Procurorul general *este numit de șeful statului*, fie că este vorba de președinte (Franța, Portugalia, Irlanda, Slovenia, Bulgaria, Finlanda), fie de rege (Olanda, Spania, Belgia).

În unele țări procurorii generali sunt numiți de Parlament (Polonia, Slovenia, Letonia, Lituania, Ungaria) sau chiar de Guvern (Suedia, Cehia, Estonia, Germania).

Durata mandatelor este variabilă: 5 ani (Estonia și Cehia), 6 ani (Portugalia, Slovenia, Ungaria) și 7 ani (Bulgaria, Lituania). În România procurorul general poate avea doar un singur mandat de 3 ani.

Relația cu Ministrul Justiției este de asemenea reglementată diferit: Procurorii din Franța, Germania, Olanda, Belgia lucrează sub autoritatea ministrului justiției. Este adevărat că autoritatea ministrului se limitează la a da instrucțiuni generale de politică penală și extrem de rar la promovarea unor proceduri – niciodată la oprirea lor.

În Cehia, Procurorul general este subordonat Guvernului. În Franța, ca și în Belgia, ministrul justiției poate transmite procurorului general instrucțiuni scrise, ce rămân la dosarul cauzei, cu privire la angajarea unor proceduri. În instanța de judecată procurorul este liber să spună concluzii potrivit propriei convingeri.

În Olanda, procurorii conducători se reunesc de câteva ori pe an sub președinția ministrului justiției pentru a examina probleme de politică penală și a emite circulare către toate parchetele.

În Danemarca, pentru un număr limitat de infracțiuni cum ar fi cele privind independența și securitatea statului, urmărirea penală nu poate fi pornită decât dacă procurorul decide. Situații similare sunt reglementate în Japonia și Islanda.

Într-un important număr de țări europene legislațiile precizează că procurorul este independent. Grecia, Estonia, Lituania, Slovenia, Bulgaria, Polonia, Ungaria au prevăzut în legislațiile lor dispoziții referitoare la independența procurorului.

În Italia *procurorii sunt asimilați judecătorilor* și fac parte din Consiliul Superior al Magistraturii, care este garantul independenței lor.

În Portugalia, art.201 din Constituție prevede independența procurorului față de executiv; în Spania Procurorul general nu are obligația să asculte de Guvern, dar

²⁰⁶ <https://rm.coe.int/168074768d>.

²⁰⁷ Sursa: Discursul președintelui Asociației Internaționale a Procurorilor, James Hamilton, la ceremonia de deschidere a celei de-a 18-a Conferințe Anuale Internaționale Asociația Procurorilor, pe tema „Procurorul și statul de drept”, desfășurată în Moscova în perioada 8-12 septembrie 2013.

formulează un raport anual către Parlament. În Scoția și în Suedia Ministerul Public este total independent față de Guvern.

Poziția procurorului nu este totdeauna relevantă sub aspectul drepturilor și obligațiilor sale.

În Germania, spre exemplu, procurorul nu este magistrat, dar este posibilă trecerea în poziția de judecător, iar salariile procurorilor și judecătorilor sunt egale.

Nici în Spania procurorul nu este magistrat, dar poate trece în poziția de judecător și invers, salariile procurorilor și judecătorilor sunt egale.

Procurorul general are aceleași drepturi salariale cu președintele Curții Supreme, iar la întrunirile oficiale stau alături având dreptul la aceleași onoruri, fapt consemnat în legea de organizare judiciară.

În ceea ce privește structura, ministerele publice din țările centrale și est-europene au parchete structurate ierarhic incluzând un parchet general cu mai multe secții sau direcții și cu activitate operațională importantă.

Ministerele publice din țările vest-europene au ponderea activității la nivelul parchetelor de pe lângă curțile de apel, iar parchetele de pe lângă Înalta Curte de Casație se limitează la asigurarea participării în ședințele de judecată.

În adoptarea unui sistem sau altuia trebuie avută în vedere și tradiția istorică, pentru a nu influența în mod evident procesul de prevenire și combatere a criminalității din țara respectivă.²⁰⁸

Conform Raportului de evaluare elaborat de ODIHR privind „Consolidarea independenței funcționale a procurorilor din statele participante din Europa de Est, multe state participante din regiunea OSCE, și în special din Europa de Est, se confruntă cu mai multe provocări comune.

Una dintre aceste provocări este excluderea unei posibile interferențe politice în numirea sistemului judiciar și în combaterea corupției, dar și a lipsei de responsabilitate a unor funcționari publici, inclusiv în cadrul sistemelor judiciare și de urmărire penală.

În unele state participante, au existat cazuri în care procurorii au inițiat cazuri penale controversate și presupuse motivate politic sau proceduri disciplinare împotriva sistemului judiciar. Astfel de practici subminează accesul oamenilor la justiție și statul de drept în sine.

Asociația Europeană a Magistratilor pentru Democrație și Drepturile Omului (MEDEL) în Declarația de la Palermo statuează că, procurorii trebuie să poată să-și

exercite funcțiile în mod independent față de puterea politică și să se supună doar legii. Procurorilor li s-a acordat independență în interesul societății, astfel încât ei să-și poată exercita responsabilitățile în mod imparțial. Independența procurorului în luarea deciziilor este limitată doar de cerința ca el sau ea să acționeze în conformitate cu legea. Procurorilor li s-a acordat independență în interesul societății, astfel încât ei să-și poată exercita responsabilitățile în mod imparțial. Atunci când această independență este combinată cu obligațiile procurorului de a acționa imparțial și obiectiv și de a garanta supremația legii și drepturile omului, statutul unui procuror din Republica Moldova în mare parte este similar cu cel al unui magistrat.

Acordarea statutului de „magistrat” procurorilor, ar transmite un semnal clar procurorilor și comunității că funcția fundamentală a procurorului nu este de a obține o sentință de condamnare, ci de a se asigura că în procesele penale justiția este înfăptuită, iar drepturile și libertățile fundamentale sunt respectate.

Sentimentul de responsabilitate sporită pe care acest statut l-ar da procurorilor nu trebuie subestimat. Un procuror care se vede magistrat este mai puțin dispus să tolereze desfășurarea necorespunzătoare a unei investigații ci, mai degrabă, să ceară respectarea drepturilor persoanelor bănuite. De asemenea, procurorii ar putea fi mai dispuși să-și exercite discreția și mai puțin dispuși să fie supuși unei influențe din interior sau exterior necorespunzătoare, dacă ei au statut de magistrați.²⁰⁹

În cauzele penale, procurorii sunt responsabili să reprezinte nu numai interesele societății în general, ci și pe cele ale victimelor infracțiunilor. Ei au, de asemenea, îndatoriri față de alte persoane, inclusiv persoane suspectate de o infracțiune și martori. În același timp, procurorii au puterea discreționară de a decide și încetarea, suspendarea, clasarea și poate aplica în unele cazuri liberarea de răspundere penală, fapt care îi atribuie din start atribuții decizionale de soluționarea a cazului. Astfel, justiția ar putea fi o condamnare, dar ar putea fi și încetare, achitare, trimitere la un program ș.a.

Statele participante OSCE au convenit în Declarația de la Bruxelles privind sistemele de justiție penală (2006) că procurorii ar trebui să fie persoane integre și să respecte în permanență statul de drept. Deși sistemele de procuratură din regiunea OSCE sunt diferite, toate au un lucru în comun. Procurorii ar trebui să fie independenți în luarea deciziilor lor și ar trebui să își îndeplinească atribuțiile fără presiuni externe sau interferențe, respectând principiile separării puterilor și ale responsabilității.

208 Constantin Sima, procuror șef serviciu la Parchetul de pe lângă Înalta Curte De Casație Și Justiție – Statutul procurorului în Uniunea Europeană, Revista PRO LEGE nr.4/2006, pag.183.

209 Ibidem, Raportul de evaluare a Consiliului Superior al Procurorilor – Republica Moldova realizat de ODIHR, în cooperare cu OSCE din 22 februarie 2011, opinia nr. 473 din 19 iunie 2008 al Dl James Hamilton și Dl Carlos Sousa Mendes, recomandarea 13.

Procurorii trebuie să fie protejați împotriva sancțiunilor, presiunilor sau intimidărilor legate de deciziile luate în mod legal, în special de acțiuni disciplinare abuzive, transferuri nejustificate, campanii publice de denigrare inițiate de persoane vizate de anchete. În aceste circumstanțe este evident că o justiție independentă nu poate exista fără procurori independenți, fapt care determină o abordare echivalentă pentru ambele profesii.

Numai în acest fel, procurorii pot combate eficient amenințările sociale majore, cum ar fi corupția, crima organizată și terorismul. Numai în acest fel, procurorii pot contribui la independența întregului sistem judiciar prin urmărirea penală a interferențelor nejustificate în independența judiciară.

Totuși simpla recunoaștere a statutului de magistrat procurorului, nu ar putea avea rezultatul scontat decât dacă s-ar asigura aceleași garanții ca și pentru judecători, atât ce se referă la accederea, independență (*evitarea indicațiilor în afara controlului ierarhic, distribuirea aleatorie a cauzelor și repartizarea echitabilă a volumului de muncă*), cât și de carieră (*transfer, delegare în condițiile legii*), etică (*condiții de tragere la răspundere disciplinară*) și garanții sociale (*salarizare, asigurare cu pensii, alte garanții*).

Prin urmare, adoptarea unei decii privind susținerea elaborării și aprobării cadrului normativ național și instituțional necesar pentru atribuirea statutului de magistrat procurorilor, ar asigura transformarea de drept a profesiei de procuror, ar da valoare misiunii de procuror, ar spori încrederea publicului în instituția Procuraturii și nu în ultimul rând ar asigura la cel mai înalt nivel independența acestora, de care depinde în fond și independența sistemului de justiție penală, per ansamblu.

CADRUL NORMATIV INTERNAȚIONAL ȘI JURISPRUDENȚA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

Dorel ZATIC, Dionisie SPÎNU:

Jurisprudența CtEDO privind citirea în ședința de judecată a declarațiilor martorilor83

JURISPRUDENȚA CtEDO PRIVIND CITIREA ÎN ȘEDINȚA DE JUDECATĂ A DECLARAȚIILOR MARTORILOR

Dorel ZATIC*
Master în drept,
Procuror în Procuratura pentru Combaterea
Criminalității Organizate și Cauze Speciale

Dionisie SPÎNU**
Master în drept,
Consultant al procurorului în Procuratura
pentru Combaterea Criminalității
Organizate și Cauze Speciale

REZUMAT

În acest articol sunt analizate condițiile în care probele sunt prezentate în fața instanței, în special în cadrul procesului penal, și evaluată compatibilitatea acestora cu dreptul la un proces echitabil, așa cum este garantat de articolul 6 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. Se pune accent pe criteriile relevante pentru respectarea acestui drept, cum ar fi existența unui motiv întemeiat pentru absența martorilor, utilizarea declarațiilor martorilor absenți ca temei unic pentru condamnare și existența unor măsuri compensatorii care să asigure dreptul la apărare. Analizând hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului și cadrul legislativ român, articolul subliniază importanța respectării garanțiilor procedurale, inclusiv utilizarea înregistrărilor audio-video în cadrul audierilor, ca mecanisme esențiale pentru prevenirea abuzurilor și protejarea drepturilor fundamentale ale persoanelor participante în procesul penal.

Cuvinte-cheie: proces echitabil, dreptul la apărare, martori absenți, măsuri compensatorii, probă determinantă, examinări-încrucișate.

ABSTRACT

This article analyzes the conditions under which evidence is presented before the court, particularly in criminal proceedings, and assesses their compatibility with the right to a fair trial as guaranteed by Article 6 of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms. The focus is on the relevant criteria for respecting this right, such as the existence of a valid reason for the absence of witnesses, the use of absent witnesses statements as the sole basis for conviction, and the availability of compensatory measures to ensure the right to defense. By examining the rulings of the European Court of Human Rights and the Romanian legal framework, the article emphasizes the

* dorel.zatic@procuratura.md

** spinu.dionisie@procuratura.md

importance of upholding procedural safeguards, including the use of audio-visual recordings during hearings, as essential mechanisms to prevent abuses and protect the fundamental rights of individuals participating in criminal proceedings.

Key-words: fair trial, right to defense, absent witnesses, compensatory measures, decisive evidence, cross-examination.

Introducere

Problema asigurării unui proces echitabil în fața instanței de judecată este esențială pentru consolidarea încrederii în sistemul justiției, în special în ceea ce privește administrarea probelor. În contextul recentelor rapoarte ale Procuraturii, absența martorilor din cauza migrației sau a altor dificultăți legate de identificarea acestora a dus la emiterea unor sentințe de achitare, ceea ce subliniază o problemă sistemică ce persistă în procesul penal. Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare „CtEDO”) a stabilit reguli clare privind importanța principiului nemijlocirii în procesul penal, punând accent pe dreptul inculpatului de a contesta probele prezentate împotriva sa. În această lucrare, ne propunem să analizăm compatibilitatea utilizării declarațiilor martorilor absenți și/sau a părții vătămate cu exigențele stabilite de art. 6 din CtEDO, identificând condițiile în care acestea pot afecta dreptul la un proces echitabil.

Analiză și dezbateri

Fiind analizat Raportul privind activitatea procuraturii pentru anul 2024, se constată că unul dintre motivele care au stat la baza emiterii sentințelor de achitare de către instanțele de fond constă în imposibilitatea asigurării prezenței martorilor în ședințele de judecată. Astfel, în raport se arată că unul dintre motivele pronunțării unor soluții de achitare constă în: „imposibilitatea asigurării prezentării în ședința de judecată a probei cu martori (în special cei audiați prin comisii rogatorii), inclusiv datorită migrării intensive a populației Republicii Moldova peste hotarele țării”²¹⁰.

Un motiv similar este prezentat și în Raportul pentru anul 2023. Mai exact, se indică în calitate de motiv al emiterii unor soluții de achitare: „comportamentul participanților în proces, adică schimbarea declarațiilor de către partea vătămată sau martori, imposibilitatea aducerii și audierii acestora în ședința de judecată din cauza plecării lor peste hotare”²¹¹. Astfel, se constată că motivele care au stat la baza emiterii sentințelor de achitare rămân aceleași de la un an la altul, evidențiind o problemă structurală persistentă în sistemul judiciar.

În practică, organul de urmărire penală se concentrează în mare parte asupra fazei urmăririi penale și administrării probelor. Totuși, este deloc neglijabil aspectul pri-

vind cercetarea nemijlocită a probelor în instanța de judecată. Conform art. 314 alin. (1) din Codul de procedură penală instanța de judecată este obligată: „în cursul judecării cauzei, să cerceteze nemijlocit, sub toate aspectele, probele prezentate de părți sau administrate la cererea acestora, inclusiv să audieze inculpații, părțile vătămate, martorii, să cerceteze corpurile delictelor, să dea citire rapoartelor de expertiză judiciară, proceselor-verbale și altor documente, precum și să examineze alte probe prevăzute de prezentul cod”²¹².

CtEDO a reținut că principiul nemijlocirii implică faptul că: „într-un proces penal hotărârea trebuie luată de judecătorii care au fost prezenți la ședințele de judecată și la procesul de administrare a probelor”²¹³.

De asemenea, Curtea a subliniat că respectarea principiului nemijlocirii constituie o garanție fundamentală a dreptului la un proces echitabil: „curtea consideră că un aspect important al unui proces penal echitabil este posibilitatea pe care o are inculpatul de a fi confruntat cu martorii în prezenta judecătorului care, în cele din urmă, se pronunță asupra cauzei. Principiul nemijlocirii este o garanție importantă în procesul penal în cadrul căruia observațiile făcute de instanță cu privire la comportamentul și credibilitatea unui martor pot avea consecințe importante pentru inculpat”²¹⁴.

Conform art. 24 alin. (3) din Codul de procedură penală, „instanța de judecată pune la baza sentinței numai acele probe la cercetarea cărora părțile au avut acces în egală măsură”. În plus, potrivit art. 389 alin. (1) din Codul de procedură penală „sentința de condamnare se adoptă numai în condiția în care, în urma cercetării judecătorești, vinovăția inculpatului în săvârșirea infracțiunii a fost confirmată prin ansamblul de probe cercetate de instanța de judecată”²¹⁵.

În prezenta lucrare, ne propunem să analizăm două întrebări esențiale care pot servi drept reper pentru procurori privind prezentarea probei cu martori în instanță, în conformitate cu exigențele CtEDO:

1. Este compatibil cu art. 6 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (în continuare „CEDO”) un proces în

210 <https://www.procuratura.md/sites/default/files/2025-04/raport-pri-vind-activitatea-procuraturii-anul-2024-final.pdf>.

211 <https://www.procuratura.md/sites/default/files/202402/Raportul%20de%20activitate%20al%20Procuraturii%20pentru%20anul%20%202023.pdf>.

212 Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.

213 Speța Svanidze împotriva Georgiei, hotărârea din 25 octombrie 2019, § 33, <https://hudoc.echr.coe.int/GEO?i=001-194611>.

214 Speța Cutean împotriva României, hotărârea din 02 martie 2015, <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-148277>.

215 Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr. 122 din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.

care o condamnare se bazează în mod decisiv pe declarații ale martorilor absenți?

2. Care sunt criteriile stabilite de CtEDO pentru a stabili dacă utilizarea declarațiilor martorilor absenți încalcă dreptul la un proces echitabil?

Potrivit art. 90 alin. (1) din Codul de procedură penală, martorul este: „*persoana citată în această calitate de organul de urmărire penală sau de instanță, precum și persoana care face declarații, în modul prevăzut de prezentul cod, în calitate de martor*”²¹⁶.

În sistemul CtEDO, termenul „*martor*” are o semnificație autonomă, independentă de definițiile din dreptul național. Curtea consideră că, dacă o declarație poate servi într-o măsură semnificativă drept temei pentru condamnare, aceasta reprezintă o probă a acuzației căreia i se aplică garanțiile prevăzute de art. 6 alin. (1) și (3) lit. d) din Convenție.

Astfel, potrivit jurisprudenței CtEDO, termenul „*martor*”, a fost extins pentru a include: co-inculpați a se vedea cauza (*Trofimov împotriva Rusiei*, § 37)²¹⁷; victime (*Vladimir Romanov împotriva Rusiei*, § 97)²¹⁸; martori experți (*Constantinides împotriva Greciei*, §§ 37-38)²¹⁹; *Danilov împotriva Rusiei*, § 109)²²⁰; probe prezentate de o persoană în contextul recunoașterii persoanei sau al unei confruntări cu bănuitul (*Vanfuli împotriva Rusiei*, § 110)²²¹.

Prin urmare, interpretarea termenului „*martor*” în prezenta lucrare este realizată potrivit criteriilor stabilite de Curte, nu în funcție de conținutul acestui termen desprins din cadrul normativ intern.

La art. 371 din Codul de procedură penală, sunt reglementate aspecte referitoare la citirea, în ședința de judecată, a declarațiilor martorului. Astfel, conform art. 371 alin. (1) din Codul de procedură penală: „*citirea în ședința de judecată a declarațiilor martorului depuse în cursul urmăririi penale, precum și reproducerea înregistrărilor audio și video ale acestora, pot avea loc, la cererea părților, în cazurile:*

1. *cînd există contradicții esențiale între declarațiile depuse în ședința de judecată și cele depuse în cursul urmăririi penale;*
2. *cînd martorul lipsește în ședință și absența lui este justificată fie prin imposibilitatea absolută de a se prezenta în instanță, fie prin motive de imposibilitate de a asigura securitatea lui, cu condiția că audierea mar-*

torului a fost efectuată cu confruntarea dintre acest martor și bănuît, învinuit sau martorul a fost audiat în conformitate cu art. 109 și 110”²²².

În prezent, prevederile Codului de procedură penală reglementează posibilitatea citirii în ședința de judecată a declarațiilor martorului cu respectarea condiției prevăzute la art. 371 alin. (1) pct. 2) și anume „*condiția că audierea martorului a fost efectuată cu confruntarea dintre acest martor și bănuît, învinuit sau martorul a fost audiat în conformitate cu art. 109 și 110*”.

Drept urmare, se constată că prevederile Codului de procedură penală în vigoare nu reglementează posibilitatea citirii declarațiilor părții vătămate și/sau ale martorului decedat, ale persoanei declarate dispărute fără veste sau ale celor care nu pot fi aduși și audiați în ședința de judecată din cauza plecării în străinătate.

Totuși, modificările aduse prin Legea nr. 224/2024, care completează art. 109 cu alin. (3²) și (3³) din Codul de procedură penală²²³, reprezintă un progres semnificativ. Acestea prevăd proceduri speciale de audiere a martorilor în circumstanțe imprevizibile, inclusiv: în cazul în care aceștia se află peste hotarele țării, în instituții penitenciare, medicale sau se confruntă cu dizabilități locomotorii.

Modificările susțin modernizarea procedurilor judiciare și asigură accesul efectiv la justiție, facilitând, totodată, utilizarea tehnologiilor informaționale, cum ar fi videoconferințele.

La 25 septembrie 2025, Curtea Constituțională a examinat sesizarea nr. 176g/2025 privind excepția de neconstituționalitate a textului „*în alte locuri*” din articolul 109 alin. (3³) din Codul de procedură penală, iar prin Decizia nr. 141 a fost declarată inadmisibilă sesizarea²²⁴.

În jurisprudența CtEDO, s-a statuat că, în anumite condiții, poate fi admisă citirea declarațiilor martorului și/sau ale părții vătămate, inclusiv în cazul în care persoana nu poate fi prezentă la etapa cercetării judecătorești din motive obiective, cum ar fi decesul, dispariția, refuzul justificat de a fi audiat, ori imposibilitatea de prezentare cauzată de plecarea în străinătate ori starea de sănătate.

Potrivit articolului 6 § 3 lit. d) din Convenție, este consacrat principiul potrivit căruia, înainte ca un acuzat să poată fi condamnat, toate probele în acuzare trebuie, în principiu, să fie prezentate acestuia în ședința publică, în vederea unei dezbateri contradictorii.

216 Ibidem.

217 Speța *Trofimov împotriva Rusiei*, hotărârea din 02 martie 2009, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90026>.

218 Speța *Vladimir Romanov împotriva Rusiei*, hotărârea din 26 ianuarie 2009, <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-87836>.

219 Speța *Constantinides împotriva Greciei*, hotărârea din 06 martie 2017, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-167538>.

220 Speța *Danilov împotriva Rusiei*, hotărârea din 01 martie 2021, <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-206264>.

221 Speța *Vanfuli împotriva Rusiei*, hotărârea din 08 martie 2012, <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-107201>.

222 Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr. 122 din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.

223 Legea nr. 244/2024 pentru modificarea unor acte normative (aspecte de procedură privind activitatea instanțelor judecătorești). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2024, nr. 361-363.

224 Decizia Curții Constituționale nr. 141 din 25 septembrie 2025 de inadmisibilitate a sesizării nr. 176g/2025 privind excepția de neconstituționalitate a textului „*în alte locuri*” din articolul 109 alin. (3³) din Codul de procedură penală, https://www.constcourt.md/public/ccdoc/decizii/d_141_2025_176g_2025_rou.pdf.

Prin urmare, dacă acuzarea decide că declarațiile unei persoane este o probă concludentă, iar instanța utilizează această mărturie pentru a motiva o condamnare, prezența martorului și posibilitatea audierii directe de către inculpat sau apărare sunt, în principiu obligatorii²²⁵.

Totuși, CtEDO admite că pot exista excepții de la acest principiu, cu condiția ca acesta să nu aducă atingere substanțială drepturilor apărării. În special, inculpatul trebuie să fi avut oportunitatea adecvată și efectivă de a contesta declarația martorului, fie în momentul în care aceasta a fost făcută, fie într-o etapă ulterioară a procedurii²²⁶.

În cauza *Al-Khawaja și Tahery împotriva Regatului Unit*²²⁷, CtEDO s-a expus asupra utilizării declarațiilor martorilor absenți ca temei al unei condamnări. Reclamantii au fost condamnați pe baza unor declarații ale martorilor care nu au fost prezenți la proces și nu au putut fi interogați nici de apărare, nici de acuzare. Întrebarea centrală a fost dacă utilizarea acestor declarații era compatibilă cu standardele unui proces echitabil.

Marea Cameră a CtEDO a formulat atunci un test în trei pași, cunoscut sub denumirea de „*testul Al-Khawaja*”, pentru a verifica compatibilitatea cu dreptul la un proces echitabil. Acest test a fost ulterior clarificat în cauza *Schatshaschwili împotriva Germaniei*²²⁸, în care Curtea a evaluat ansamblul procedurii, inclusiv modul în care au fost obținute probele, ținând cont de drepturile apărării, dar și de interesele publicului și ale victimelor în ceea ce privește urmărirea penală corespunzătoare.

Curtea a identificat și a apreciat următoarele criterii relevante pentru evaluarea compatibilității cu dreptul la un proces echitabil:

a. Existența unui motiv întemeiat pentru neprezentarea martorilor sau părții vătămate la proces

În primul rând, acuzatorii de stat dar și instanța de judecată urmează să stabilească dacă absența martorului sau a părții vătămate de la judecarea cauzei a fost justificată de un motiv întemeiat. Cu titlu de exemplu, Curtea a considerat motiv întemeiat: decesul persoanei, dispariția, refuzul justificat de a depune mărturie, starea de sănătate etc. Dacă nu există un motiv întemeiat, se poate considera o încălcare a articolului 6 din Convenție, în special a § 3 lit. d), care garantează dreptul inculpatului: „*să audieze sau să solicite audierea martorilor*

acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării”²²⁹.

Un exemplu relevant este cauza *Ștefančič împotriva Sloveniei*²³⁰, hotărâre definitivă din 25 ianuarie 2013, par. 39, unde Curtea a stabilit că aducerea unui deținut dintr-un alt stat poate fi dificilă din punct de vedere logistic și administrativ. Transferul unui deținut presupune proceduri complexe, cooperare internațională, cerințe de securitate sporite și timp considerabil. Aceste dificultăți au fost considerate de către Curte drept motive obiective care pot justifica absența martorului, în măsura în care autoritățile au analizat posibilitățile alternative de audiere.

Un alt exemplu este cauza *Bobes împotriva României*²³¹, în care motivele de sănătate ale martorului au fost invocate pentru justificarea absenței. Curtea a examinat dacă aceste motive au fost reale și dovedite, și dacă autoritățile au încercat, totodată, să identifice alte soluții pentru asigurarea dreptului la confruntare

În mai multe cauze, Curtea a constatat încălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. d) atunci când nu s-a demonstrat că imposibilitatea apărării de a adresa întrebări martorului era justificată de un motiv serios și verificabil²³².

Aceste decizii subliniază faptul că absența martorului nu poate fi acceptată automat și trebuie să fie analizată în fiecare caz în parte, pe baza unor justificări obiective și susținute prin probe.

b. Declarațiile martorilor absenți ca temei unic sau decisiv pentru condamnare

Curtea a stabilit că, în cazul în care condamnarea se bazează exclusiv sau în mod determinant pe o declarație a unui martor absent, dreptul la apărare este grav afectat. Se consideră că în această ipoteză, inculpatul nu a avut posibilitatea de a contesta credibilitatea martorului.

Termenul „*decisiv*” trebuie interpretat în sens restrâns, referindu-se la acele probe care pot influența direct soluția pronunțată în cauză.

În cauza *Vanfuli împotriva Rusiei*²³³, Curtea a constatat încălcarea art. 6 § 3 lit. d), coroborat cu art. 6 § 1 din Convenție, întrucât condamnarea reclamantului s-a bazat în mod decisiv pe o declarație pe care acesta nu a avut posibilitatea să o conteste.

225 Speța *Keskin împotriva Țărilor de Jos*, hotărârea din 19 aprilie 2021, § 45, <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-207365>.

226 Speța *Hummer împotriva Germaniei*, hotărârea din 19 octombrie 2012, § 38, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112280>.

227 Speța *Al-Khawaja și Tahery împotriva Regatului Unit*, hotărârea din 15 decembrie 2011, <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-108073>.

228 Speța *Schatshaschwili împotriva Germaniei*, hotărârea din 15 decembrie 2015, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159566>.

229 Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 04 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.1298 din 24.07.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.54-55.

230 Speța *Ștefančič împotriva Sloveniei*, hotărârea din 21 ianuarie 2013, § 39-40, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114050>.

231 Speța *Bobes împotriva României*, hotărârea din 09 octombrie 2013, <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-122172>.

232 Speța *Pello împotriva Estoniei*, hotărârea din 10 decembrie 2007, <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-80123>.

233 Speța *Vanfuli împotriva Rusiei*, hotărârea din 08 martie 2012, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107201>.

Pe de altă parte, în cauza *Vasile Pruteanu și alții împotriva României*²³⁴, CtEDO nu a constatat încălcarea art. 6 § 1 și art. 6 § 3 lit. d) din Convenție. Curtea a reținut că, deși anumite declarații ale martorilor au fost utilizate în absența unei confruntări directe în fața instanței, acestea nu au constituit temeiul unic sau determinant al condamnării, iar procedura a inclus mecanisme compensatorii suficiente pentru a asigura echitatea procesului. În plus, drepturile apărării au fost respectate într-o măsură compatibilă cu garanțiile convenției, instanțele naționale analizând în mod adecvat ansamblul probator.

De asemenea, în cauza *Strassenmeyer împotriva Germaniei*²³⁵, Curtea a decis că nu s-a încălcat art. 6 § 1 și art. 6 § 3 lit. d) din Convenție. Deși declarațiile incriminatoare ale co-inculpatului au avut o importanță semnificativă în condamnarea reclamantului, acestea nu au fost singurele dovezi decisive. Curtea a considerat că procedura a fost echitabilă, întrucât, în acest caz, martorul nu a fost absent din motive nejustificate și instanțele naționale au garantat dreptul la apărare prin oferirea unor garanții suficiente.

În cauza *Schatschaschwili împotriva Germaniei*²³⁶, Marea Cameră a stabilit că, atunci când o condamnare se bazează în mod determinant pe declarațiile unui martor pe care inculpatul nu a avut posibilitatea să le conteste, trebuie să existe motive întemeiate pentru absența martorului, iar procedura trebuie să includă suficiente măsuri compensatorii pentru a garanta caracterul echitabil al procesului.

În lipsa acestor garanții, și mai ales atunci când declarațiile respective sunt decisive pentru condamnare, cum este și cazul de față, se poate constata o încălcare a dreptului la un proces echitabil, garantat de articolul 6 § 1 și § 3 lit. d) din Convenție.

c. Existența factorilor de contrabalansare

În ceea ce privește existența unor factori de contrabalansare care să compenseze dificultățile apărării, este necesară o evaluare detaliată a măsurilor adoptate de instanțele naționale pentru a asigura respectarea dreptului la un proces echitabil, în special în contextul în care martorii principali nu au fost supuși confruntării directe cu inculpatul.

Potrivit CtEDO, dacă acuzatul sau apărătorul său a avut posibilitatea de a audia sau confrunța martorul în faza urmăririi penale, acest aspect poate constitui un factor de contrabalansare relevant. Curtea a statuat că: „*abilitatea de a confrunța un martor al acuzării în etapa anterioară preliminară reprezintă o garanție procedurală im-*

portantă, care poate compensa dezavantajele apărării cauzate de absența celui martor în faza de judecată”²³⁷.

În situația în care declarația unui martor, neprezentat personal în fața instanței, este susținută de mijloace de probă obiective și independente, precum rapoarte de expertiză ori convergența cu declarațiile altor martori audiați în condiții de contradictorialitate, dacă aceștia au fost audiați încrucișat în cadrul ședinței de judecată, aceasta poate dobândi o valoare probatorie suficientă, în pofida imposibilității de a audia nemijlocit credibilitatea martorului printr-o audiere directă.

În cauza *Al-Khawaja*, în care declarația victimei S.T. nu a fost prezentată în fața instanței din cauza decesului acesteia, CtEDO a recunoscut dificultățile apărării generate de lipsa confruntării directe. Cu toate acestea, CtEDO a constatat că au existat factori de contrabalansare suficienți care să compenseze această dificultate, respectiv posibilitatea pentru reclamant de a depune mărturie, examinarea încrucișată a martorilor care au confirmat sau au fost corelați cu declarațiile S.T., precum și expertiza judiciară asupra efectelor hipnozei în cadrul audierilor. Astfel, Curtea a considerat că aceste măsuri au asigurat un echilibru procesual adecvat și au permis apărării să-și susțină eficient punctul de vedere, garantând respectarea dreptului la un proces echitabil conform art. 6 din Convenție.

Hotărârile *Al-Khawaja* și *Tahery împotriva Regatului Unit* sunt esențiale pentru înțelegerea modului în care CtEDO analizează respectarea dreptului la un proces echitabil, în special în privința dreptului de a audia martorii acuzării (art. 6 § 3 lit. d) CEDO).

Respectarea dreptului la un proces echitabil presupune garantarea contradictorialității, ceea ce implică accesul părților la toate probele și posibilitatea de a le contesta efectiv. Lipsa confruntării directe a martorilor poate aduce atingere acestei garanții fundamentale, însă, în cazul analizat, examinarea încrucișată a martorilor corelați și expertiza judiciară au asigurat o contrabalansare adecvată, permițând astfel o examinare a probelor în ansamblu.

De asemenea, existența unei înregistrări video a audierii martorului, realizată în orice etapă a urmăririi penale, poate constitui o măsură suplimentară de garantare a echității procesului, oferind instanței și apărării posibilitatea de a evalua comportamentul martorului și calitatea declarației acestuia, chiar în absența unei confruntări directe în instanță.

Din aceste considerente, se impune necesitatea respectării prevederilor art. 115 alin. (1) din Codul de procedură penală, unde se menționează că: „*la audierea bănuțului, învinuțului, inculpatului, părții vătămate, a*

234 Speța *Vasile Pruteanu și alții împotriva României*, hotărârea din 14 ianuarie 2025, <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-241407>.

235 Speța *Strassenmeyer împotriva Germaniei*, hotărârea din 02 august 2023, <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-224505>.

236 Speța *Schatschaschwili împotriva Germaniei*, hotărârea din 15 decembrie 2015, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159566>.

237 Speța *Palchik împotriva Ucrainei*, hotărârea din 03 iulie 2017, §50, <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-171500>.

martorilor în alte condiții decât cele prevăzute la art. 110¹, se aplică de către organul de urmărire penală ori instanță, înregistrări audio și video". Totuși, constatăm că la art. 115 alin. (5) din Codul de procedură penală, legiuitorul a lăsat o discreție reprezentanților organelor de urmărire penală și instanței de judecată și anume: „*în cazul în care, din motive tehnice sau din alte motive, înregistrarea video nu este posibilă, despre aceasta se face mențiune în procesul-verbal al audierii, cu indicarea cauzei imposibilității de înregistrare video a audierii. În acest caz, audierea se desfășoară cu aplicarea înregistrării audio*”.

În contextul evaluării garanțiilor procedurale privind audierea participanților în procesul penal, este relevantă o analiză a cadrului legislativ român, în paralel cu recomandările internaționale relevante în materie.

Analizând dreptul comparat, se constată că în România există reglementări similare, prevăzute la art. 110 alin. (5) din Codul de procedură penală, și anume: „*în cursul urmăririi penale, audierea suspectului sau inculpatului se înregistrează cu mijloace tehnice audio sau audio-video. Atunci când înregistrarea nu este posibilă, acest lucru se consemnează în declarația suspectului sau inculpatului, cu indicarea concretă a motivului pentru care înregistrarea nu a fost posibilă*”²³⁸.

În mod similar, art. 123 alin. (2) prevede: „*în cursul urmăririi penale, audierea martorului se înregistrează prin mijloace tehnice audio sau audio-video, dacă organul de urmărire penală consideră necesar sau dacă martorul solicită expres aceasta și înregistrarea este posibilă*”²³⁹.

În această ordine de idei, Curtea Constituțională a României, prin Decizia nr. 749/2016 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 110 alin. (5) și ale art. 123 alin. (2) din Codul de procedură penală, a constatat că acestea nu contravin prevederilor constituționale²⁴⁰.

Reglementările naționale privind înregistrarea audio-video a audierilor se aliniază principiilor stabilite de Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și Tratatelor sau Pedepselor Inumane ori Degradante (în continuare „CPT”)²⁴¹, care subliniază rolul esențial al acestor mecanisme în prevenirea tratamentelor abuzive și în asigurarea unui proces echitabil.

Complementar reglementărilor interne, standardele internaționale formulate de CPT consolidează necesitatea utilizării înregistrărilor audio-video ca mecanism de protecție împotriva abuzurilor.

În extrasul celui de-al 12-lea Raport general [CPT/Inf (2002) 15] la pct. 36 se menționează că: „CPT-ul notează cu satisfacție că introducerea de astfel de sisteme este luată în considerare într-un număr din ce în ce mai mare de țări. Astfel de sisteme pot furniza o înregistrare completă și autentică a procesului de interogare, înlesnindu-se astfel foarte mult investigarea oricăror declarații de rele tratamente. Aceasta este atât în interesul persoanelor care au fost maltratate de poliție cât și al ofițerilor de poliție confrunțați cu declarații nefondate privind aplicarea relexor tratamentelor fizice sau presiunilor psihologice. Înregistrarea electronică a interviurilor de către poliție reduce, de asemenea, posibilitatea pentru persoanele implicate de a nega în mod fals ceea ce declaraseră”. Iar la pct. 39 se menționează: „CPT-ul subliniază că înregistrarea electronică a interogatoriilor poliției reprezintă o altă măsură utilă de siguranță împotriva relexor tratamentelor asupra deținuturilor (constituind și un avantaj semnificativ pentru poliție)”²⁴².

Aceste garanții se circumscriu exigențelor art. 6 §1 și §3 din CEDO, care impun autorităților obligația de a asigura un proces echitabil, inclusiv prin crearea condițiilor pentru contestarea efectivă a probelor acuzării.

Prin urmare, existența unor norme naționale care prevăd înregistrarea audio-video a audierilor este nu doar conformă cu standardele internaționale, ci și esențială pentru protejarea drepturilor fundamentale ale persoanelor implicate în procesul penal.

În final, CtEDO în cauza *Gäfgen împotriva Germaniei*²⁴³, hotărâre definitivă din 01 iunie 2010, la pct. 162 a stabilit că „*admisibilitatea probelor este subordonată normelor de drept intern și instanțelor naționale*”. Dacă art. 6 din Convenție garantează dreptul la un proces echitabil, acesta nu reglementează totuși admisibilitatea probelor ca atare, materie reglementată de dreptul intern și stabilit la pct. 34 din cauza *Teixeira de Castro împotriva Portugaliei*, din 09 iunie 1998.

Prin urmare, Curtea nu are așadar sarcina de a se pronunța, în principiu, asupra admisibilității unor forme de elemente de probă – de exemplu probe obținute în mod ilegal cu privire la dreptul intern, dar examinează dacă procedura, inclusiv modul de obținere a probelor a fost echitabilă în ansamblu, ceea ce implică examinarea ilegalității respective.

Concluzii și recomandări

Ca rezultat al studiului efectuat, redăm *infra* următoarele concluzii și recomandări:

1. Având în vedere că prevederile în vigoare ale Codului de procedură penală nu reglementează în mod expres posibilitatea citirii declarațiilor părții vătămate

²³⁸ Codul de procedură penală al României din 01 iulie 2010, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/185907>.

²³⁹ Ibidem.

²⁴⁰ Decizia Curții Constituționale a României nr. 749/2016, privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din art. 110 alin. (5) și art. 123 alin. (2) din Codul de procedură penală al României, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/187551>.

²⁴¹ Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau Tratatelor Inumane ori Degradante <https://www.coe.int/ro/web/cpt/about-the-cpt>.

²⁴² Raportul general al Consiliului Europei nr. 12 privind activitățile CPT pe perioada 1 ianuarie - 31 decembrie 2001, <https://rm.coe.int/1680696a76>.

²⁴³ Speța *Gäfgen împotriva Germaniei*, hotărârea din 01 iunie 2010, <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-99040>.

- sau ale martorului, cu excepția cazurilor în care audierea acestora a fost realizată în condiții de confruntare directă cu bănuitul sau învinuitul, ori martorul a fost audiat conform articolelor 109, 110 și 110¹, se impune modificarea articolului 371 din Codul de procedură penală pentru a asigura conformitatea acestuia cu jurisprudența CtEDO, garantând astfel dreptul inculpatului la un proces echitabil, dreptul de a contesta probele aduse împotriva sa și, totodată, dreptul acuzatorului de a-și prezenta în mod complet probele acuzării.
2. Până la modificarea Codului de procedură penală, se recomandă ca acuzatorii să solicite instanței citirea declarațiilor martorilor și părților vătămate, în cazurile în care nu poate fi asigurată prezența acestora. Această solicitare ar trebui să fie motivată prin invocarea principiilor stabilite în jurisprudența CtEDO, în special în ceea ce privește dreptul inculpatului de a-și exercita dreptul de a contesta probele, așa cum prevede articolul 6 din Convenție.
 3. Se recomandă procurorilor care conduc și exercită urmărirea penală, în funcție de circumstanțele cauzei, cum ar fi vârsta înaintată a martorilor sau a părții vătămate, precum și starea lor gravă de sănătate, să aplice la faza de urmărire penală prevederile articolelor 109, 110 și 110¹ din Codul de procedură penală. Astfel, se va asigura că declarațiile acestora vor putea fi luate în considerare de instanța de judecată la adoptarea sentinței, prin citirea acestora de către acuzatorul de stat în conformitate cu articolul 371 din Codul de procedură penală.
 4. Se recomandă ca autoritățile naționale să adopte regulamente mai clare privind procedurile de audiere a martorilor, în special pentru situațiile în care aceștia nu pot fi prezenți fizic la proces. Trebuie încurajată utilizarea videoconferințelor în toate cazurile în care martorii nu pot depune mărturie în fața instanței, pentru a asigura transparența procesului și pentru a facilita contestarea credibilității declarațiilor.
 5. Este esențială formarea continuă a procurorilor și judecătorilor în domeniul drepturilor fundamentale și al jurisprudenței internaționale, în special în ceea ce privește utilizarea probelor și audierea martorilor. O mai bună înțelegere a standardelor internaționale poate contribui la aplicarea corectă a legislației interne și la asigurarea unui proces echitabil.
 3. Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau Tratatelor Inumane ori Degradante.
 4. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 04 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.1298 din 24.07.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 54-55.
 5. Decizia Curții Constituționale nr. 141 din 25 septembrie 2025 de inadmisibilitate a sesizării nr. 176g/2025 privind excepția de neconstituționalitate a textului „în alte locuri” din articolul 109 alin. (3³) din Codul de procedură penală. https://constcourt.md/public/ccdoc/decizii/d_141_2025_176g_2025_rou.pdf.
 6. Decizia Curții Constituționale a României nr. 749/2016, privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din art. 110 alin. (5) și art. 123 alin. (2) din Codul de procedură penală al României, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/187551>.
 7. Legea nr. 244/2024 pentru modificarea unor acte normative (aspecte de procedură privind activitatea instanțelor judecătorești). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2024, nr. 361-363.
 1. Raportul privind activitatea procuraturii pentru anul 2024, <https://www.procuratura.md/sites/default/files/2025-04/raport-privind-activitatea-procuraturii-anul-2024-final.pdf>.
 8. Raportul privind activitatea procuraturii pentru anul 2023, <https://www.procuratura.md/sites/default/files/2024-02/Raportul%20de%20activitate%20al%20Procuraturii%20pentru%20anul%202023.pdf>.
 9. Raportul general al Consiliul Europei nr. 12 privind activitățile CPT pe perioada 01 ianuarie - 31 decembrie 2001, <https://rm.coe.int/1680696a76>.
 10. Speța *Svanidze împotriva Georgiei*, hotărârea din 25 octombrie 2019, <https://hudoc.echr.coe.int/GE-Q?i=001-194611>.
 11. Speța *Trofimov împotriva Rusiei*, hotărârea din 02 martie 2009, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90026>.
 12. Speța *Vladimir Romanov împotriva Rusiei*, hotărârea din 26 ianuarie 2009, <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-87836>.
 13. Speța *Constantinides împotriva Greciei*, hotărârea din 06 martie 2017, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-167538>.
 14. Speța *Pello împotriva Estoniei*, hotărârea din 10 decembrie 2007, <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-80123>.
 15. Speța *Danilov împotriva Rusiei*, hotărârea din 01 martie 2021, <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-206264>.

Bibliografie

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.
2. Codul de procedură penală al României din 01 iulie 2010, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/185907>.

16. Speța *Keskin împotriva Țărilor de Jos*, hotărârea din 19 aprilie 2021, <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-207365>.
17. Speța *Hummer împotriva Germaniei*, hotărârea din 19 octombrie 2012, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112280>.
18. Speța *Al-Khawaja și Tahery împotriva Regatului Unit*, hotărârea din 15 decembrie 2011, <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-108073>.
19. Speța *Schatshaschwili împotriva Germaniei*, hotărârea din 15 decembrie 2015, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159566>.
20. Speța *Štefančič împotriva Sloveniei*, hotărârea din 21 ianuarie 2013, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114050>.
21. Speța *Bobeș împotriva României*, hotărârea din 09 octombrie 2013, <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-122172>.
22. Speța *Vanfuli împotriva Rusiei*, hotărârea din 08 martie 2012, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107201>.
23. Speța *Vasile Pruteanu și alții împotriva României*, hotărârea din 14 ianuarie 2025, <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-241407>.
24. Speța *Strassenmeyer împotriva Germaniei*, hotărârea din 02 august 2023, <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-224505>.
25. Speța *Palchik împotriva Ucrainei*, hotărârea din 03 iulie 2017, <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-171500>.
26. Speța *Gäfgen împotriva Germaniei*, hotărârea din 01 iunie 2010, <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-99040>.

Editură și tipar:

„Sinectica-Com” SRL,
str. Onisifor Ghibu, 9/1,
tel.: (022) 20-27-15

Adresa redacției:

Republica Moldova, MD-2001, mun. Chișinău,
bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 73,
tel.: (022) 828-373, (022) 828-375
e-mail: revist@procuratura.md
www.procuratura.md/md/RP/

9 772587 360006 >

© Procuratura Republicii Moldova, 2025

